

Форма № 24

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

бізнес-технологій та економіки

(повне найменування факультету)

Менеджмент та адміністрування

(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проєкту (роботи)

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: «Адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону»

(назва теми)

Виконав(ла): студент(ка) 2 курсу, групи БТЕ-1814 м

Спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)
«Регіональне управління»

Подобний Ф.М.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник Іванченко А.В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент Козарь Т.П.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

2025

Форма № 25

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет бізнес-технологій та економікиКафедра «Менеджмент та адміністрування»Ступінь вищої освіти магістрСпеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

(код і найменування)

Освітня програма (спеціалізація) Регіональне управління

(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮЗавідувач кафедри Тетяна ПУЛІНА
«22» січня 2026 року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

Подобного Федіра Максимовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) «Адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону»

керівник проєкту (роботи) Іванченко Андрій Володимирович к. держ. упр., доц.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «08» жовтня 2025 року №460

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) 23.11.2025 року

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) наукові праці українських та іноземних вчених з проблем адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону, матеріали конференцій, інформація Інтернет-ресурсів, а також інформація та звітність Запорізької ОВА 2023-2025 років.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретичні аспекти адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону. 2. Аналіз адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування Запорізького регіону в умовах воєнного стану. 3. Напрями удосконалення адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування Запорізького регіону в умовах воєнного стану.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 136 с., 30 рис., 16 табл., 77 джерел.

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Прийняв виконане завдання
1	Іванченко А.В., доцент кафедри «Менеджмент та адміністрування»		
2	Іванченко А.В., доцент кафедри «Менеджмент та адміністрування»		
3	Іванченко А.В., доцент кафедри «Менеджмент та адміністрування»		
Нормоконтроль	Пуліна Т.В., професор кафедри «Менеджмент та адміністрування»	01.12.2025	05.12.2025

7. Дата видачі завдання «__04__» __03__ 2025__ року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Організаційне зібрання щодо термінів подання магістерської роботи та методики її виконання	04.03.2025	04.03.2025
2	Вибір теми	14.03.2025	14.03.2025
3	Затвердження переліку магістерських робіт на кафедрі	20.03.2025	20.03.2025
4	Огляд та опрацювання наукової та спеціальної літератури з теми	постійно	постійно
5	Наказ Ректора НУ «Запорізька політехніка» про затвердження тем магістерських робіт		
6	Видача завдання до магістерської роботи	20.03.2025	20.03.2025
7	Розробка робочого плану магістерської роботи за узгодженням з науковим керівником	04.04.2025	04.04.2025
8	Написання 1 розділу та представлення його на кафедрі в друкованому вигляді	30.06.2025	30.06.2025
9	Написання 2 розділу та представлення його на кафедрі в друкованому вигляді	20.10.2025	20.10.2025
10	Написання 3 розділу та представлення його на кафедрі в друкованому вигляді та чорнового варіанту роботи в цілому	28.11.2025	28.11.2025
11	Нормоконтроль	01.12.2025-05.12.2025	01.12.2025-05.12.2025
12	Попередній захист магістерської роботи	10.12.2025-12.12.2025	10.12.2025-12.12.2025
13	Подання роботи на кафедрі в остаточному чистовому оформленні	18.12.2025-19.12.2025	18.12.2025-19.12.2025
14	Захист магістерської роботи перед ЕК	22.01.2026-28.01.2026	22.01.2026-28.01.2026

Студент(ка)

ПОДОБНИЙ Ф.М.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

Іванченко А.В.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота «Адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону»: 136 с., 26 рис., 8 табл., 77 джерел, 8 додатків.

Об'єктом дослідження є регіональна соціальна політика.

Предметом дослідження є соціально-економічні відносини, що складаються у процесі адміністрування соціальної політики в системі публічного управління Запорізького регіону.

Мета – удосконалення адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування Запорізького регіону під час війни.

Методи дослідження: методологічний інструментарій економічного, структурно-функціонального та комплексного аналізу.

Результати і їх новизна. Проведено дослідження, результатом якого стало удосконалення механізму адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування Запорізького регіону в умовах воєнного стану.

Основні положення роботи. Розглянуто теоретичні основи адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону; проведено аналіз адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування Запорізького регіону з урахуванням вимог воєнного стану та запропоновано напрями його удосконалення.

Значущість роботи і висновки. Визначені шляхи удосконалення механізму адміністрування регіональної соціальної політики, що дозволять оптимізувати його в умовах війни.

Ключові слова: СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА РЕГІОНУ, АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, СОЦІАЛЬНІ ПРОГРАМИ.

ANNOTATION

Qualification work «Administration of social policy in the system of public management and administration of the region»: 136p., 26 fig., 8 tab., 77 sources, 8 appendix.

The object of the study is regional social policy.

The subject of the study is socio-economic relations that develop in the process of administering social policy in the public administration system of the Zaporizhia region.

The purpose of the of the work – is to identify mechanisms for administering social policy at the regional level and to substantiate ways to improve them during the period of changing social living conditions of the population during the war.

Research methods: methodological tools of economic, structural-functional and complex analysis.

Results and their novelty. A study was conducted, the result of which was the improvement of the mechanism for administering social policy in the public administration and administration system of the Zaporizhia region under martial law.

Main provisions of the work. The theoretical foundations of administering social policy in the public administration and administration system of the region were considered; an analysis of administering social policy in the public administration and administration system of the Zaporizhia region was conducted taking into account the requirements of martial law and directions for its improvement were proposed.

Significance of the work and conclusions Ways of improving the mechanism of administration of regional social policy have been identified, which will allow it to be optimized in war conditions.

Key words: SOCIAL POLICY OF THE REGION, ADMINISTRATION OF SOCIAL POLICY, PUBLIC ADMINISTRATION, ORGANIZATIONAL PROVISION, SOCIAL PROGRAMS.

ЗМІСТ

Реферат	
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ РЕГІОНУ	11
1.1 Сутність, зміст та складові соціальної політики	11
1.2 Методи та підходи до реалізації соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону	19
1.3 Зарубіжний досвід реалізації соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону	28
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙНИ	38
2.1 Аналіз публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики регіону	38
2.2 Діагностика організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики регіону	46
2.3 Аналіз соціальних програм та послуг, що адмініструються на рівні регіону	56
Висновки до розділу 2	66
РОЗДІЛ 3 ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙНИ	69
3.1 Розроблення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення соціального захисту населення, реалізацію соціальних програм та послуг на регіональному рівні	69
3.2 Забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби регіону	82
Висновки до розділу 3	93
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	100

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Після початку повномасштабного вторгнення РФ Україна зіткнулася з серйозними політичними і економічними викликами. Війна призвела до падіння виробництва, зростання безробіття, скорочення доходів населення тощо, наслідком чого стало зниження рівня соціальної захищеності населення, зокрема, на регіональному рівні.

Все це вимагає проведення взаємопов'язаної активної соціально-економічної політики як на державному, так і на регіональному рівнях. Заслугою багатьох регіональних органів управління під час воєнного стану стало те, що вони в міру своїх можливостей і через особливу близькість до населення та підприємств намагалися знизити негативні соціальні наслідки кризових явищ в економіці. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю виявлення та обґрунтування таких ефективних механізмів адміністрування соціальної політики на рівні регіонів, визначення оптимальних методів зниження/подолання наслідків кризових явищ на регіональному рівні шляхом відновлення сталого та стабільного розвитку соціальної сфери.

Проблема управління соціальною сферою у різних аспектах досліджується у роботах як зарубіжних, і вітчизняних економістів. Питання теорії та практики адміністрування соціальної політики представлені в роботах Л.Я. Беновської, І.О. Бердиченко, К.М. Бліщук, О.О. Бутник, О.В. Васильєва, Т.Г. Васильцева, Н.І. Головчук, З.Г. Гонтар, В.О. Гур'єва, Я.Ю. Дорогого, В.М. Ємельянова, І.М.Іванової, О.І. Іляш, Г.Ю. Каніщева, О.О. Корнійчука, М.Ф. Криштановича, О.О. Кульчій, Р.Л. Лупак, В.Я. Малиновського, Л.В. Проданової, І.Ю.Слободян, О.М. Стойко, І.З. Сторонянської, І.М. Судака, О.К. Толстанова, А.В. Шунди та багатьох інших дослідників.

Проте наявні наукові розробки неповною мірою розглядають ступінь впливу публічного управління регіональною соціальною політикою на зміни соціальних умов життя населення, зокрема, в умовах війни. Ця обставина не

дозволяє оцінити проблему адміністрування соціальної політики на рівні регіонів у повному обсязі, і на цій основі визначити шляхи забезпечення соціального захисту населення, реалізацію соціальних програм та послуг на регіональному рівні за умов подолання наслідків економічної кризи.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи – виявлення механізмів адміністрування соціальної політики на рівні регіонів та обґрунтування шляхів їх удосконалення в період зміни соціальних умов життя населення під час війни.

Відповідно до поставленої мети у роботі сформульовані такі завдання:

1. Дослідити сутність, зміст та складові соціальної політики.
2. Визначити методи та підходи до реалізації соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону.
3. Розглянути зарубіжний досвід реалізації соціальної політики в системі публічного управління регіону.
4. Проаналізувати стан публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону.
5. Виконати діагностику організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону.
6. Проаналізувати соціальні програми та послуг, що адмініструються на рівні Запорізького регіону.
7. Розробити комплекс заходів, спрямованих на забезпечення соціального захисту населення, реалізацію соціальних програм та послуг на регіональному рівні.
8. Визначити шляхи забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби регіону.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є регіональна соціальна політика. Предметом дослідження виступають соціально-економічні відносини, що складаються у процесі адміністрування соціальної політики в системі публічного управління Запорізького регіону.

Методи дослідження. У роботі використано методологічний інструментарій економічного, структурно-функціонального та комплексного аналізу. Методологічні основи дослідження визначаються також діалектичним підходом, що дозволяє побачити соціально-економічні та політичні зміни в управлінні соціальною сферою через призму розвитку та вирішення протиріч. Основним методом вивчення проблеми став класифікаційно-порівняльний і системний аналіз, який дозволяє уявити процес адміністрування соціальної політики як модель управління соціальними процесами та інститутами у вітчизняних регіонах.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному:

- обґрунтовано, що розвиток системи публічного управління соціальною сферою в регіоні є важливою складовою частиною державної соціально-економічної політики, яка в сучасних умовах воєнного стану повинна бути орієнтована на реалізацію широкої доступності соціальних послуг, особливо для незахищених груп населення;

- доведено, що така система управління є ефективною, коли вона спрямована на покращення соціальних умов життя населення, підвищення його рівня та якості, зниження соціальної диференціації, а також реалізує взаємозв'язки в системі «бізнес-влада-суспільство», щоб збалансувати особисті та групові інтереси у соціальній сфері загалом;

- виходячи з аналізу системи публічного управління соціальною сферою Запорізькому регіоні, визначено необхідність переходу до нових стандартів такого управління, орієнтованих на розвиток людського капіталу та заснованих на міжнародному досвіді;

- визначено, що організаційно-економічні інструменти публічного управління та адміністрування соціальною сферою у регіоні необхідно доповнити новими інноваційними методами, що ґрунтуються на використанні європейського досвіду, у тому числі оптимізації діяльності органів управління щодо підвищення ефективності витрат держави на соціальні потреби.

Інформаційну базу дослідження склали Конституція України, чинне законодавство у соціальній сфері; матеріали державних та регіональних статистичних органів, зокрема, Запорізької області; соціальні проекти та програми, прийняті та реалізовані в області. Стратегія відбору матеріалу для якісного та кількісного аналізу основних аспектів об'єкта дослідження визначила специфіку використовуваних джерел, що виступають переважно у вигляді аналізу офіційних документів та програм, масиву текстової інформації, що міститься в наукових публікаціях та виданнях (авторських та колективних монографіях, наукових статтях, дисертаціях, матеріалах наукових дискусій тощо).

Практична цінність результатів дослідження полягає в тому, що теоретичні висновки та запропоновані рекомендації можуть бути використані для розробки, формування та реалізації публічного управління та адміністрування соціальною сферою в регіоні, при обґрунтуванні стратегії розвитку соціальної політики в регіоні з урахуванням розмежування повноважень між державними та регіональними органами влади, при підготовці наукових досліджень з оптимізації розвитку управління соціальною сферою.

Апробація результатів магістерської дипломної роботи. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези доповідей (Пуліна Т.В., Подобний Ф.М. Особливості адміністрування соціальної політики в системі публічного управління регіону. Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: збірник XIII Міжнародній заочній науково-практичній конференції. Запоріжжя, КПУ., 2026. С. 90-93.

Структура роботи. Особливості розглянутих питань, мета та завдання дослідження визначили структуру даної роботи, яка складається з вступу, трьох розділів та висновків. Повний обсяг роботи – 136 сторінок, включаючи 8 таблиць, 26 рисунків. Список використаних джерел (77 найменувань) – 9 сторінок, 8 додатків – 26 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ РЕГІОНУ

1.1 Сутність, зміст та складові соціальної політики

Стабілізація економічного, політичного та соціального життя сучасного українського суспільства – це основна мета розвитку держави. На сьогоднішній день механізмом, що забезпечує таку стабільність, є соціальна політика.

На даний час більшість досліджень, пов'язаних із сутністю соціальної політики, обмежуються вивченням окремих механізмів її формування та реалізації, впливу на соціальну сферу суспільства, конкретних територіальних громад тощо. Відповідно до цього, розглядаються, головним чином, результати впливу соціальної політики на окремі соціальні процеси, інститути, рівень життя населення та ін. [1-6]. Отже, пропоновані в наукових джерелах підходи до розуміння сутності соціальної політики можна систематизувати за трьома основними напрямками:

- за сферами діяльності;
- за складовими частинами;
- за економічною сутністю.

Перший підхід заснований на включенні до змісту соціальної політики конкретних видів діяльності, регулювання яких входить у сферу її компетенції, а саме: освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, особисті соціальні послуги тощо [1;4;7]. Це так зване визначення за «замовчуванням», коли просто

вказуються ті сфери життєдіяльності суспільства, що вона охоплює. При цьому термін «соціальна політика» має подвійний сенс – вивчення соціальних явищ та конкретні заходи, що використовуються для вирішення соціальних проблем. При цьому, безперечно, виділення таких сфер соціальної політики пов'язане з їхньою здатністю задовольняти певне коло життєво важливих потреб людей.

Другий підхід визначає соціальну політику через складові аналізованого словосполучення, тобто загальне визначення формується через виділення двох частин – «соціальна» і «політика». Розуміння «соціального» досить розпливчате, воно зазвичай вживається в літературі в широкому та вузькому значенні. З одного боку, соціальне розуміється як суспільне, з іншого – як питання забезпечення життєдіяльності людей, їх повсякденне життя [8, с.50]. «Соціальне» у поєднанні з «соціальною політикою» означає, що остання спрямована на подолання складної життєвої ситуації, коли об'єктивно порушується життєдіяльність людей і яку вони не можуть подолати самотійно, наприклад, інвалідність, хвороба, нездатність до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, низький рівень життя та бідність, безробіття, відсутність певного місця проживання, низький рівень освіти, конфлікти та жорстоке поводження в сім'ї, самотність тощо. При цьому соціальний характер відповідних послуг визначається двома обставинами. По-перше, людина відчуває проблеми, які суспільством визнаються і вимагають рішення. По-друге, для того, щоб подолати такі труднощі, людині необхідна допомога з боку суспільства та держави [9, с.285]. При розгляді політичної складової соціальної політики зазвичай виходять із того, що політика – це певна система дій, так званий політичний цикл, який включає постановку мети, вибір методів її досягнення, оцінку одержаних результатів з урахуванням поставлених цілей [10, с.18]. При цьому основним актором соціальної політики виступає держава, яка грає важливу роль у вирішенні соціальних проблем, використовуючи при цьому різні методи.

Третій підхід до визначення соціальної політики, який можна умовно назвати економічним, підкреслює, що соціальне політика – це завжди проблема

перерозподілу матеріальних ресурсів з пошуком оптимальних шляхів такого розподілу. Соціальна політика передбачає перерозподіл національного багатства з метою забезпечення соціального добробуту громадян, задоволення їхніх соціальних потреб. Водночас перерозподіл означає, що багато соціальних послуг отримують не ті, хто оплачує їх через систему оподаткування. У рамках такого підходу розглядаються питання розподілу та споживання обмежених ресурсів з точки зору ефективності та справедливості [11, с.70].

Таким чином, соціальна політика більше не трактується виключно як сукупність заходів допомоги вразливим верствам населення, а визначається як спосіб підтримки соціального контракту та перерозподілу ресурсів за умов диференціації інтересів та ускладнення структури суспільства [12, с. 225]. Сучасні наукові дослідження щодо визначення даного терміну наведені у Додатку А.

Так, при визначенні цього терміну дослідниками зазвичай успішно застосовуються, насамперед, загальнометодологічні підходи, у тому числі системний та структурно-функціональний та ін., а також окремі концепції та теорії (соціальної справедливості, соціальних ризиків та ін.). Прикладом застосування цього підходу є розгляд соціальної політики як регулятора життєвого простору соціальних суб'єктів (В.М. Піча, Я.Б. Турчин, У.І.Моторнюк, Н.Л Шпортюк, І. Приходько, Г.І. Чанишева, С.В Майстро, В.В.Головко та ін).

Розуміння суті соціальної політики з позицій управління найбільш повно представлено в теорії адміністративного управління (М.В.Мних, Х.В.Дрималовська, Р.Д.Бала, І.І.Вітер Л.В. Плотка, А.Захарін, А.С. Чиркін та ін.). Відповідно до цього підходу, соціальна політика постає як функціональна складова системи державного та регіонального управління, що має певне ідеологічне, організаційне, кадрове, технологічне оформлення, розподіляється у плані повноважень між різними рівнями управління та передбачає використання різних способів управлінського впливу на соціальну реальність.

Значний вплив на розвиток управлінського спрямування дослідження

сутності соціальної політики надала теорія соціального управління (В.М.Купрійчук, В.Т. Вензель, Д.В. Олександренко, Н.М.Кирилко, В.Тимошенко та ін.). Основу даного підходу становить аналіз організаційно оформлених утворень та управлінських зв'язків між ними, що дозволяє реалізувати вплив соціальної політики на окремі індивіди, соціальні групи, спільноти, політичні, економічні та інші інститути суспільства. Відповідно, соціальне управління розглядається як основа здійснення технологій соціальної політики.

Узагальнюючи наведені визначення, підсумуємо, що в теоретичному плані під соціальною політикою зазвичай розуміється свого роду потужний механізм, що забезпечує соціальний розвиток країни, регіонів, організацій та фірм, а також кожної людини. Соціальна політика – це пріоритети та принципи розвитку соціальної сфери, які встановлюються за допомогою тристороннього договору між державою, бізнесом та громадськими організаціями. Таким чином, соціальна політика виконує три основні функції (рис.1.1):

Рис.1.1 Функції соціальної політики держави [25, с.90]

Отже, соціальна політика формується з урахуванням конкретно-історичних умов кожної країни. Основні напрями соціальної політики, що відображають її специфіку, наведені на рис. 1.2.

Рис. 1.2 Основні напрями державної соціальної політики [26, с.550]

Сфера дії соціальної політики має широке поле – від політики, спрямованої на забезпечення виживання та підтримання життєдіяльності найвразливіших членів суспільства (осіб з обмеженими можливостями, людей похилого віку, самотніх, біженців, тощо) – до забезпечення функціонування та

розвитку суспільства в цілому [27, с.5].

Відмітимо, що соціальна політика України, як самостійної суверенної держави, бере свій початок з проголошення Декларації про державний суверенітет України, де зазначено, що людина, її честь, здоров'я – найвища цінність суспільству, мета його розвитку [28, с. 50]. Закріплення у Конституції України соціального принципу державного устрою означає, що соціальна функція проголошена пріоритетною. Разом з тим модель соціальної політики в Україні все ще знаходиться на стадії формування, що зумовлює цілу низку її особливостей, до яких можна віднести (рис.1.3):

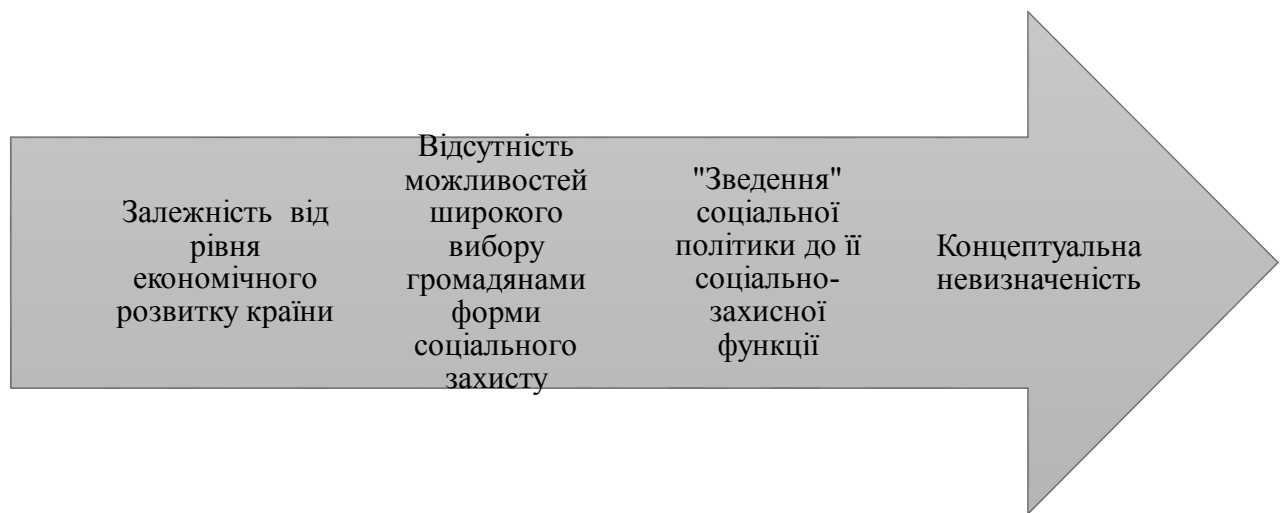

Рис.1.3 Особливості моделі соціальної політики в Україні [29, с. 330]

Отже, процеси соціального розвитку українського суспільства мають непослідовний характер, а вплив соціальної політики на стан соціальної безпеки людей та добробут населення є недостатнім.

Під час аналізу соціальної політики особливу увагу дослідники приділяють також суб'єктам соціальної політики, тобто тим, хто її формує та реалізує, оскільки саме від них значною мірою залежить якість соціального управління, його кінцевий ефект. Більшість дослідників до суб'єктів соціальної політики відносять усі соціальні групи та їх організації, що активно що взаємодіють у соціальній сфері, тобто формують, реалізують та відстоюють

інтереси суспільства, окремих соціальних груп, індивідів, а також соціальні інститути, що створюються на цій основі [26-32].

У країнах з традиційно «жорстким» управлінням із центру суб'єкти соціальної політики мають порівняно просту структуру, що фактично складається з органів державної влади. Проте, ефективна і справедлива соціальна політика вірогідніша за активної участі великої кількості людей, груп, організацій та їх рухів у соціальній сфері [33, с. 15].

Таким чином, суб'єктами соціальної політики можуть бути: (рис.1.4).

Рис. 1.4 Суб'єкти соціальної політики [34]

Також існує безліч підходів до виділення об'єкта соціальної політики. Більшість дослідників вважають, що об'єктом соціальної політики у широкому

сенсі є соціальна сфера, що розглядається як сукупність соціальних відносин та умов праці, побуту, дозвілля та ін., які визначають інтереси класів, верств, груп населення та впливають на характер і зміст їхньої діяльності та поведінки [35;36;37].

Однією з ключових теоретичних проблем залишається також визначення меж участі держави у соціальній сфері. У сучасній науковій думці виділяються три основні моделі такої участі (рис.1.5)

Рис. 1.5 Форми участі держави у соціальній сфері [37]

Функції соціальної політики у кожній із цих моделей виходять за межі суто економічного перерозподілу. Вони включають нормативне регулювання, забезпечення базових прав, зниження соціальної напруги та формування ідентичності через культивування цінностей справедливості, солідарності та відповідальності [38].

Таким чином, соціальна політика в системі державного управління виступає не просто механізмом перерозподілу ресурсів, але і системотворчим елементом, спрямованим на підтримку соціальної стабільності, справедливості та сталого розвитку. В умовах зміни соціально-економічних реалій, спричинених воєнними діями на території України, а також цифровізацією, зміною моделей зайнятості та наростання нових форм уразливості (психологічної, цифрової, екологічної) потрібно переосмислення її цілей, інструментів та методологічних підстав. Необхідний перехід від фрагментарного, відомчого підходу до інтегральної моделі, що ґрунтується на

міжрівневій координації, міжсекторній взаємодії та опорі як на директивні, так і на ініціативні механізми формування соціальної політики [39, с. 235].

Заважимо, що існують два основні рівні соціальної політики, що відрізняються за цілями, функціями, суб'єктам та механізмам реалізації (рис.1.6).

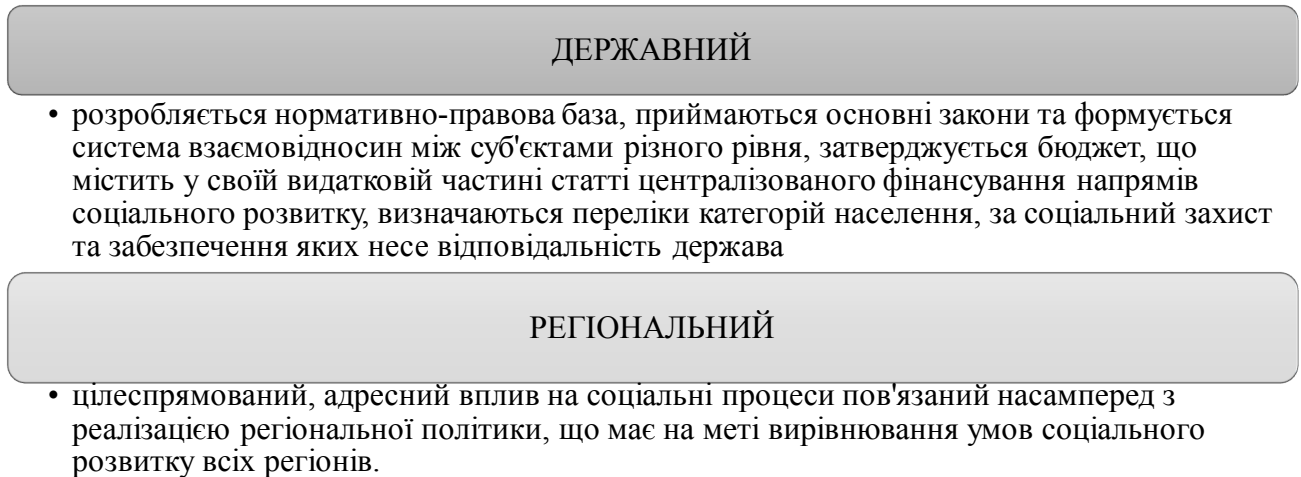

Рис.1.6 Рівні соціальної політики України [40]

Методи та підходи до реалізації соціальної політики в системі вітчизняного публічного управління та адміністрування на регіональному рівні будуть розглянуті у наступному розділі дослідження.

1.2 Методи та підходи до реалізації соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону

Під впливом глобалізаційних змін у світі, у тому числі і в Україні, відбувається процес виникнення та формування абсолютно нової форми організації соціального життя суспільства – регіональної організації суспільного простору. Це означає, що формується регіональність, вплив якої на соціальну політику лише зростатиме, особливо в умовах формування соціальної держави [41, с. 75]. При цьому під регіоном розуміється органічна частина суспільства та особлива інтегральна автономна соціально-територіальна

спільність, яка характеризується цілісністю економічного, політичного та духовно-культурного життя, включає соціальні процеси та соціальні відносини, що складаються між індивідами, соціальними групами, верствами населення, які проживають на його території [41, с. 76].

Особливо цей процес стає актуальним в умовах війни внаслідок посилення кризових явищ в економічному та соціальному розвитку регіонів, їх нерівномірним впливом на різні регіони тощо.

Отже, регіональна соціальна політика, з одного боку, не повинна бути ізольованим напрямком діяльності органів влади на місцях та соціальних інститутів, з другого – має формуватися і реалізовуватися як самостійний напрямок регіональної політики, забезпечуючи цим врахування інтересів населення та, у перспективі, збалансований регіональний соціальний розвиток.

На підставі всього вищевикладеного можна стверджувати, що соціальна політика регіону в системі публічного управління та адміністрування (регіональна соціальна політика) може розглядатися як поєднання регіональної локалізації державної соціальної політики та сфери самостійної регіональної політики, орієнтованої на досягнення збалансованого соціального розвитку за допомогою певних заходів, що становлять компетенцію регіональних органів управління.

Ефективна регіональна соціальна політика виконує наступні основні функції (рис.1.7). Виконання даних функцій свідчить про досягнення збалансованого соціального розвитку і, відповідно, про ефективність регіональної соціальної політики.

Значно погіршують і без того складний соціально-економічний стан України та її регіонів військові дії, що тривають. Сьогодні стан соціальної сфери в основному залежить від ефективності діяльності регіональних органів влади, від їх здатності брати на себе відповідальність. Саме на місцеве самоврядування покладено вирішення значної частини питань, що визначають соціальну політику регіону під час воєнного стану (дошкільна й загальна освіта, система первинної ланки охорони здоров'я, надання послуг ЖКГ,

упорядкування міст і селищ, вирішення проблем ринку праці тощо [42, с. 95].

Регіональна соціальна політика як підсистема соціальної політики держави включає об'єкт (керована підсистему) та суб'єкт (керуючу підсистему), які утворюють основу цієї підсистеми, а зв'язок між ними – її структуру.

Рис. 1.7 Функції регіональної соціальної політики [42, с. 96]

Об'єктом регіональної соціальної політики є регіон як особлива інтегральна спільність в цілому, окремі індивіди, соціальні спільності, що проживають на його території, соціальні відносини, що складаються між ними, та соціальні регіональні процеси. Їхня відмінність від соціальної політики держави в цілому полягає в більшій конкретизації соціальних об'єктів, що надає їм свою специфіку [43, с. 75].

Як суб'єкт регіональної соціальної політики виступають відповідні органи державної влади та управління на місцях, громадські організації, підприємства, соціальні групи та окремі індивіди. Їх головною проблемою та завданням є гармонізація інтересів регіональних соціальних спільностей, окремих індивідів у процесі здійснення їх життєдіяльності, реалізація їхнього спільного інтересу з метою забезпечення розвитку кожного з них та регіональної спільноти загалом [44, с. 40]. Однак на практиці як суб'єкти регіональної соціальної політики виступають переважно державні структури за мінімальною участю бізнесу, підприємств, профспілок, громадських організацій, індивідів. Переважна більшість населення у регіонах як основний суб'єкт соціальної політики сприймають лише державні органи влади.

Структурні характеристики об'єктів та суб'єктів соціальної політики визначають структуру та організаційні параметри регіональної соціальної політики.

Зі змістовної сторони розгляд регіональної соціальної політики передбачає виділення її основних напрямів. Зазвичай на практиці особлива увага приділяється, перш за все, регулюванню соціальних процесів, що характеризуються негативною динамікою. Окремі напрями регіональної соціальної політики формуються на основі пакетів соціальних процесів, що мають місце у рамках особливих найбільш вразливих соціальних груп, якщо проблеми, пов'язані із задоволенням потреб даної регіональної соціальної спільноти, загострюються та вимагають першочергової уваги з боку регіонального суб'єкта соціальної політики.

Різноманітність і багаторівневість соціальних процесів, що протікають на території регіону, визначають різноманіття її регулятивних впливів. Процеси, спричинені причинами загальносистемного характеру та характерні для всіх регіонів, є об'єктом регулювання державної соціальної політики (у широкому значенні). Специфічні процеси, пов'язані з регіональними особливостями, регулюються власне регіональною соціальною політикою (у вузькому значенні). Соціальні процеси в окремих структурах регіону, в окремих організаціях регулюються органами місцевого самоврядування або іншими корпоративними установами [45, с. 10].

Таким чином, в рамках регіонального соціального простору реалізується три види регулятивних впливів соціальної політики (рис.1.8).

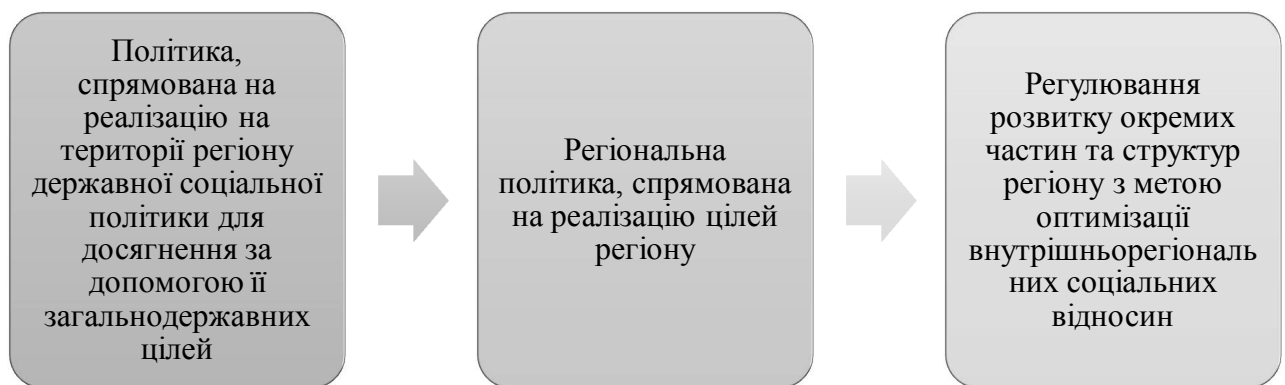

Рис.1.8 Види регулятивних впливів соціальної політики в рамках регіонального соціального простору [45, с. 12]

Як вже зазначалося, якщо у регіонах складається критична ситуація у соціальній сфері, що особливо актуально під час війни, тобто негативна динаміка соціальних процесів перевищує гранично допустимі значення, а соціальні відносини аномально загострені і не має можливості для самостійного їх вирішення (наприклад, недостатньо власних чи залучених засобів для зменшення їх негативного впливу) – надається державна підтримка. Це відбувається в тих випадках, коли в регіоні стає неможливою реалізація державних соціальних гарантій, порушуються конституційні права та свободи

громадян тощо. В іншому випадку це може стати центрами чи джерелами зростання напруженості та виникнення кризових ситуацій у масштабах усієї країни. При цьому центральні органи влади, як правило, використовують такий інструмент, як державні «регіональні програми», що спрямовуються на вирішення конкретних соціальних проблем на регіональному рівні [46].

Соціальна політика, яку проводять органи місцевої влади, завжди є витратною з погляду фінансів. Основою фінансовим забезпеченням при цьому є місцевий бюджет, який затверджується представницьким органом за поданням голови регіонального утворення. Отже, саме від фінансового забезпечення регіону багато в чому залежить ефективність вирішення соціальних проблем, зокрема, якість наданих різних видів соціальних послуг [47, с. 165].

Регіональний рівень покликаний конкретизувати методи, способи та механізми досягнення цілей, визначених у рамках державної і регіональної соціальної політики, у прив'язці до особливостей конкретних територій. Завданням органів місцевого самоврядування, як найбільш наближених до населення, є безпосереднє надання якісного комплексу соціальних послуг, що забезпечують умови життя людини та її відтворення.

Отже, регіональна соціальна політика – це складова частина соціальної політики держави та її основними завданнями є наступні (рис.1.9).

Рис.1.9 Основні завдання регіональної соціальної політики [48, с. 105]

В умовах воєнного стану до цих завдань додається ще система соціальної підтримки, тобто система тимчасових заходів для забезпечення адаптації населення регіону до умов війни та зниження її негативних наслідків.

Основні напрямки регіональної соціальної політики відображають її стратегію, визначають зміну системи соціальних відносин та характеризуються, як правило, сукупністю якісних показників. В основному у регіональній соціальній політиці виділяють кілька основних напрямів: забезпечення мінімально необхідного обсягу та рівня суспільних благ та послуг в галузі охорони здоров'я, освіти, культури, спорту, житлово-комунального господарства, транспорту та інших сферах, а також соціального захисту населення. Їхній рівень повинен відповідати мінімальним соціальним стандартам з рівним доступом громадян та з орієнтацією на адресну соціальну підтримку населення [49, с. 62].

При цьому реалізація основних напрямів соціальної політики регіону здійснюється специфічними методами, які умовно можна поділити на три групи (рис.1.10).

Рис. 1.10 Методи реалізації напрямів соціальної політики регіону [50, с.

Зміст регіональної соціальної політики також має тимчасові горизонти. В умовах війни внаслідок крайньої нестабільності формування основних напрямів регіональної соціальної політики відбувається з урахуванням коротко- та середньострокової перспективи. Однак при реалізації поточної соціальної політики необхідно мати на увазі і віддалені цілі та завдання.

При цьому система публічного управління та адміністрування щодо соціальної політики регіону повинна бути спрямована на створення умов стійкого і гармонійного його розвитку. Вона включає різні методи і підходи, засновані на наукових дослідженнях і практичному досвіді, і може бути здійснена на різних рівнях – від державного до місцевого. У загальному розумінні соціальне публічне управління та адміністрування на регіональному рівні є системою організаційних структур та управлінських взаємодій, які дозволяють здійснювати управлінський вплив на соціальні відносини та процеси у регіоні. Його метою є ефективне управління соціальними процесами, розвиток регіону та забезпечення добробуту громадян.

У межах регіонального соціального публічного управління та адміністрування здійснюються такі функції (рис. 1.11).

Отже, соціальне регіональне публічне управління та адміністрування має широкий спектр застосування, що включає управління у сфері соціальної політики, охорони здоров'я, освіти, праці, культури та інших сферах. Воно ґрунтується на принципах справедливості, ефективності та врахуванні інтересів і потреб різних груп населення регіону та є невід'ємною частиною державного соціального управління.

Основним аспектом регіонального соціального публічного управління та адміністрування є соціальна політика регіону, оскільки вона безпосередньо впливає на рівень та якість життя населення. В умовах війни та спричиненою нею соціальної нестабільності, кризи в економіці тощо актуальність дослідження системи управління регіональною соціальною політикою зростає.

Рис.1.11 Функції регіонального соціального публічного управління та адміністрування [51, с.137]

Аналіз та розробка ефективних методів та підходів до ефективного управління соціальною політикою на регіональному рівні дозволяють не лише покращити соціально-економічне становище населення, а й сприяють сталому розвитку регіону загалом.

Для вироблення системи ефективного управління соціальною політикою в сучасній Україні, у тому числі на регіональному рівні, безумовно, необхідно використати досвід інших країн, особливо тих, що мають глибокі традиції у побудові соціальної держави. Хоча ситуація, в якій в даний час опинилася Україна, унікальна, тим не менш ряд проблем, з якими вона зіткнулася, у певній мірі відображає загальносвітові тенденції.

1.3 Зарубіжний досвід реалізації соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону

Кожна країна з урахуванням своєї специфіки формує власну модель реалізації соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування, у тому числі на рівні регіонів. Перш ніж розглядати ці моделі у країнах із розвиненою системою ринкових відносин, слід зупинитися на загальних умовах, у яких відбувається даний процес.

Величезний вплив на систему реалізації соціальної політики надають основні норми та цінності того суспільства, в якому ця система функціонує. Соціальна політика, ніби дзеркало, відбиває соціальні очікування населення країни загалом. Ці очікування формуються поза формальною структурою соціальної політики та визначають її загальний характер та особливості управління [52, с.20].

У зарубіжних країнах значний вплив на формування моделей реалізації соціальної політики мали радикальні і орієнтовані на ринок концепції 80-х рр., коли результат діяльності галузей соціальної сфери здебільшого розглядався як товар, який можна купувати та продавати на ринку. Ця концепція робила акцент на ефективності, яку ринкові механізми можуть привнести в систему надання соціальних послуг. Отже, у кінцевому підсумку, соціальні послуги розглядалися як ринковий товар. Тим не менш, ця концепція хоч і обговорювалася в деяких політичних колах, так і не була прийнята в жодній європейській країні. Другим, не менш потужним фактором, що сприяв формуванню соціальної політики у зарубіжних країнах, були структура та стан національних економік загалом [53, с.25].

Отже, основні принципи, покладені в основу соціальної політики зарубіжних країн – результат історичного розвитку суспільства. Найбільш істотний вплив на формування її фундаментальних положень надали О. фон Бісмарк (Німеччина) та Біверідж (Великобританія), які фактично сформували

дві моделі такої політики: перша базувалася на схемі соціального страхування, а основою другої стало бюджетне фінансування.

Поява моделі О. фон Бісмарка була викликана необхідністю вирішення «робочого питання» у Німеччині. Із введенням системи соціального страхування робітники фактично набули соціальний статус та отримали право брати участь в управлінні органами соціального страхування разом із роботодавцями та державою як партнери. Характерною рисою бісмаркіанської моделі є вибірковість або корпоративність, спрямована на промислових працівників як окрему соціальну категорію із загальними інтересами [54].

Величезний вплив на розвиток соціальної політики також мав план У.Біверіджа, запропонований ним у 40-ті роки XX ст. для створення всеосяжної системи соціального захисту. Це був принципово інший підхід, оскільки У.Біверідж поклав в основу своєї моделі не вибірковість, а універсалізм. Його план охоплював не лише зайнятих, а всіх членів суспільства, що працюють чи ні, які, на його думку, могли розраховувати на певний захист та забезпечення з боку держави. Так заявила ідея національного мінімуму, яка стала важливим кроком уперед у реалізації засад соціальної політики. Це була соціальна схема надання суспільних послуг, а не соціального страхування та повної зайнятості [54].

Отже, соціальна політика та соціальна держава в її сучасному вигляді почалися із соціального питання, коли наприкінці XIX ст. були створені різні системи соціальної підтримки населення за участю держави.

На цій основі став розвиватися новий напрямок досліджень у зарубіжних країнах— порівняльна соціальна політика — і, відповідно, класифіковано її моделі. Так, відомий британський дослідник Р. Тітмус запропонував три моделі соціальної політики — залишкову, індустріальну заохочувальну та інституційну [55]. Шведський дослідник Г. Еспін-Андерсен на основі детального вивчення соціальної політики в капіталістичних країнах прийшов до висновку, що вони можуть бути умовно об'єднані у три групи

(рис.1.12). В окремий напрямок було виділено ідею змішаної моделі соціальної політики.

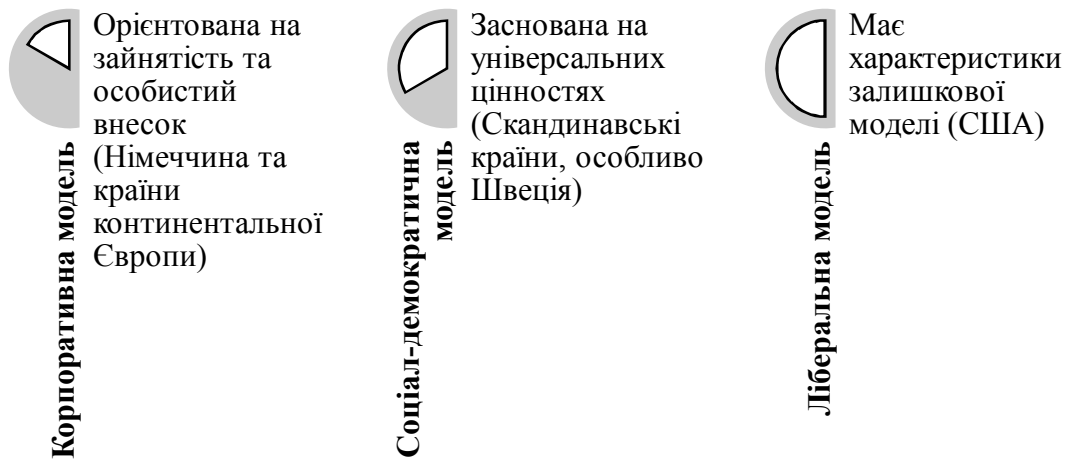

Рис. 1.12 Моделі соціальної політики у зарубіжних країнах [56,с.35]

Зауважимо, що теоретичні дебати щодо соціальної політики у сучасному світі змінилися – соціальна політика має забезпечуватися не лише власне державою, а і всіма інститутами, які беруть участь у вирішенні соціальних проблем людини, у тому числі роботодавцями та добровольчим сектором. Тому під державною соціальною політикою все частіше розуміють не власне участь держави у вирішенні соціальних проблем, а так звану змішану соціальну політику, що поєднує зусилля не тільки державних, а й приватних та благодійних організацій у вирішенні соціальних проблем сучасного суспільства [57, с.36].

Те, що соціальні потреби громадян може бути задоволені у різний спосіб, також означає визнання різних підходів, цінностей і норм під час вирішення соціальних проблем. Загалом можна зробити висновок, що система соціального захисту у зарубіжних країнах переважно має змішаний характер. Ідея змішаної соціальної політики підкреслює інституційне різноманіття соціальної сфери та поділ соціальної відповідальності між державою та регіонами.

Також варто зазначити наступне:

– ідея змішаної соціальної політики стала особливо активно обговорюватися в останні роки. Багатоукладність у тій чи іншій формі розглядається як перспективний шлях вирішення сучасних соціальних проблем;

– змішану соціальну політику потрібно аналізувати у конкретному контексті – держава, ринок і сім'я в будь-якому випадку відіграють певну роль у забезпеченні добробуту населення, але баланс можливостей між ними варіюється по країнах;

– змішана соціальна політика зазвичай розглядається в розрізі «державо–ринок– сім'я та некомерційний сектор». Однак останнім часом підвищується інтерес до роботодавців, їхньої ролі в соціальній політиці, насамперед, у зв'язку з переглядом взаємин між соціальним забезпеченням та зайнятістю;

– змішана соціальна політика має на увазі, що кінцевий результат залежить від взаємодії її складових частин. У контексті соціального добробуту мова йдеться не просто про аналіз ролі різних (крім держави) сил, їх поєднанні чи взаємодії, а про партнерство [57,с.90].

Отже, переваги змішаної соціальної політики полягають у розширенні можливості забезпечити задоволення різноманітних потреб населення. Однак виникає небезпека того, що ослаблення ролі держави може призвести до зміцнення існуючої нерівності, а не до її подолання, оскільки межі солідарності, що склалися, досить консервативні.

Разом з тим будь-які моделі соціальної політики не будуть дієві без ефективного управління. В даний час практично є загальноприйнятим, що без такого управління неможливо забезпечити стійкий економічний та соціальний розвиток. Однак міжнародний досвід показує, що часто необхідність трансформації конкретних форм та методів втручання держави в життя сучасного суспільства підміняють тезою про необхідність «згортання» його активності у всіх сферах життєдіяльності громадян.

Зауважимо, що в останні десятиліття значна частина європейських країн реформували свою систему державного управління згідно з концепцією нового державного менеджменту – New Public Management. Суть цього реформування

полягала у зміні стилю, методу та характеру роботи урядових установ з метою підвищення їх ефективності та результативності. В результаті «менеджерської революції», що привнесла у практику державних установ досвід управління приватними підприємствами, було значною мірою згладжено поділ на приватне та суспільне [58].

На основі ідеології New Public Management та принципу скорочення державних витрат на Заході з 1980-х років посилилися тенденції раціоналізації ресурсів та прийомів управління в соціальній політиці. New Public Management скорочує привілеї професійної автономії, вимагає більшої підзвітності та відповідальності органів, що надають соціальні послуги, дозволяє розширити можливості вибору громадян – користувачів послуг та підвищити цінність професіоналізму та стандартів кваліфікації серед робітників [52, с.18]. Почалося формування нових інституційних механізмів у соціальній політиці, розширення участі у ній регіональних та муніципальних органів влади. Отже, децентралізація управління, особливо соціального – це загальноєвропейська тенденція.

Разом з тим відмічаємо, що зміни, які відбуваються у даний час в соціальному секторі в розвинених країнах, визначаються як криза управління. «Сприяюча держава» (enabling state) має не прямо втручатися у вирішення суспільних питань та безпосередньо надавати соціальні блага та послуги, а створювати умови для розвитку інших альтернатив. Причому відносини між різними суб'єктами соціальної відповідальності повинні будуватися на базі партнерства, в основі якого лежить визнання наявності спільних соціальних проблем, а партнерство визначається як організаційна система прийняття рішень та їх реалізації, що мобілізує коаліцію інтересів довкола загальної проблеми. Роль держави в цих умовах полягає у розвитку співробітництва та забезпеченні діалогу між зацікавленими силами – це, насамперед, неурядові організації, соціальні партнери – профспілки та об'єднання роботодавців і національні органи влади [59, с.108].

В умовах зниження темпів економічного зростання перекласти витрати на інших суб'єктів соціальної політики є більш вигідною альтернативою для держави, коли її можливості запроваджувати нові соціальні програми обмежені. Політичний опір підвищенню податків та збільшенню прямих витрат на соціальні потреби призводить до того, що компенсація витрат за різні соціальні програми через підвищення цін стає політично вигіднішою [59,с.110].

Таким чином, держава не тільки не може, а й не має забезпечувати весь добробут у суспільстві. Перегляд ролі держави – це не просто питання про розбудову відповідних інститутів, а й про розуміння сутності громадянства та соціальних прав – кому держава має надавати соціальних послуг і скільки.

Слід зазначити, що більшість сучасних зарубіжних досліджень із трансформації державної соціальної політики та її управління зосереджена на питанні скорочення соціальних видатків, зокрема, на тому, чи вдалося державам зменшити вартість соціальних програм. В даний час за кордоном популярний інвестиційний підхід, який визнає, що соціальні витрати можуть сприяти економічному зростанню та соціальному розвитку одночасно. Тому державі слід розглядати соціальні витрати як інвестиції у сталий розвиток. Основне завдання полягає в тому, щоб організувати соціальні програми таким чином, щоб мінімізувати їх негативний вплив на пропозицію праці, підвищити якість робочої сили, стимулювати підвищення рівня зайнятості населення. Такі програми реально можуть стати продуктивним фактором, що сприяє досягненню стабільності держави та вирішенню соціально-економічних проблем у суспільстві [60, с.90]. Проте інвестиційний підхід слід розглядати як ліберальний компроміс, так як у його рамках, на наш погляд, зберігається підпорядкованість соціальної сфери економіці, тобто ця сфера знову сприймається як чинник розвитку економіки, а не як умова розвитку людини.

Відмінності між регіонами у рівні розвитку, різні соціальні проблеми роблять регіональну соціальну політику особливо актуальною. У регіональній соціальній політиці зарубіжних країн раніше панувала розподільча система, що

сприяла соціальному паразитизму, а зараз основною стала неоліберальна американська модель стимулювання регіонального розвитку.

Так, наприклад, у Німеччині ініціатива щодо реформування сфери соціального управління спочатку надійшла від місцевих органів влади. Велику роль при цьому грала Комунальна рада зі спрощення управління, яка пізніше трансформувалася в Комунальну раду з менеджменту в державному управлінні. У формуванні клієнтоорієнтованої соціальної політики та створенні центрів по роботі з населенням було досягнуто значних успіхів. Проте не всі аспекти реформи соціального управління просувалися однаково добре – виникли проблеми із формуванням автономних адміністративних одиниць, відповідальних за певні послуги. Процес децентралізації часто призводив до втрати керованості та зростанню соціальних витрат. Важливе завдання на цьому етапі мало скорочення кількості ланок в управлінського апарату, усунення структур, що дублюються, скороченні персоналу тощо. Також було вжито заходів з розвитку електронного уряду та скорочення бюрократичного апарату [61, с.30-31].

У США державні органи, які займаються соціальним захистом, значною мірою децентралізовані. До основних урядових органів, що здійснюють державну соціальну політику, можна віднести Управління із соціального забезпечення, Міністерство сільського господарства, Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб та інші федеральні відомства, у яких здійснюється реалізація тієї чи іншої соціальної програми [62,с.145]. Велика увага останнім часом приділяється принципу субсидіарності, який передбачає передачу вищим інстанціям (наприклад, у системі: сім'я – громада – регіон – центр) тільки тих повноважень, які не можуть бути виконані в нижчестоящих інстанціях. Також цей принцип виявляється у тому, що пряма участь держави у соціальному захисті має відбуватися більшою мірою по «залишковому принципу», іншими словами, має бути обмежена обставинами, що не підпадають під дію всіх інших засобів соціального захисту (і, насамперед, соціального страхування). Крім того, субсидіарність виражається у значному

ступеню децентралізації та самостійності в управлінні різними інститутами соціального забезпечення [65, с.146].

Отже, світовий досвід реалізації соціальної політики в системі публічного управління регіонами продемонстрував дієвість соціального партнерства, що базується на конструктивній взаємодії всіх секторів суспільства (державного, комерційного, некомерційного) у рішенні соціально значимих проблем. В основі ж соціального партнерства лежить принцип субсидіарності, що визначає критерії розподілу зон відповідальності громадських секторів за конкретні ділянки роботи у цьому напрямі. Громадянське суспільство бере на себе рішення окремих соціально значущих проблем, тоді як держава вирішує завдання, що вимагають централізованого управління зверху. Інакше кажучи, субсидіарність передбачає можливість втручання держави лише тоді, коли це неминуче.

У зв'язку з цим зауважимо, що сучасна адміністративна система публічного управління та адміністрування соціальною політикою України не відповідає тим завданням, які зараз має вирішувати суспільство. Проблеми системи цього управління добре відомі: непрофесіоналізм, роздуті штати чиновників, корупція тощо. Рішення, що приймаються державою у соціальній сфері, у переважній своїй більшості не прораховані і необґрунтовані, та не мають системного характеру. Очевидна необхідність боротьби адміністративної системи управління соціальною політикою із цими проблемами змусила уряд перейти до адміністративної реформи, але війна не дозволила досягти поставленої мети в системі управління соціальною політикою регіонів. Також критикується спроба вирішити соціальні проблеми у вигляді розвитку національних проєктів, які націлені на отримання короткострокових результатів, тоді як соціальна сфера потребує довгострокових стратегій. Крім того, такі проєкти орієнтовані на вирішення проблем за допомогою фінансових вливань, хоча, як багатьма усвідомлюється, необхідні кроки щодо структурних перетворень у сфері управління соціальною політикою [63, с.10].

Вважаємо, що при визначенні стратегії соціального управління, у тому числі на рівні регіонів, вітчизняний уряд не може обійтися без західного досвіду для побудови своєї ефективної політики. Бюрократичні традиції країни роблять важливим аналіз досвіду європейських держав, особливо при побудові системи соціального управління.

Висновки до розділу 1

На основі дослідження теоретичних аспектів адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону робимо наступні висновки:

1. На підставі аналізу сутності, змісту та складових соціальної політики встановлено, що остання більше не трактується виключно як сукупність заходів допомоги вразливим верствам населення, а визначається як спосіб підтримки соціального контракту та перерозподілу ресурсів за умов диференціації інтересів та ускладнення структури суспільства. Узагальнюючи сучасні наукові дослідження щодо визначення даного терміну встановлено, що в теоретичному плані під соціальною політикою зазвичай розуміється свого роду потужний механізм, що забезпечує соціальний розвиток країни, регіонів, організацій та фірм, а також кожної людини. Визначено основні функції та напрями, які виконує сучасна соціальна політика. Конкретизовані особливості моделі соціальної політики в Україні, її суб'єкти та об'єкти, а також форми участі держави у соціальній сфері. Доведено, що в умовах зміни соціально-економічних реалій, спричинених воєнними діями на території України, а також цифровізацією, зміною моделей зайнятості та наростанням нових форм уразливості населення, потрібно переосмислення цілей, інструментів та методологічних підстав соціальної політики, у першу чергу на регіональному рівні.

2. Встановлено, що соціальна політика регіону в системі публічного управління та адміністрування (регіональна соціальна політика) може розглядатися як поєднання регіональної локалізації державної соціальної політики та сфери самостійної регіональної політики, орієнтованої на досягнення збалансованого соціального розвитку за допомогою певних заходів, що становлять компетенцію регіональних органів управління. Визначено основні функції, які виконує регіональна соціальна політика; види її регулятивних впливів в рамках регіонального соціального простору, а також основні завдання регіональної соціальної політики, у тому числі в умовах воєнного стану. Встановлено, що у загальному розумінні соціальне публічне управління та адміністрування на регіональному рівні є системою організаційних структур та управлінських взаємодій, які дозволяють здійснювати управлінський вплив на соціальні відносини та процеси у регіоні. Проаналізовані методи публічного управління та адміністрування щодо реалізації напрямів соціальної політики регіону.

3. В рамках розгляду зарубіжного досвіду реалізації соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону конкретизовані основні моделі соціальної політики у зарубіжних країнах. Визначено, що у регіональній соціальній політиці зарубіжних країн раніше панувала розподільча система, що сприяла соціальному паразитизму, а зараз основною стала неоліберальна американська модель стимулювання регіонального розвитку. Доведено, що світовий досвід реалізації соціальної політики в системі публічного управління регіонами продемонстрував дієвість соціального партнерства, що базується на конструктивній взаємодії всіх секторів суспільства (державного, комерційного, некомерційного) у рішенні соціально значимих проблем. Громадянське суспільство бере на себе рішення окремих соціально значущих проблем, тоді як держава вирішує завдання, що вимагають централізованого управління зверху.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1 Аналіз публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики регіону

Економічний простір України дуже неоднорідний як у природно-кліматичному, так і у соціально-економічному аспектах. Кожен регіон за своєю суттю є унікальним, водночас, існують відмінності в їх природно-кліматичних умовах, ключових показниках соціально-економічного розвитку тощо. Крім того, на даний час можна спостерігати різний ступінь гостроти соціальної ситуації в окремих регіонах, зокрема, внаслідок війни, та виділити регіони з відносно сприятливою соціальною ситуацією, регіони з несприятливою соціальною ситуацією, регіони, соціальна ситуація у яких характеризується помірною гостротою, а також кризові регіони.

Формування соціальної політики у регіонах – це комплексне явище, яке вимагає аналізу проблем та соціальної ситуації в конкретному регіоні, а також розробки відповідної системи публічного управління та адміністрування. Як вже зазначалося, при управлінні регіональною соціальною політикою використовується дворівневий підхід, коли за органами державного значення закріплено визначення загальних напрямів соціальної політики держави, вивчення соціально-політичної ситуації в регіоні та в країні цілому, розробка відповідної законодавчої бази, а на регіони покладається розробка регіонального підходу та методик вирішення проблем його соціальної сфери [64, с.120].

Суб'єктом регіональної соціальної політики виступають органи місцевого самоврядування, покликані реалізовувати регіональну політику на місцях. Це передбачає формування відповідного соціального механізму, що враховує інтереси суспільства, регіону та власні потреби. Місцевий, регіональний рівень покликаний значно більшою мірою конкретизувати методи, способи та механізми досягнення цілей, визначених у рамках державної соціальної політики, «прив'язати» їх до особливостей тих чи інших регіональних утворень, врахувати специфіку демографічних, екологічних, ресурсних та інших показників місцевого рівня.

Процес аналізу рівня публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики регіону починається зі зіставлення загальної соціально-політичної ситуації в регіоні та в країні в цілому. Аналіз показників соціальної політики регіону дозволяє органам державної та регіональної влади здійснювати вплив на процеси її публічного управління та адміністрування.

Запорізька область знаходиться у центральній частині України та відносилася до досить розвиненого регіону в економічному відношенні, зокрема, до війни. Але внаслідок війни частина підприємств області зупинила діяльність через безпосередню військову загрозу, заблокований доступ до ринків збуту чи сировини, а також блекауту, деякі підприємства працюють не на всю потужність тощо. Війна, що триває, близькість до фронту, руйнування виробничої, транспортної та енергетичної інфраструктури, складний фінансовий стан основних промислових підприємств області, ускладнення логістичних зв'язків, міграція населення тощо негативно позначаються і на показниках соціальної політики регіону (табл.2.1).

Враховуючи відсутність статистичної інформації щодо поточної ситуації в області, значення основних показників соціально-економічного розвитку Запорізької області наведено, виходячи з наявних відкритих даних з різних джерел інформації, тобто дані показники є попередньо-орієнтованими.

На основі наведених даних проаналізуємо особливості та охарактеризуємо окремі напрями соціальної політики у Запорізькій області.

З поданих у табл. даних можна зробити такі висновки: найнижчий індекс промислової продукції регіону спостерігався у 2022 році на рівні 47,1%, у наступні роки почалося його поступове зростання.

Таблиця 2.1

Основні показники соціально-економічного розвитку Запорізької області за 2023-2024 рр.*

Показники**	2022	2023	2024	Відносна зміна у %		2025 прогноз
				2023/2022	2024/2023	
Індекс промислової продукції (до попереднього року, %)	47,1	94,5	110,0	+47,4	+15,5	101,5
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млрд грн	149,5	168,8	183,3	112,9	108,6	206,5
Середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб	250	245,2	240	-4,8	-5,2	245
Середньомісячна заробітна плата (у розрахунку на одного штатного працівника), грн	14600	16452	18720	112,7	113,8	20360
Фонд оплати праці штатних працівників, млн грн	43800	48428,1	43913,6	110,6	90,7	59858,4
Кількість пенсіонерів, тис. осіб	500	480	450	96,0	93,8	420
Середній розмір пенсій за місяць, грн	6024	5600	6080	93,0	108,6	7020
Рівень безробіття населення (% у віці 15–70 років)	23,5	22,0	21,0	-1,5	-1,0	20,5
Створено нових робочих місць, одиниць	9020	10036	10500	111,3	104,6	11000
Працевлаштування за сприяння служби зайнятості, тис. осіб	2,3	3,4	3,5	147,8	102,9	3,9
Залучення громадян до громадських та інших робіт тимчасового характеру, суспільно корисних робіт, осіб	720	2113	3855	293,5	182,4	4100
Видано ваучерів на навчання (підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації), осіб	720	850	880	118,1	103,5	950
Кількість внутрішньо переміщених осіб	115367	201802	232116	180,0	115,0	25600

*Примітка. Складено автором

***Враховуючи відсутність статистичної інформації щодо поточної ситуації, фактичні та прогнозні показники соціально-економічного розвитку Запорізької області наведено виходячи з реальних можливостей, наявних даних та тенденцій, а також окремих припущень та прогнозів.*

Але значною перешкодою залишаються можлива зупинка енергогенеруючих підприємств унаслідок пошкодження обладнання та мереж у результаті ракетних обстрілів, зменшення генерації електричної енергії та відпуску теплової енергії в умовах воєнного стану, що неможливо спрогнозувати.

Одним із найбільш важливих показників у даному контексті є розмір середньої зарплати, який відображає рівень соціально-економічного розвитку регіону. Середньомісячна заробітна плата у 2022 році дорівнювала 14600 грн., але з кожним роком цей показник збільшується, і в 2025 році він прогнозується на рівні 20360 грн., тобто приріст повинен скласти майже 40%. Це обумовлено інфляцією, що прискорюється, та дефіцитом кадрів на ринку праці. Даний показник у середньому по Україні, згідно з офіційними даними, становив відповідно 14859 грн., 17442 грн. та 21473 грн [65]. Наведені дані дозволяють зробити висновок про задовільну реалізацію регіоном свого економічного потенціалу (рис.2.1).

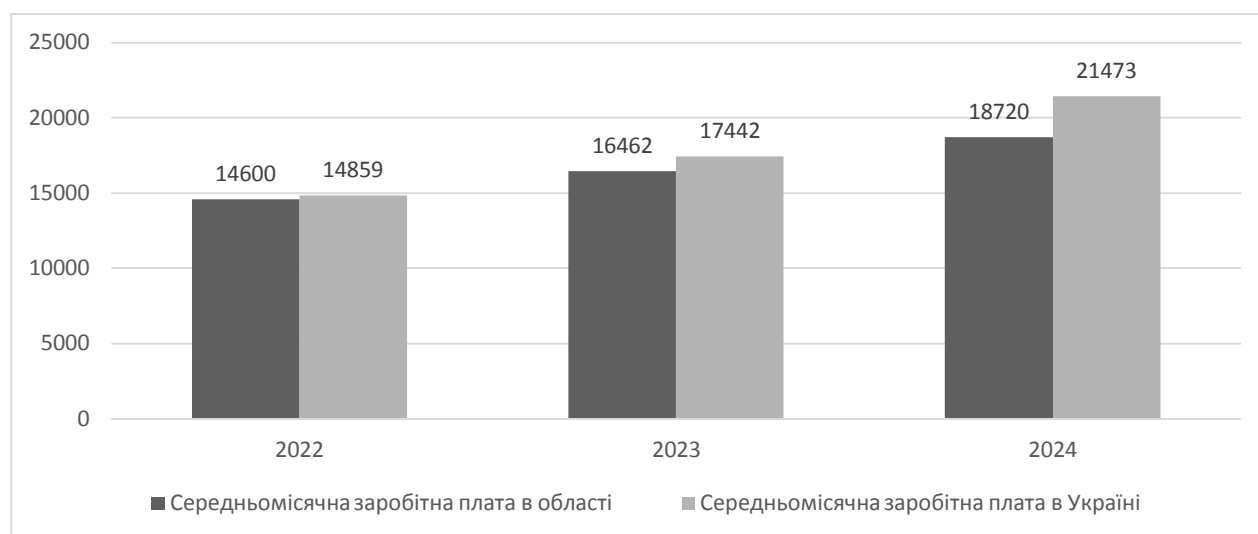

Рис.2.1 Середньомісячна заробітна плата в Запорізькій області і по Україні за 2022-2024рр. [65;66]

Фонд оплати праці штатних працівників у 2023 р. порівняно з 2022р. збільшився на 10,6%, що було пов’язане із зростанням середньомісячної заробітної плати. У 2024 р. стосовно 2023р. відбулося скорочення фонду оплати праці на 9,3% як наслідок зменшення середньооблікової кількості штатних працівників. У 2025р. порівняно з 2024р.прогнозується зростання цього показника на 36,3% як наслідок наростаючого дефіциту кадрів в області (рис.2.2).

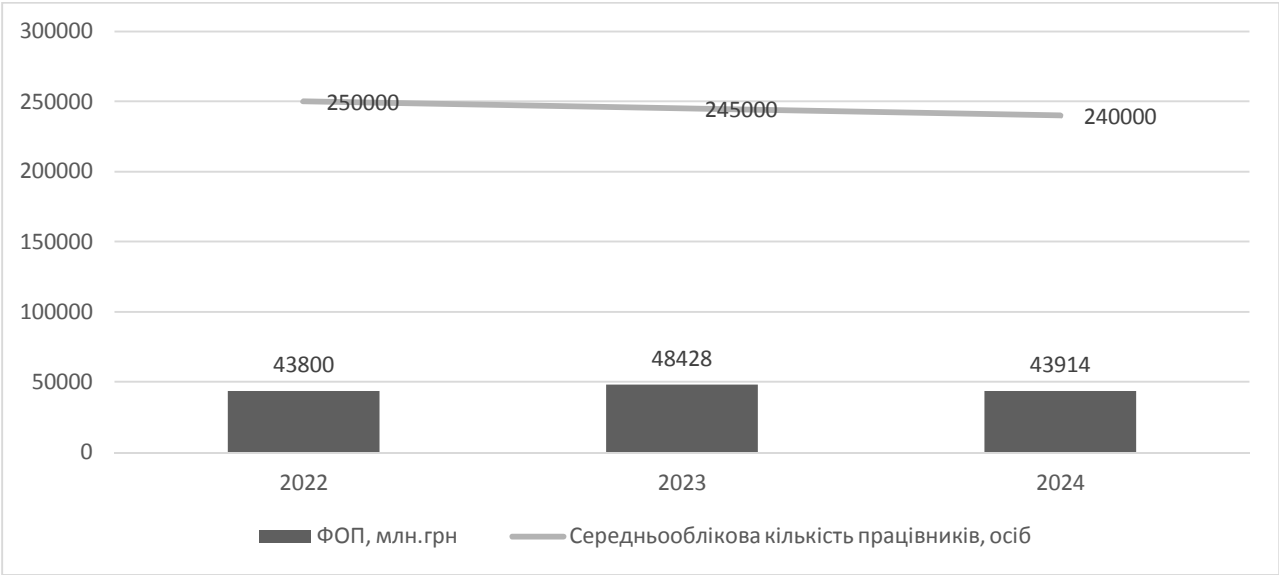

Рис. 2.2 Фонд оплати праці та середньооблікова кількість працівників в Запорізькій області за 2022-2024рр. [67]

В області, як і загалом по Україні, відзначається щорічне скорочення чисельності пенсіонерів. Найбільша кількість пенсіонерів отримує страхову пенсію за віком, а продовжують працювати близько 20% від загальної кількості одержувачів пенсії. Середній розмір страхової пенсії за віком в Запорізькій області в 2024 р. становив 6080 грн., для порівняння зазначимо, що загалом по Україні середній розмір страхової пенсії за віком склав у 2024 р. 5789 грн [68].

Таким чином, розміри страхової пенсії за віком в області на 5% вище, ніж аналогічний показник державного рівня .

Достатньо значна кількість пенсіонерів для регіонального рівня соціальної політики означає необхідність активізації та вдосконалення інституту соціального обслуговування. В даний час в Запорізькій області діють державні стаціонарні та напівстаціонарні установи соціального обслуговування та автономні некомерційні організації – центри соціального обслуговування населення. Зазначені організації загалом задовольняють потреби громадян, які потребують соціального обслуговування (у тому числі пенсіонерів).

Однією з основних проблем соціальної політики Запорізької області є проблема безробіття. Масштаб цієї проблеми збільшився, як і в межах усієї України, починаючи з 2022 року – за цей період рівень безробіття склав 23,4% від всього населення області. Протягом 2023-2024рр. він трохи знизився, проте все одно залишається на дуже високому рівні [67].

Також показниками розвитку соціальної сфери області є кількість створених нових робочих місць, яка продовжує зростати, працевлаштування за сприяння служби зайнятості, що характеризується позитивною динамікою, залучення громадян до громадських та інших робіт тимчасового характеру, суспільно корисних робіт (відмічаємо зростання) та кількістю виданих ваучерів на навчання (підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації). Додаткове навантаження на соціальну сферу області здійснюють внутрішньо переміщені особи, кількість яких продовжує зростати.

Таким чином, соціальний стан Запорізькій області можна вважати задовільним. Відмічаємо зростання за 2022-2024рр. таких показників соціальної сфери області як середньомісячна заробітна плата, фонд оплати праці штатних працівників, середній розмір пенсії за віком, кількості створених нових робочих місць тощо. Можна вважати, що показником ефективної соціальної політикою у Запорізькій області є відносна соціальна стабільність, наскільки це можливо в умовах воєнного стану. Крім того, позитивно впливає на загальну соціально-

економічну ситуацію регіону такі заходи держави, як програми соціального характеру, спрямовані на підвищення рівня та якості життя населення.

Узагальнюючи проведені дослідження ефективності даної галузі, нагадаємо, що метою соціальної політики Запорізької області є забезпечення у межах своєї компетенції та повноважень, прав та державних гарантій, сталого рівня підвищення життя населення. При цьому управління соціальною сферою Запорізького регіону передбачає систему заходів щодо створення соціально-економічних, правових та організаційних умов, що сприяють вільному і всебічному розвитку кожної людини на основі вдосконалення системи суспільних відносин. Внаслідок повномасштабного вторгнення можливість вирішення цих завдань в області обмежена, так як матеріально-фінансове забезпечення залишається недостатнім, і тому слід визначити більш жорсткі, в рамках ресурсних можливостей, обмеження у функціонуванні та розвитку соціальної сфери області.

Отже, регіональна соціальна політика в період воєнного стану та система її управління відрізняється набором цілей, функцій, пріоритетним вибором оптимальних напрямів та черговості вирішення соціальних проблем. Разом з тим, тривале не вирішення проблем соціального характеру загрожує наростанням соціальної напруженості, подолання якої потім стане завданням кількох поколінь та завдасть непоправної шкоди перспективам розвитку регіону та країни в цілому.

На наш погляд, в умовах політичної, економічної та структурної кризи необхідним є виділення наступних пріоритетних напрямів соціальної політики Запорізького регіону (рис.2.3).

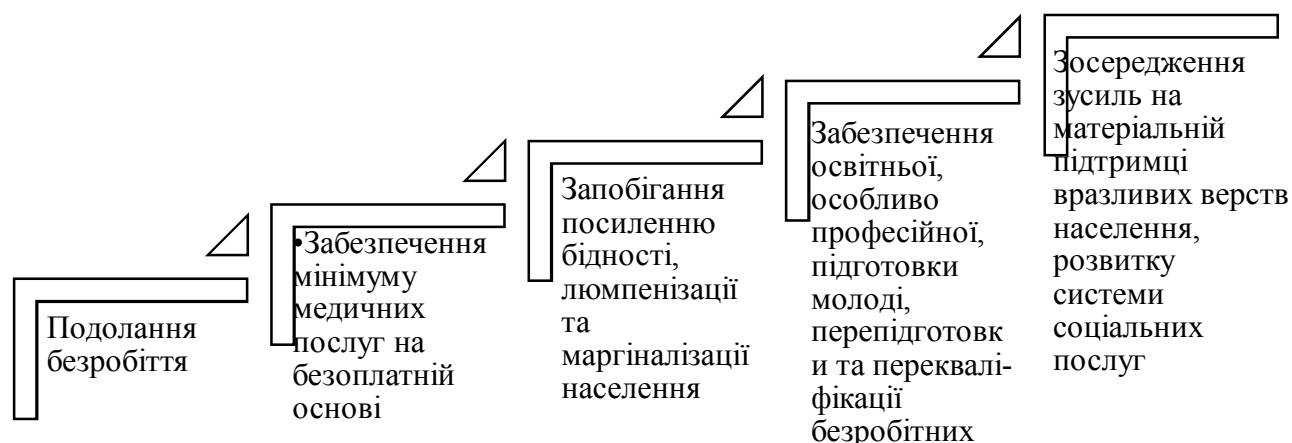

Рис. 2.3 Пріоритетні напрямки соціальної політики Запорізького регіону в умовах війни

При цьому обов'язковою умовою має стати прийняття як вихідного принципу соціальних стандартів (мінімальна заробітна плата, соціальна допомога, пенсія, стипендія, субсидії) та відповідне їх коригування під впливом інфляції. Необхідно зберегти ефективні існуючі та створити нові соціальні стандарти, які мають нівелювати соціальні наслідки війни: встановити достатній для нинішніх умов життя населення та подальшого розвитку країни гарантований мінімум безкоштовного медичного забезпечення, освіти, оплати житла, що відповідає можливостям соціально вразливих верств суспільства.

Також вважаємо, що всі соціальні гарантії повинні бути строго адресними, тобто враховувати конкретний рівень життя сімей і частина з них повинна призначатися лише тим, хто не може вийти самостійно зі стану житлової невлаштованості, забезпечити прийнятний рівень життя (непрацездатні інваліди, самотні матері з дітьми, особи, які зайняті доглядом за дітьми тощо). Індекссування пенсій та допомог важливо проводити на основі реальної вартості споживчого кошика з урахуванням регіональних та соціально-демографічних особливостей.

Для вирішення перерахованих завдань важливим є діагностика організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики регіону.

2.2 Діагностика організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики регіону

Формування регіональних систем управління, зокрема й соціальною сферою – досить нове явище в Україні. У процесі розвитку соціальної сфери країни склалася ситуація, коли головну роль грали галузеві органи управління, що пояснювалося необхідністю поставити під директивне централізоване управління всі сфери суспільного життя. Отже, на початок ринкових реформ та процесу децентралізації регіон не був самостійним носієм соціально-економічних відносин і практично не був самостійним суб'єктом регіональної політики. При цьому регіональні проблеми соціального розвитку існували завжди, і на рівні регіону здійснювалася реалізація соціальної політики, виходячи зі встановлених на державному рівні принципів [58].

Нагадаємо, що при розгляді ключових характеристик суб'єктів управління соціальною інфраструктурою слід виділити в якості однієї з найважливіших наявність яскраво вираженої «двоїстості» в управлінських структурах, які будуються як за галузевою, так і за територіальною ознакою (рис.2.4).

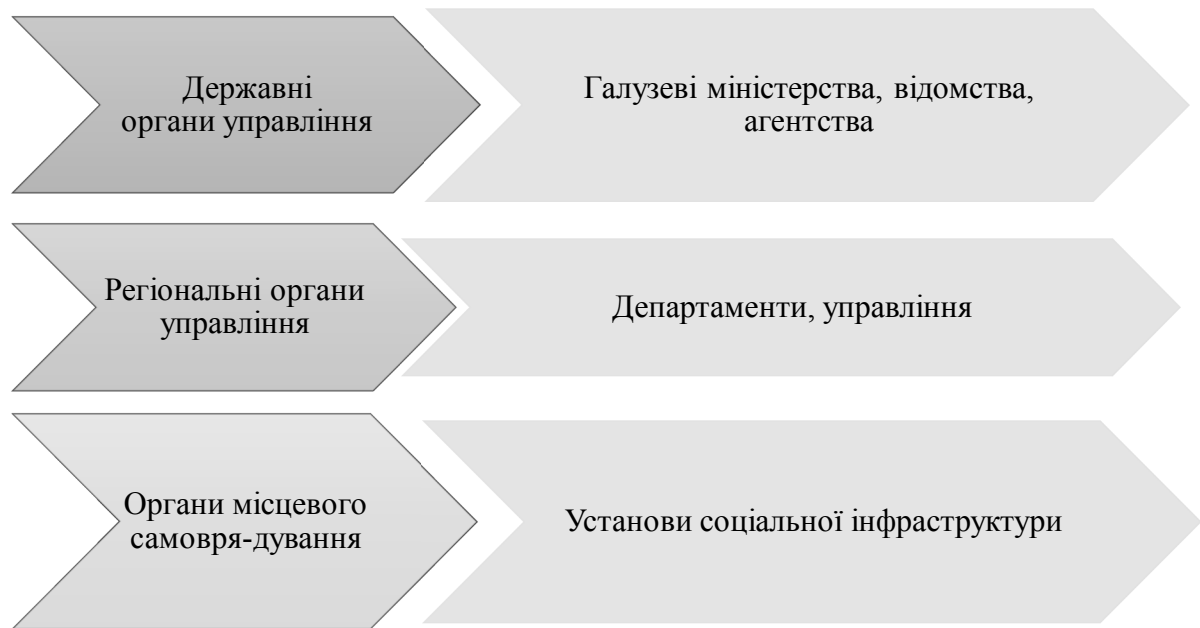

Рис. 2.4 Структура публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики [69,с.290]

Аналізуючи систему публічного управління соціальною сферою загалом, можна відзначити, що вона мало змінилася протягом багатьох десятиліть. Залишилися ті самі державні органи публічного управління галузями в особі Міністерств, регіональні – в особі департаментів, місцеві – в особі відділів, управлінь. Проте суттєво змінилися характер та функції вертикального публічного управління, вони стали менш жорсткими та ліберальнішими. Це призвело до зміни внутрішньої структури та функцій органів публічного управління та адміністрування соціальної сфери.

Отже, публічне управління та адміністрування соціальної сфери регіонів за змістом поєднує у собі і загальнодержавні засади, і регіональні особливості. В даний час також можна говорити про часткове збереження галузевої системи публічного управління соціальною інфраструктурою, де задіяні такі державні міністерства як Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти, Міністерство культури тощо.

Зрозуміло, що регіональні особливості соціальних процесів вимагають адекватного застосування методів їх публічного управління та адміністрування. Водночас, конкретні завдання соціального розвитку регіонів мають

вирішуватись і самими суб'єктами, яким належить провідна роль у розробці та реалізації регіональних соціальних програм.

Отже, головним суб'єктом публічного управління та адміністрування соціальної сфери регіону є державні органи влади та органи місцевого самоврядування. За визначенням вони як суб'єкти управління здійснюють публічне управління та адміністрування соціальної сфери з метою досягнення позитивних змін у соціальній політиці регіону. Це забезпечується шляхом формування оптимальної структури регіональних та місцевих органів управління та застосуванням на всіх рівнях принципів їх функціонування та розвитку.

При цьому часто діяльність суб'єктів публічного управління соціальною сферою регіонів відрізняється непослідовністю прийняття рішень та суперечливістю, що викликано невпорядкованістю регіональних організаційних структур такого управління. Більше того, кваліфікація кадрів (особливо на місцях) не завжди дозволяє керівникам мислити категоріями сучасної соціальної політики та відповідним чином формулювати функції органів управління. Це пов'язано, перш за все, з тим, що розбудова централізованої системи публічного управління державою в цілому та соціальною сферою, зокрема, не завжди супроводжується становленням адекватних організаційних структур та механізмів. Регіональні системи публічного управління часто не здатні до реалізації функцій управління, що розширилися в результаті децентралізації.

Значний рівень невизначеності у розвитку соціальної сфери регіонів створює також постійне внесення коректив до нормативно-правового забезпечення соціальної політики. Тим часом, нова соціальна стратегія та політична ситуація, що склалася в регіонах внаслідок військових дій, вимагають оптимально розділити відповідальність за стан соціальної сфери між державною та регіональною владою шляхом створення повноцінної законодавчої та ресурсної бази соціальної політики. Тільки такий підхід відповідає завданням підвищення ролі держави у соціальному процесі в умовах

воєнного стану, зміцнення єдиного соціального простору та централізованого контролю над ним. Невід'ємним елементом загальної системи публічного управління соціальною сферою має стати збалансована регіональна політика, здатна адекватно та оперативно реагувати на соціальні запити населення .

Отже, під публічним управлінням та адмініструванням соціальної сфери регіону, зокрема, Запорізького, слід розуміти процес активної взаємодії об'єкта управління (соціальна сфера регіону, соціальна інфраструктура) та суб'єкта управління (багаторівнева структура органів публічного управління соціальною сферою регіону) із застосуванням специфічних способів, принципів та методів, зумовлених особливостями конкретного регіону.

Основна мета публічного управління соціальною сферою Запорізького регіону – забезпечення процесу сталого розвитку галузей соціальної сфери у вигляді впровадження нових організаційних форм обслуговування населення, які забезпечують надання, доставку та споживання соціальних послуг. Зміст управління соціальною сферою регіону полягає у координації, гармонізації взаємодій його підсистем та удосконаленні їх структури.

Разом з тим в умовах воєнного стану фактично на місцеві органи управління, зокрема, Запорізького регіону, покладено всю повноту відповідальності за розвиток соціальної інфраструктури області. До основних функцій, що покладаються на регіональні органи управління соціальною інфраструктурою Запорізького регіону, відносяться (рис.2.5).

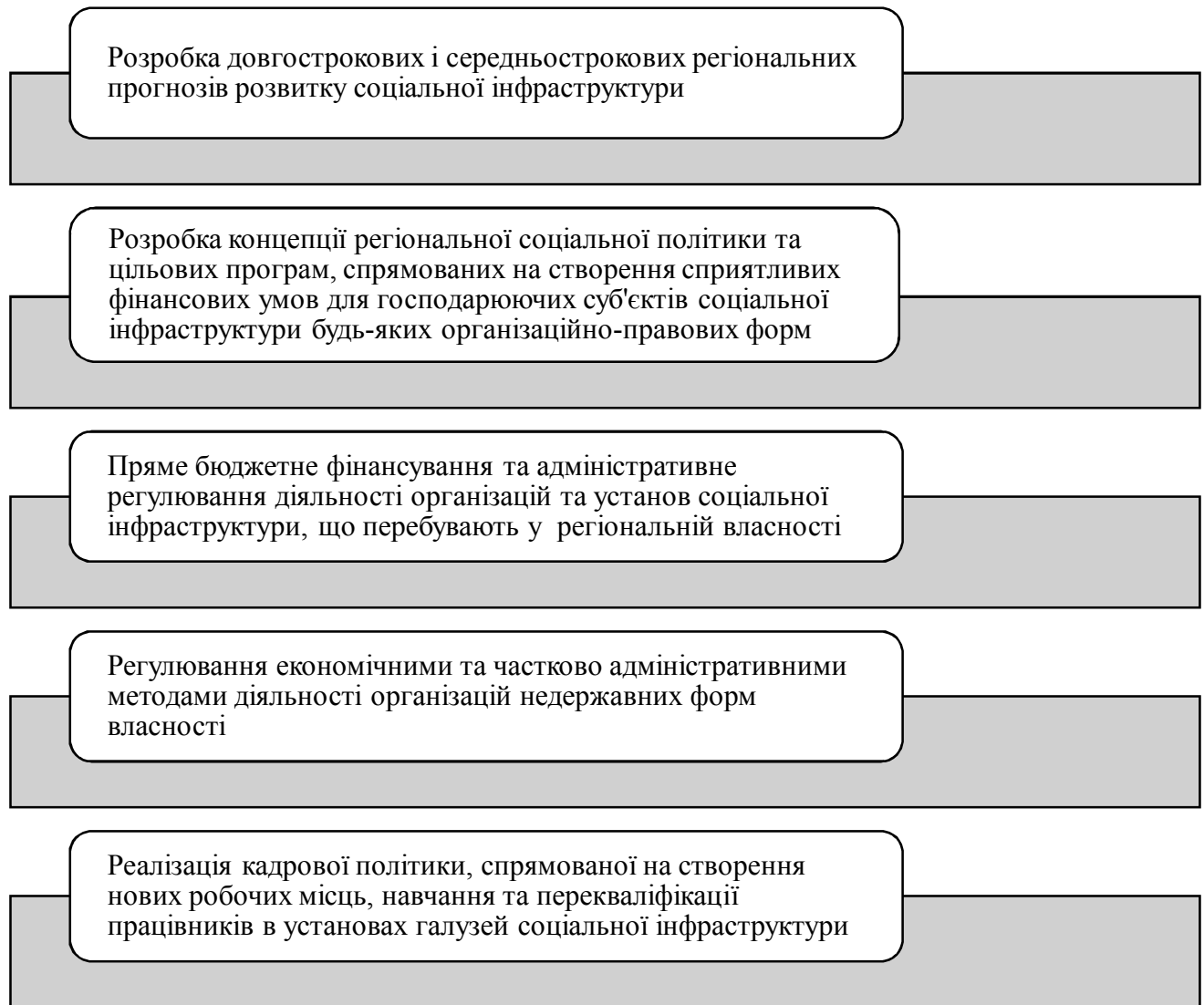

Рис. 2.5 Основні функції органів управління соціальною інфраструктурою Запорізького регіону [70]

На рівні Запорізької області управління соціальною політикою здійснюють структурні підрозділи Обласної державної (військової) адміністрації (далі – ОДА) та органи місцевого самоврядування (Додаток Б).

Отже, основним органом публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону є Департамент соціального захисту населення Запорізької ОДА (далі – Департамент), який створений головою ОДА, входить до її складу і в межах Запорізької області забезпечує виконання покладених на Департамент завдань [70].

Департамент підпорядкований голові ОДА, а також підзвітний і підконтрольний Міністерству соціальної політики України. Даний Департамент забезпечує на території Запорізької області реалізацію наступних напрямів соціальної політики (рис.2.6).

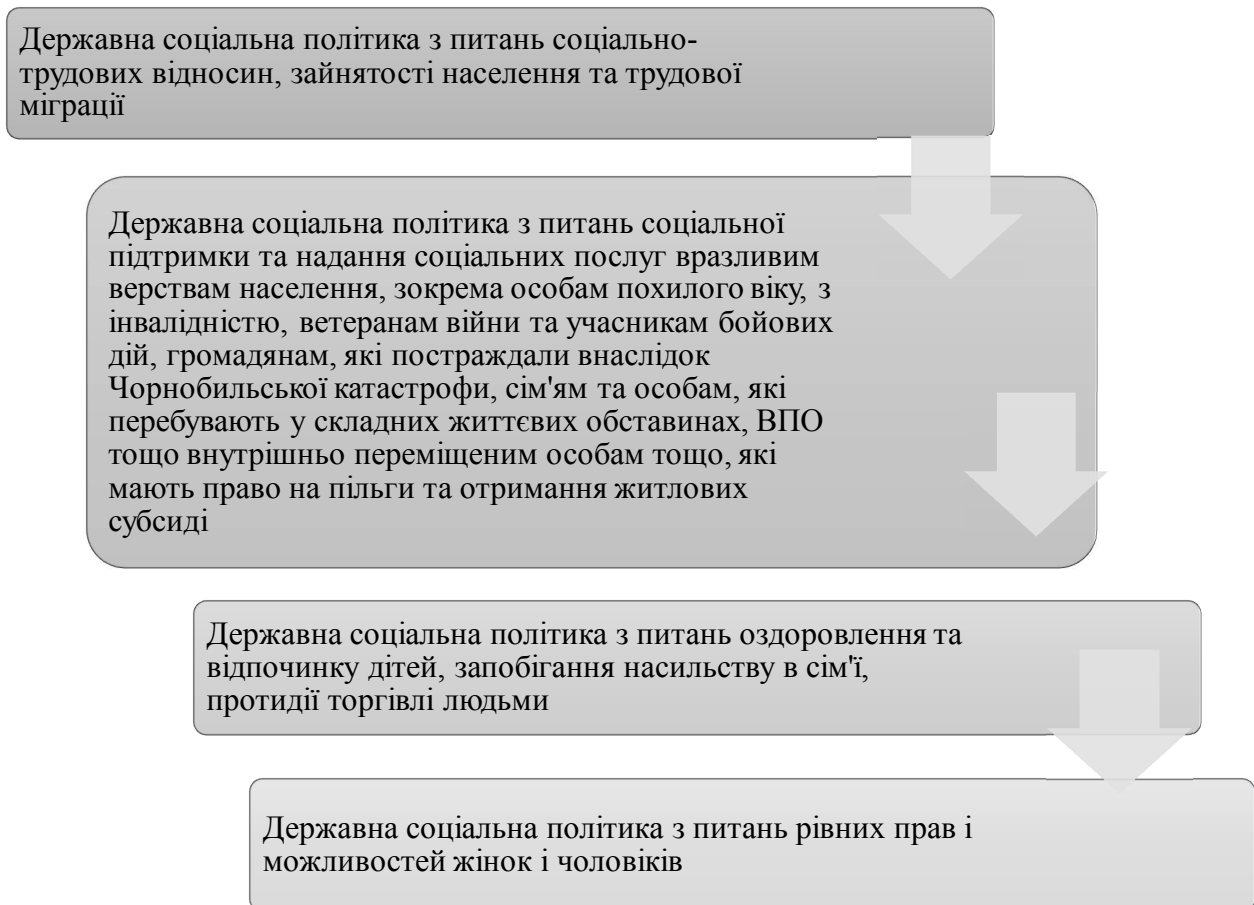

Рис. 2.6 Напрямки соціальної політики, які реалізує Департамент соціального захисту населення Запорізької ОДА [70]

Департамент очолює директор, який призначається на посаду та звільняється з посади головою ОДА згідно із законодавством про державну службу за погодженням із Мінсоцполітики в установленому законодавством порядку [70].

Структура Департаменту має наступний вигляд (рис.2.7).

Рис.2.7 Структура Департаменту соціального захисту населення
Запорізької ОДА [70]

Регіональну соціальну сферу Запорізької області утворює сукупність установ (як носіїв соціальної політики) цієї території. Схематично структура середовища регіональної організації соціальної сфери Запорізької області представлена у Додатку В.

Кінцевий продукт діяльності цих установ у вигляді соціальних благ та послуг спрямований на активне його використання на рівні регіону. Тому соціальна сфера регіону розглядається, з одного боку, як сукупність установ,

що надають соціальні послуги, а з іншого як відкрита суспільно-орієнтована система.

Як бачимо, значний вплив на формування, а, отже, і на ефективність управління середовищем регіональної організації соціальної сфери Запорізької області здійснюють фактори оточуючого довкілля. Одним із методів виявлення ступеня впливу цих факторів є SWOT-аналіз, який дозволяє локально досліджувати особливості здійснення регіональної соціальної політики, виявити слабкі та сильні її сторони, а також можливості та загрози у її розвитку. Саме SWOT-аналіз соціальної політики регіональних утворень і є тим ефективним інструментом, що дозволяє, виходячи з отриманих результатів, сформувати регіональну соціальну політику та особливості її публічного управління, яка буде спрямована на збільшення соціальної привабливості території, і, як наслідок, підвищення якості життя населення регіону.

У рамках формування бази даних для проведення SWOT-аналізу рівня організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону нами була використана інформація із відкритих джерел, проведено експертне дослідження думки представників населення, підприємців, органів влади, громадських організацій з питань соціально-економічного розвитку регіону. Застосовуючи метод SWOT-аналізу, виділені сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози розвитку соціальної сфери та рівня її управління, що дозволило сформувати його ключові проблеми та переваги, які є основою для розробки генеральної мети та стратегічних пріоритетів соціального управління (табл.2.2).

Отже, характер і структура соціальної сфери Запорізького регіону схильні до змін під впливом різних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Таблиця 2.2

SWOT-аналізу рівня організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону*

Переваги (сильні сторони)	Недоліки (слабкі сторони)
1	2
1. Наявність можливостей для розвитку інших видів економічної діяльності та само зайнятості населення 2. Реалізація регіональних соціальних програм, спрямованих на підвищення якості життя населення 3. Розвинена мережа освітніх установ (дошкільна, загальна, середньо-спеціальна, вища освіта) 4. Достатня оснащеність матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я 5. Наявність об'єктів історико-культурної спадщини 6. Упорядковані громадські місця для відпочинку та дозвілля 7. Високий рівень освіти населення 8. Інформатизація соціальних послуг, що надаються населенню 9. Розвиток обласних бібліотек як інформаційних інтелект-центрів 10. Перехід на принципи бюджетування, орієнтованого результат	1. Близькість до зони бойових дій, складні умови для проживання та ведення бізнесу 2. Скорочення чисельності, старіння, міграційний відтік населення 3. Нестача кадрів низки робочих професій та управлінських кадрів 4. Високий рівень безробіття 5. Високе соціальне навантаження на громадян у працездатному віці внаслідок старіння населення 6. Нестача висококваліфікованих кадрів інженерних спеціальностей 7. Невідповідність складу та якості робочої сили вимогам ринку праці 8. Недостатній рівень розвитку матеріально-технічної бази закладів загальної, дошкільної освіти, закладів культури, фізичної культури та спорту. 9. Недостатня кількість місць у закладах дошкільної освіти. 10. Низький рівень забезпеченості населення лікарями та середнім медичним персоналом в установах області 11. Низький рівень стану здоров'я населення 12. Низький рівень населення, що систематично займається фізичною культурою та спортом. 13. Низька пропускна спроможність доріг 14. Наявність будинків, що знаходяться в аварійному стані, у тому числі внаслідок військових дій 14. Низький ступінь надійності електропостачання та нестача потужностей у центрі міста внаслідок обстрілів 15. Низька забезпеченість бюджету податковими та неподатковими доходами

Продовження табл. 2.2

1	2
Можливості	Загрози
1. Участь у державних соціальних цільових програмах 2. Розвиток області як центру реалізації соціальних стратегічних проєктів 3. Цільова підготовка кадрів для закладів освіти та охорони здоров'я 4. Розвиток інфраструктури та збільшення трудового потенціалу в рамках міжрегіонального співробітництва при реалізації стратегічних інвестиційних проєктів 5. Підвищення енергетичної ефективності 6. Використання нетрадиційних джерел енергії 7. Розвиток обласного освітнього порталу як ефективного засобу мережевої взаємодії учасників навчального процесу 8. Впровадження інноваційних інформаційно-педагогічних технологій та методів навчання 9. Створення більш сприятливих умов для залучення молодих фахівців – лікарів та середнього медичного персоналу 10. Будівництво спортивних споруд для задоволення потреб населення у заняттях фізичною культурою та спортом 11. Підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва на базі бізнес-інкубаторів, технопарків	1. Несприятлива екологічна обстановка, у тому числі внаслідок військових дій 2. Нестабільна робота підприємств соціальної сфери внаслідок військових дій 3. Подальше скорочення чисельності, старіння населення, збільшення соціального навантаження на працездатних громадян 4. Посилення відтоку із області молоді 5. Зниження інвестиційної привабливості області 6. Збільшення соціальної напруги у зв'язку з подальшим збільшенням диференціації розміру середньомісячної заробітної плати за галузями економіки 7. Нестача фінансування соціальних заходів 8. Недостатність потужності для забезпечення електропостачання соціальних об'єктів 9. Невідповідність спектру послуг, що надаються системою професійної освіти, інноваційному розвитку економіки 10. Загроза зростання безробіття та міграційного відтоку у зв'язку з війною, що триває 11. Зниження конкурентоспроможності вироблених товарів та послуг 12. Зростання тарифів на енергетичні ресурси та послуги зв'язку 13. Збільшення вартості палива. 14. Підвищення відсоткових ставок на іпотечні кредити 15. Зростання вартості житла за рахунок подорожчання будівельних робіт та будівельних матеріалів 16. Зростання соціальної диференціації, рівня злочинності 17. Дотаційність місцевого бюджету (зниження частки власних доходів у загальних доходах) 18. Погіршення стану інженерної інфраструктури внаслідок обстрілів 19. Зниження економічної активності юридичних та фізичних осіб

*Примітка. Складено автором

Поряд з цим відбувається перманентний процес внутрішнього реформування самої соціальної сфери, виробляються нові засади, методи, механізми публічного управління нею. Виходячи з результатів проведеного SWOT-аналізу, можна зробити висновок про наявність у системі публічного управління соціальною політикою Запорізького регіону певних системних недоліків, які породжують критичні соціальні загрози.

Це, зокрема:

- фактичні соціальні стандарти захисту і підтримки населення не відповідають його реальним потребам, зокрема, внаслідок нестачі фінансування в умовах воєнного стану;
- різке (критичне) зниження рівня реальних доходів населення;
- збільшення рівня безробіття, погіршення якості трудових ресурсів;
- посилення залежності громадян від соціальних пільг, субсидій, допомог, зокрема, ВПО;
- зростання рівня бідності населення;
- критичний стан демографічної ситуації;
- різке зростання міграційних процесів, особливо серед молоді;
- руйнування (пошкодження) об'єктів соціальної інфраструктури.

На нашу думку, у значній мірі наявність цих проблем обумовлена певними недоліками в системі публічного управління та адміністрування у соціальній сфері держави і регіону, зокрема:

- недосконалість/відсутність нормативно-методичного забезпечення щодо моніторингу встановлених рівнів соціальних стандартів та фактичного їх надання;
- відсутність відповідальності за здійснення такого моніторингу та корегування;
- відсутність реальних реформ в системах пенсійного забезпечення, освіти і науки, медицині, ЖКГ та ін.;
- необґрунтований та нестимулюючий характер системи субсидування населення;

- фіскальна обтяжливість щодо доходів громадян;
- неефективність політики підтримки створення робочих місць, регулювання зайнятості, оплати праці, фінансування соціально-культурних заходів;
- відсутність/недієвість програм стримування зовнішньої міграції та ін.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок про те, що в даний час необхідно зосередити увагу на основній проблемі, що становить ядро сучасної регіональної соціальної політики: розробці гнучких (інноваційних) регіональних систем публічного управління та адміністрування. При цьому необхідно відзначити, що основні напрями соціального розвитку соціальної сфери і для держави, і для регіону можуть бути одні й ті самі, але організаційний, правовий та економічний механізми для держави і для регіону мають бути специфічними.

Отже, ефективність регіональної соціальної політики, спрямованої на подолання критичних соціальних викликів і загроз воєнного часу, створення умов для оптимального функціонування соціальних відносин у регіоні, є об'єктивною передумовою стабільного і економічно безпечного розвитку Запорізької області як соціально-економічної системи. Основними інструментами реалізації соціальної політики держави на регіональному рівні є соціальні програми та послуги.

2.3 Аналіз соціальних програм та послуг, що адмініструються на рівні регіону

На регіональному рівні найефективнішим способом публічного управління та адміністрування соціальною сферою є програмно-цільовий метод, що застосовується з урахуванням внутрішніх можливостей територіального самоврядування. Як вже зазначалося, програмно-цільове управління у даному сенсі сприймається як вплив суб'єкта управління на об'єкт

управління, що здійснюється з урахуванням методології системного аналізу. У вузькому значенні сутність програмно-цільового управління зводиться лише до розробки та реалізації цільових комплексних програм різного типу [71,с.245].

Регіональні соціальні програми пов'язані із загальнодержавною концепцією соціального регіонального розвитку та регіональною політикою країни і характеризуються суворою цільовою спрямованістю, відносно невеликими порівняно з державними соціальними програмами обсягами робіт і ресурсних витрат, адресністю та обмеженістю тимчасових інтервалів.

Отже, специфіка регіональних соціальних програм полягає в наступному (Додаток Г). При цьому найбільш складною проблемою є розробка стратегії комплексного розвитку соціальної сфери регіону (регіонального розвитку), оскільки в цьому випадку необхідно врахувати все різноманіття обмежень на такий розвиток, а саме: воєнний стан в Україні, сучасну соціально-демографічну ситуацію, прогноз соціальної напруженості в регіоні та ін.

Так, Запорізькою ОДА було розроблено та затверджено Стратегію регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року (рішення ОДА від 12.12.2019 № 134), яка базується на Національній доповіді «Цілі Сталого розвитку: Україна» та Державній стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки [70]. Щодо соціального розвитку регіону, то стратегічною ціллю номер один у даній Стратегії визначено «Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення». У межах даної цілі сформовані оперативні цілі та завдання (рис.2.8).

Отже, головний принцип соціального розвитку області, закладений в Стратегії, це людино-центричність, тобто розвиток людського капіталу та підвищення якості життя мешканців Запорізької області [70]. Зауважимо, що важливим моментом є процес актуалізації даної Стратегії, що зумовлено необхідністю врахування наслідків повномасштабної збройної агресії РФ проти України та їх впливу на Запорізький регіон, підвищенням ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників.

Рис. 2.8 Оперативні цілі та завдання соціального розвитку Запорізької області на період до 2027 року [70]

Інструментами реалізації Стратегії регіонального розвитку Запорізької області щодо соціального розвитку є відповідні програми та проекти. Так, найбільш актуальною на даний час є Цільова програма соціальної підтримки населення Запорізької області на 2025-2029 рр. (розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 20.11.2024 № 1004), метою якої є «підвищення рівня соціальної підтримки окремих пільгових категорій осіб; осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, та осіб, постраждалих внаслідок агресії російської федерації проти України, впровадження нових заходів адресної допомоги» [70].

Конкретизуються заходи Цільової програми соціальної підтримки населення у Програмах економічного і соціального розвитку Запорізької

області. Так, відповідні програми з урахуванням умов воєнного стану виконувалися у 2024 році, а найбільш актуальною на даний час є Програма економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2025 рік, затверджена Запорізькою ОВА від 28.01.2025р. № 76 [70]. Щодо соціальної сфери вектор даної Програми націлений на:

- подолання наслідків та відновлення стабільного функціонування соціальної сфери області у воєнний (післявоєнний) період, зокрема, відбудову транспортної, соціальної інфраструктури;
- забезпечення гідного, безпечного рівня життя населення, у тому числі шляхом використання внутрішніх і зовнішніх можливостей регіону;
- належну взаємодію органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [70].

Отже, основна робота органів влади регіону в галузі адміністрування соціальних програм у 2025 році, ураховуючи виклики сьогодення, спрямована на підвищення рівня соціального захисту населення, у тому числі осіб, які постраждали внаслідок військової агресії РФ; надання якісних освітніх, медичних, житлово-комунальних послуг; підвищення доходів населення.

Виконання завдань та заходів Програми здійснюється шляхом реалізації найбільш пріоритетних проєктів регіонального соціального розвитку та виконання регіональних соціальних цільових програм з урахуванням реальних можливостей залучення різних джерел фінансування (коштів державного бюджету України, місцевого бюджету, міжнародних організацій, інвесторів, власних коштів підприємств тощо) [70].

Перелік галузевих та регіональних програм, які виконувалися у 2023-2024рр. і які планується фінансувати у 2025 році, наведено у Додатках Д-Ж. Узагальнений аналіз соціальних програм, що адмініструються на рівні регіону, міститься в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Узагальнений аналіз соціальних та пов'язаних з ними програм, що адмініструються на рівні Запорізького регіону у 2023-2025рр*.

2023 рік	2024 рік	2025 рік (план)
1	2	3
1.Програма оздоровлення та відпочинку дітей та сімейної політики на 2024-2025р	1.Виконувалася	1.Продовжує виконуватися
2.Програма соціальної підтримки населення «Назустріч людям» на 2020-2024 рр.	2.Виконувалася	2.Програма соціальної підтримки населення на 2025-2029 рр.
3.Програма розвитку охорони здоров'я у Запорізькій області на 2018-2024 рр.	3.Виконувалася	3. Програма розвитку та фінансової підтримки комунальних некомерційних підприємств, установ і закладів галузі охорони здоров'я на 2025- 2029 роки
4.Програма розвитку культури області на 2023 рік	4. Програма розвитку культури області на 2024 рік	4.Програма розвитку культури області на 2025 рік
5.Програма розвитку освіти на 2023- 2025 рр.	5.Виконувалася	5.Продовжує виконуватися
6.Програма розвитку туризму і курортів на 2022-2024 роки	6. Виконувалася	-
7.Програма розвитку фізичної культури і спорту на 2022-2026 рр	7. Виконувалася	6.Продовжує виконуватися
8.Програма «Питна вода Запорізької області на 2021-2025 рр	8. Виконувалася	7. Продовжує виконуватися
9. Програма розвитку автомобільних доріг на 2023р.	9.Програма розвитку автомобільних доріг на 2024р.	8.Програма розвитку автомобільних доріг на 2025р.
10.Програма будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури соціально-культурного та екологічного призначення на період до 2023 року	10.Програма будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури соціально-культурного та екологічного призначення на період до 2024 року	9.Програма будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури соціально-культурного та екологічного призначення на період до 2025 року
11.Програма підтримки розвитку інформаційного простору на 2021-2025 рр	11. Виконувалася	10.Продовжує виконуватися
12.Програма реалізації заходів цивільного захисту в умовах воєнного стану та в мирний час на 2023-2027 роки	12. Виконувалася	11.Продовжує виконуватися

Продовження табл. 2.3

1	2	3
13. Програма матеріально-технічної підтримки діяльності органів виконавчої влади в Запорізькій області на 2021-2025 роки	13. Виконувалася	12.Продовжує виконуватися
14. Програма технічного захисту обладнання електричних підстанцій на території Запорізької області в умовах воєнного стану	14. Виконувалася	13.Продовжує виконуватися
15.Програма розвитку архівної справи у Запорізькій області на 2022-2025 роки	15. Виконувалася	14.Продовжує виконуватися
16.Програма профілактики правопорушень, забезпечення громадської безпеки, розвитку матеріально-технічної бази територіальних (регіональних) підрозділів правоохоронних органів в Запорізькій області на 2022 - 2026	16. Виконувалася	15.Продовжує виконуватися
17.Обласна цільова програма «Молодь Запорізького краю» на 2022 -2026 роки	17. Виконувалася	16.Продовжує виконуватися
18. Програма залучення іноземних інвестицій та розвитку міжнародного співробітництва на 2022-2025 роки	18. Виконувалася	17.Продовжує виконуватися
19.Програма з фінансової підтримки комунальних підприємств, що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст області на 2021-2025 роки	19. Виконувалася	18.Продовжує виконуватися
20.Обласна цільова програма національно-патріотичного виховання молоді на 2022-2025 роки	20. Виконувалася	19.Продовжує виконуватися
21. Комплексна програма розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2025-2027 роки	21. Виконувалася	20.Продовжує виконуватися
22. Обласна програма «Молодій запорізькій родині - доступне житло» на 2018-2023 роки (зі змінами)	-	-
23. Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на період 2023-2024 років	22. Виконувалася	21.Продовжує виконуватися
24. Цільова регіональна програма "Сільське подвір'я"	-	-

Продовження табл. 2.3

1	2	3
25.Обласна організаційного забезпечення діяльності судів Запорізької області на 2022-2026 роки"	-	
26.Програма забезпечення житлом учасників АТО Запорізької області на 2018-2023 роки	-	-
27.Програма забезпечення придбання резервної кількості індивідуальних засобів обігріву на опалювальний період 2022/2023 років під час воєнного стану	-	-
-	23.Програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя Запорізької області до 2027 року	-
		22. Програма покращення безпеки дорожнього руху на 2025 рік
		23.Програма підтримки громадянської стійкості та згуртованості у Запорізькій області на 2025-2029 роки

*Примітка. Складено автором

Отже, у Запорізькій області протягом 2023 року реалізовувалось 27 регіональних соціальних та пов'язаних з ними програм, у 2024 році – 23 програми, з них 19 були продовжені (скорочення на 15%), а протягом 2025 року заплановано до виконання також 23 програми, у тому числі 17 програм продовжують виконуватися.

Аналіз фінансування соціальних програм, що адмініструються на рівні Запорізького регіону у 2023-2025рр., наведений у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз фінансування соціальних та пов'язаних з ними програм, що адмініструються на рівні Запорізького регіону у 2023-2025рр.*

Програма	Обсяг фінансування, тис.грн					Темп росту, 2024/2023 %	
	2023		2024		2025 (план)	план/план	факт/факт
	План	Факт	План	Факт			
1	2	3	4	5	6	7	8
1.Цільова комплексна програма оздоровлення та відпочинку дітей та сімейної політики	873,4	652,7	603,8	409,4	385,7	69,1	62,7
2.Цільова програма соціальної підтримки населення	18 845,4	8 945,9	42 530,9	32 338,9	64 222,42	225,7	361,5
3.Програма розвитку охорони здоров'я	341 529,5	84 954	306 091,7	207 617,8	184 524,8	89,6	244,4
4.Програма розвитку культури	620,8	620,8	5 407,5	5 121,2	8 130,0	872,1	826,0
5.Програма розвитку освіти	14 841,2	1 688,9	335 405,8	243 338,3	481 386,1	2264	14415
6.Цільова програма розвитку фізичної культури і спорту	10 250,0	9 806,9	21 056,9	20 354,3	1 155,2	205,4	207,6
7.Обласна програма «Питна вода Запорізької області»	589 043,4	268 041,9	458 453,5	402 630,1	70 394,0	77,8	150,1
8. Програма розвитку автомобільних доріг	911 317,0	616 035	315 282	277 165,5	40 316,5	34,6	45,0
9.Регіональна програма будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури	58 308,8	19 704,6	815 136,2	577 360,4	930 673,0	1397	2930
10.Програма підтримки розвитку інформаційного простору	972,0	198,0	900,0	216,3	900,00	92,6	109,1
11.Програма реалізації заходів цивільного захисту	26 775,97	22 774,47	13 800,00	4 989,68	41 038,2	51,5	21,9
12.Програма підтримки діяльності органів виконавчої влади	97 620,5	97 191,4	130 018,6	123 224,	159 945,6	133,2	126,8
13.Програма технічного захисту обладнання електричних підстанцій	129,0	60,6	36 876,8	28 496,8	16 250,0	28586	47493
14.Програма розвитку архівної справи	250,3	245,5	2 371,7	2 302,6	2 947,4	948,4	9369,6
15.Програма профілактики правопорушень, забезпечення громадської безпеки, розвитку правоохоронних органів	14 655,8	13 829,3	60 271,7	58 226,2	101 844,4	410,9	421,0
16.Обласна цільова	200,0	159,3	1 339,2	1 320,7	2 999,8	669,5	830,2

програма „Молодь Запорізького краю							
---------------------------------------	--	--	--	--	--	--	--

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
17.Обласна цільова програма національно-патріотичного виховання молоді	100,0	20,0	900,0	900,0	1 000,0	900,0	4500
18.Обласна програма "Молодій запорізькій родині - доступне житло"	1 323,9	108,0	-	-	-	-	-
19. Комплексна програма підтримки ВПО	8 937,0	8 490,1	1 700,0	1 410,0	3 344,8	19,0	16,6
20. Програма з фінансової підтримки комунальних підприємств, що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст	407,5	334,0	3 552,1	2 310,6	25 035,0	40,0	46,0
21. Цільова регіональна програма "Сільське подвір'я"	3 000,00	-	-	-	-	-	-
22. Комплексна програма розвитку малого і середнього підприємництва	717,7	103,6	11 226,0	3 161,4	27 260,0	1565	3072
23.Програма залучення іноземних інвестицій та розвитку міжнародного співробітництва	60,0	18,1	735,0	-	-	1 135,0	1225
24.Програма забезпечення діяльності судів	599,0	598,4	-	-	-	-	-
25.Програма розвитку туризму та курортів	3 154,1	2 857,1	3 154,1	2 857,1	-	100,0	100,0
26.Програма забезпечення житлом учасників АТО	1 483,3	-	-	-	-	-	-
27.Програма забезпечення придбання резервної кількості індивідуальних засобів обігріву на опалювальний період 2022/2023 років	1 020,0	409,5	-	-	-	-	-
28. Програма забезпечення розвитку української мови	-	-	150,0	132,6	-	-	-
29.Програма підтримки громадянської стійкості та згуртованості	-	-	-	-	345,0	-	-
30.Програма покращення безпеки дорожнього руху	-	-	-	-	300,0	-	-
Разом	2107065,7	1157848,0	2566963,3	1995883,7	2165142,8	121,8	172,4

*Примітка. Складено автором

Як бачимо, загальне фінансування соціальних та пов'язаних з ними програм по плану, що адмініструються на рівні Запорізького регіону протягом

2023-2024рр. повинно було збільшитися майже на 22%, а у 2025 р. порівняно з 2023 р. – скоротитися на 15,7%. Фактично дані програми протягом 2023 р. були профінансовані на 55%, а у 2024 р. – на 77,8% (збільшення фактичного фінансування за цей період на 22% (рис. 2.9).

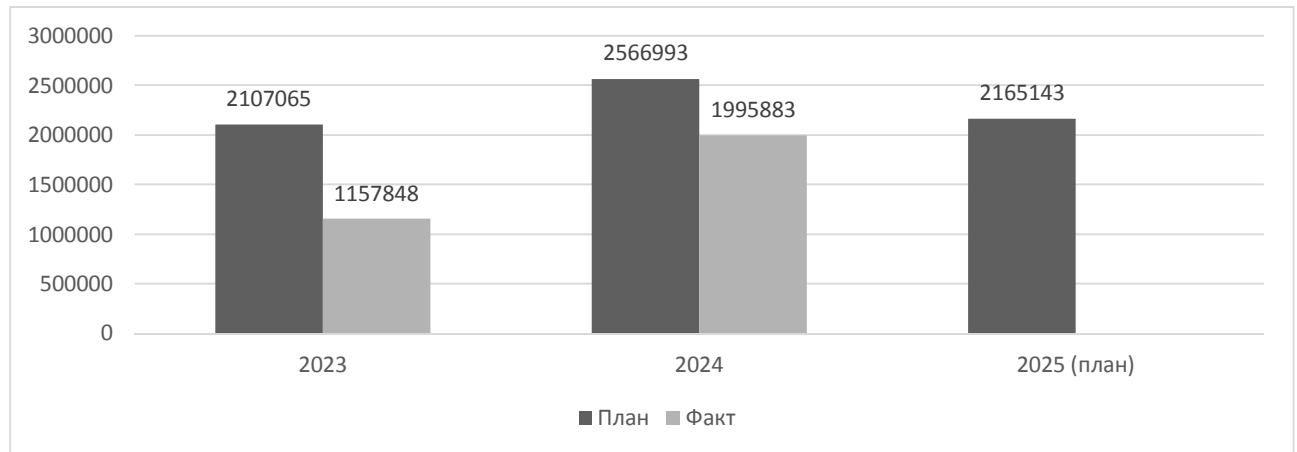

Рис. 2.9 Динаміка фінансування соціальних програм, що адмініструються на рівні Запорізького регіону протягом 2023-2025рр.

У 2023 р. тільки на 47,5% була профінансована цільова програма соціальної підтримки населення Запорізької області «Назустріч людям», на 25% – програма розвитку охорони здоров'я, на 11% – програма розвитку освіти, на 45% – програма «Питна вода Запорізької області», на 34% – програма будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури, соціально-культурного та екологічного призначення, на 20% – програма національно-патріотичного виховання молоді тощо. У 2024 р. ситуація з фінансуванням соціальних програм значно покращилась.

Основний обсяг фінансування у 2023р. було спрямовано на виконання програми розвитку автомобільних доріг (53% від загального обсягу), а також на виконання програми «Питна вода Запорізької області» (23% від загального обсягу) і програми матеріально-технічної підтримки діяльності органів виконавчої влади (8,4% від загального обсягу). Це свідчить про те, що

соціальна сфера регіону у цей період ще не перебудувалася під вимоги воєнного стану.

У 2024 р. основний обсяг фінансування було спрямовано на виконання програми будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури (майже 30% від загального обсягу). Також значні кошти були виділені на виконання програми «Питна вода Запорізької області» (20% від загального обсягу), програми розвитку автомобільних доріг (14% від загального обсягу), програми розвитку освіти (12% від загального обсягу) та програми розвитку охорони здоров'я (10% від загального обсягу).

У 2025 р. планується основний обсяг фінансування спрямувати на виконання програми будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури (майже 43% від загального обсягу), а також програми розвитку освіти (22% від загального обсягу) і програми розвитку охорони здоров'я (8,5%).

Головними ризиками для виконання завдань та заходів вказаних програм залишаються бойові дії та загроза подальшої ескалації війни, а також зупинка енергогенеруючих підприємств унаслідок пошкоджень обладнання у результаті ракетних обстрілів в умовах воєнного стану.

Отже, в умовах воєнного стану майже вся повнота відповідальності за стан соціальної сфери, за якість життя населення тощо покладена на місцеві органи влади. Протягом обмеженого відрізка часу, в умовах недостатнього, нестабільного фінансування, за відсутності досвіду роботи в умовах війни, за непослідовної політики держави регіональні органи влади повинні шукати шляхи та засоби збереження та розвитку соціальної сфери. Саме ця проблема стане предметом дослідження у наступному розділі роботи.

Висновки до розділу 2

На основі проведеного аналізу процесу адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування Запорізького регіону в умовах війни робимо наступні висновки:

1. Аналіз публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики регіону починається зі зіставлення загальної соціально-політичної ситуації в регіоні та в країні в цілому. На основі наявних даних проаналізовано особливості та охарактеризовано окремі напрями соціальної політики у Запорізькій області. Зроблено висновок, що соціальний стан Запорізькій області можна вважати задовільним, так як протягом 2022-2024рр. спостерігалось зростання таких показників соціальної сфери області як середньомісячна заробітна плата, фонд оплати праці штатних працівників, середній розмір пенсії за віком, кількості створених нових робочих місць тощо. Можна вважати, що показником ефективної соціальної політики у Запорізькій області є відносна соціальна стабільність, наскільки це можливо в умовах воєнного стану. Виділені пріоритетні напрями соціальної політики Запорізького регіону в умовах політичної, економічної та структурної кризи.

2. На основі виконаної діагностики організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону визначена її структура та основні функції, що покладаються на регіональні органи управління соціальною інфраструктурою. Конкретизовано напрями соціальної політики, які реалізує Департамент соціального захисту населення Запорізької ОДА та наведена його структура. За допомогою SWOT-аналізу виконана діагностика рівня організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону. Виходячи з результатів проведеного SWOT-аналізу, зроблено висновок про наявність у системі публічного управління соціальною політикою регіону певних системних недоліків, які породжують критичні соціальні загрози. Запропоновано зосередити увагу на основній проблемі, що становить ядро сучасної регіональної соціальної політики:

розробці гнучких (інноваційних) регіональних систем публічного управління та адміністрування.

3. В рамках аналізу соціальних програм та послуг, що адмініструються на рівні Запорізького регіону, конкретизовані оперативні цілі та завдання соціального розвитку області на період до 2027 року. Наведений перелік галузевих та регіональних програм, які виконувалися у 2023-2024рр. і які планується фінансувати у 2025 році, а також здійснений їх узагальнений аналіз. Визначено, що у Запорізькій області протягом 2023 року реалізовувалось 27 регіональних соціальних та пов'язаних з ними програм, у 2024 році – 23 програми, з них 19 були продовжені (скорочення на 15%), а протягом 2025 року заплановано до виконання також 23 програми, у тому числі 17 програм продовжують виконуватися. Проаналізований стан фінансування даних соціальних програм та встановлено, що у 2025 р. планується основний обсяг фінансування спрямувати на виконання програми будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури (майже 43% від загального обсягу), а також програми розвитку освіти (22% від загального обсягу) і програми розвитку охорони здоров'я (8,5%) – це свідчить про пристосування соціальної сфери регіону до виконання завдань воєнного часу.

Встановлено, що головними ризиками для виконання завдань та заходів вказаних програм залишаються бойові дії та загроза подальшої ескалації війни, а також зупинка енергогенеруючих підприємств унаслідок пошкоджень обладнання у результаті ракетних обстрілів в умовах воєнного стану. Для нівелювання цієї загрози місцеві органи влади протягом обмеженого відрізка часу, в умовах недостатнього, нестабільного фінансування, за відсутності досвіду роботи в умовах війни, за непослідовної політики держави тощо повинні шукати шляхи та засоби збереження та розвитку соціальної сфери.

РОЗДІЛ 3

ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1 Розроблення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення соціального захисту населення, реалізацію соціальних програм та послуг на регіональному рівні

Соціальна сфера України за роки війни проти України зазнала і продовжує зазнавати значних змін, пов'язаних із появою принципово нових для нашої країни викликів. Не є в даному випадку виключенням і органи публічного управління соціальною сферою, зокрема, на регіональному рівні. Так, найскладніші проблеми розвитку соціального комплексу, у тому числі Запорізького регіону, що зачіпають життєві інтереси великої кількості населення, виявляються практично у всіх його галузях. В охороні здоров'я – це низький рівень управління, недостатнє фінансування, дефіцит медичних кадрів тощо; в освіті та науці – відсутність/недосконалість освітніх стандартів, втрата престижу наукової діяльності та виїзд наукових кадрів за кордон тощо; у житлово-комунальному господарстві – ситуація, яка позначається терміном

«комунальна катастрофа» тощо. Перелічені вище проблеми діють на фоні демографічної кризи, спричиненої війною. У зв'язку з цим виникає ціле коло наукових і практичних проблем, що об'єднуються однією концепцією: кожен регіон повинен домогтися, щоб при тих відносно незначних ресурсах, який він може виділити на розвиток соціальної сфери в умовах війни, був отриманий якомога кращий результат у плані підвищення якості життя громадян. Таке завдання не розв'язати при використанні традиційних технологій управління соціальною сферою, і тому інноваційний вектор розвитку для даної сфери важливий не менше, ніж для галузей матеріального виробництва. При цьому інновації необхідні не тільки в рамках самого виробництва послуг (інноваційні програми освіти, високотехнологічна медична допомога тощо), але і, перш за все, у сфері публічного управління та адміністрування соціальним комплексом регіону, що може дати значно більший соціально-економічний ефект (наприклад, електронне управління, процесні технології, бюджетування, орієнтоване на результат тощо). Однак у зазначеному напрямі існує певний дефіцит наукових розробок: в літературі практично ще не було спроб комплексного розгляду інноваційного процесу в управлінні соціальною сферою окремого регіону.

Однією з таких новітніх технологій, які спочатку виникли в управлінні техніко-технологічним розвитком, стала методологія форсайтів як передбачення майбутнього і вплив на нього шляхом виявлення подій і участі в процесах, здатних здійснювати культурний, політичний, економічний і соціальний вплив на економіку і суспільство в довгостроковій перспективі [72, с. 100]. Форсайт є принципово новим підходом до визначення сценаріїв майбутнього, тобто його роль полягає у формуванні образу бажаного майбутнього, якого прагнуть учасники цього процесу. Такий комплексний підхід є важливою перевагою форсайту в порівнянні з традиційними методами соціально-економічного прогнозування. До технологій форсайту посилюється інтерес і в органах публічного управління та адміністрування, зокрема, ця технологія фактично використана для розробки такого важливого документа,

як Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року [70], хоча у ній аналізований термін і не застосовується. Стратегія є документом суспільної згоди, підготовленим за підсумками проведеного обговорення подальших напрямів розвитку області. Очікування населення та найважливіші напрями діяльності Запорізької ОДА з їхньої реалізації сформульовані на основі пропозицій, висловлених у ході спеціально організованих дискусій, та покладені в основу документа. Концепція обговорювалася з бізнес-спільнотою, представниками громадських організацій та молодіжних рухів, асоціаціями професійних учасників. Були організовані опитування думки населення у вигляді гарячих ліній та анкетування.

Відповідно до Стратегії найважливішими напрямами діяльності Запорізької ОДА виступають: міське середовище та транспорт; освіта; охорона здоров'я; благоустрій; культура.

Отже, певні переваги форсайт-технології та їх швидке поширення в розвинених країнах демонструють необхідність підвищеної уваги до цієї технології в публічному управлінні та адміністрування соціального комплексу України. З огляду на поки що недостатній досвід практичного використання форсайт-технологій у галузях соціальної сфери на даному етапі досліджень, найбільш актуальним питанням слід вважати підготовку методичних розробок стосовно умов публічного управління та адміністрування даного комплексу. Нами пропонується методологічний підхід до розробки форсайт-проектів в публічному управлінні та адмініструванні соціальною сферою регіону, що включає в себе ряд послідовних етапів (рис.3.1):

Таким чином, форсайт-технологія дозволяє спрямовувати в єдине русло і сфокусувати на актуальних проблемах діяльність залучених у процес організацій і широких груп населення, впливати на формування цілей і постановку завдань, обумовлених уявленням про можливі шляхи розвитку майбутнього, виявляти точки зростання, які володіють певним потенціалом.

Для прискорення просування форсайт-методології та поліпшення якості прогнозування соціально-економічного розвитку України та її регіонів

необхідно інституціоналізувати технології форсайту на державному рівні. Слід висунути пропозицію створення спеціальної робочої групи міністерств, відповідальних за соціальний розвиток України та доручити їм розробку єдиних Методичних вказівок щодо застосування технології форсайтів при підготовці програм розвитку соціальної сфери України, зокрема, і її регіонів.

Виходячи зі викладеного, найбільш актуальними на сьогодні проблемами в розробці та застосуванні базисних інноваційних технологій в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери слід визнати:

Рис.3.1 Етапи розробки форсайт-проєктів в публічному управлінні та адмініструванні соціальною сферою Запорізького регіону

- вдосконалення законодавчої бази, що регулює всі аспекти інноваційної діяльності щодо розвитку технологій публічного управління та адміністрування соціальної сфери регіонів;
- розробка теоретико-методологічних засад в галузі соціальної стандартизації даних розробок;
- розвиток інституційної інфраструктури в галузі інноваційних технологій публічного управління та адміністрування соціальної сфери регіонів;
- навчання управлінських кадрів основам розробки та застосування новітніх технологій публічного управління в соціальній сфері.

Крім того, проблеми системи публічного управління на регіональному рівні, спричинені війною, призводять до необхідності підвищення його якості. Інноваційною технологією такого публічного управління та адміністрування соціальної сфери, що можна досягти тільки на основі впровадження сучасних технологій в управлінську діяльність на всіх рівнях, є електронне управління. Особливо важливим стає цей напрямок у соціальній сфері регіонів, публічне управління та адміністрування якою є однією з проблемних ділянок щодо задоволення потреб населення в умовах війни. Особливо це стосується системи надання соціальних послуг населенню за умови забезпечення безпеки громадян. При цьому найважливіше завдання регіональних органів влади полягає в тому, щоб забезпечити повсюдний перехід від бюрократичної моделі публічного управління соціальною сферою до організаційної, яка знаходить своє відображення в ідеї «електронного управління». Отже, цілями формування електронного управління у соціальній сфері регіонів є:

1. Підвищення якості та доступності наданих організаціям і громадянам соціальних послуг, спрощення процедури та скорочення термінів їх надання, зниження адміністративних витрат з боку громадян і організацій, пов'язаних з отриманням соціальних послуг, а також впровадження єдиних стандартів обслуговування та доступу до них і безпосередній участі організацій, населення

та інститутів громадянського суспільства в процедурах формування та експертизи рішень, що приймаються на всіх рівнях соціального управління.

2. Підвищення якості адміністративно-управлінських процесів, пов'язаних з наданням соціальних послуг.

3. Вдосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення прийнятих рішень на всіх рівнях публічного управління соціальною сферою регіону та забезпечення оперативності інформаційної безпеки електронного управління за його функціонування.

При вивченні сформульованих цілей створення електронного управління соціальною сферою регіону неминує виникати питання про те, що принесе реалізація цієї технології публічного управління та адміністрування населенню регіону в соціальному плані, тобто з точки зору якості їх життя? Вважаємо, що при широкому впровадженні технології електронного управління будь-якому громадянину, наприклад, для того, щоб отримати, наприклад,:

- державну послугу, достатньо буде один раз дистанційно заповнити форму запиту, а через певний час отримати необхідний документ у свою поштову скриньку або перевірити наявність змін у відповідній базі даних;
- консультацію лікаря, достатньо буде залишити свої документи на порталі і в призначений час вийти на зв'язок з профільним лікарем;
- літературу за цікавою тематикою, достатньо буде скористатися електронним каталогом будь-якої бібліотеки на всій території країни.

В даний час в Україні створені всі необхідні передумови для вдосконалення роботи публічного апарату управління на основі широкого використання інформаційних та телекомунікаційних технологій. Загалом вирішені завдання, пов'язані з формуванням в органах державної влади сучасної базової інформаційно-технологічної інфраструктури. На державному і регіональному рівнях підготовлено значне число нормативних правових актів, що регламентують питання доступу до інформації органів державної влади та органів місцевого самоврядування [73].

Для інтенсифікації процесів впровадження технологій електронного публічного управління та адміністрування соціальною сферою на рівні регіонів представляється необхідним виділити кілька ключових напрямів і зосередити на них основні зусилля (рис.3.2).

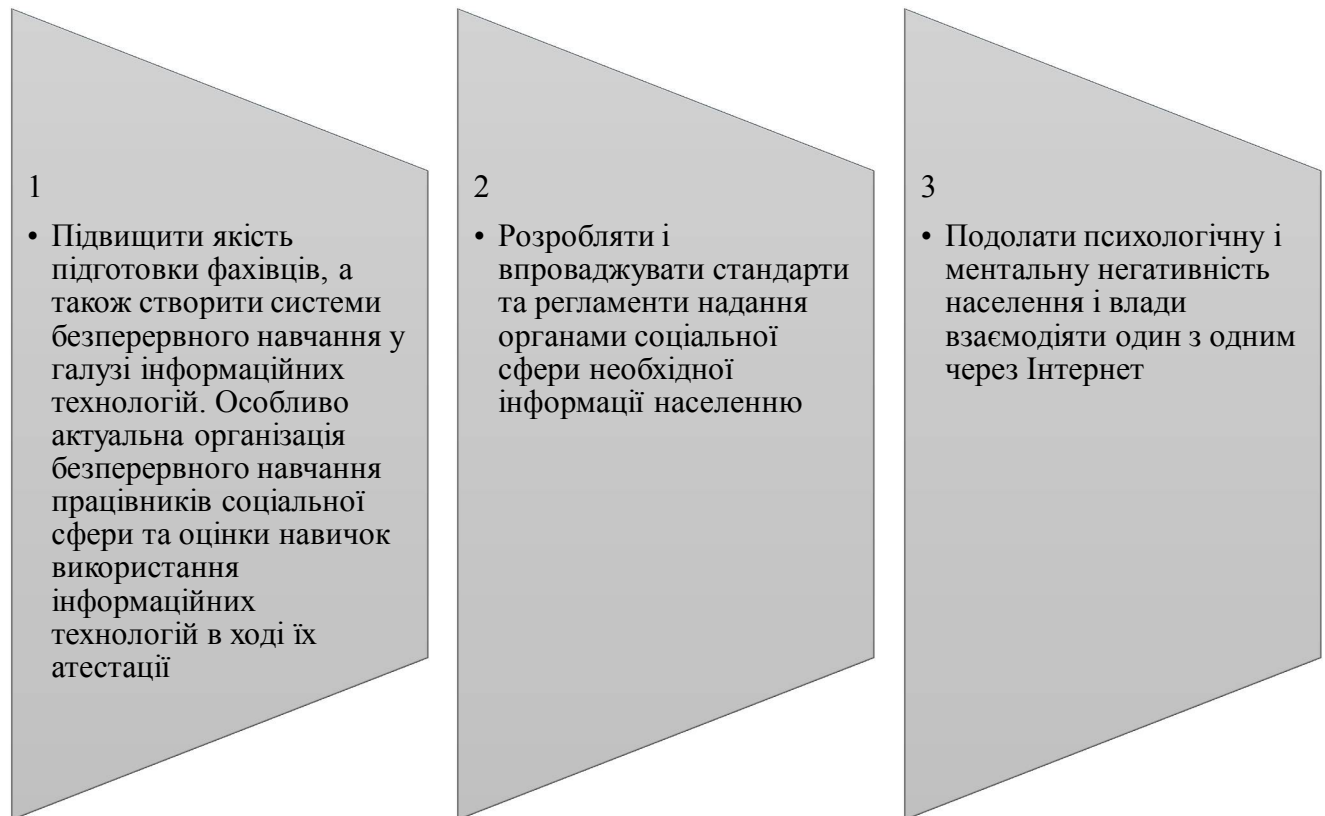

Рис.3.2 Напрями інтенсифікації процесів впровадження технологій електронного публічного управління та адміністрування соціальною сферою Запорізького регіону

Інтенсифікація зусиль у перерахованих напрямках, безсумнівно, сприятиме прискореній адаптації населення та органів соціальної сфери регіону до вимог сучасних технологій управління при вирішенні проблем соціального розвитку.

Суттєвим доповненням до розглянутих нами вище інновацій в публічному управлінні та адмініструванні соціальною сферою виступає

«горизонтальна» схема, при якій нововведення рухаються між однопорядковими структурами. Розглядаючи організаційні форми горизонтального просування інновацій, не становить особливих труднощів навести їх приклади у сфері техніки та економіки (інноваційні центри, технопарки, бізнес-інкубатори тощо). Однак у тому, що стосується організаційних структур горизонтального типу в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери, аналіз показує, що вони знаходяться тільки на початковій стадії. У цьому плані найбільш багатообіцяючою слід визнати технологію «бенчмаркінгу», яка полягає у запозиченні та використанні відпрацьованих досягнень кращих практик у тій чи іншій сфері (техніці, технології, організації, економіці, управлінні тощо). Бенчмаркінг як відносно самостійний метод просування інновацій може мати кілька різновидів залежно від конкретних особливостей його проведення. Так, стосовно соціального комплексу, перш за все, слід розрізняти зовнішній та внутрішній бенчмаркінг [74].

Зовнішній бенчмаркінг – це порівняння даної організації з іншими установами в даному сегменті соціальної сфери. Внутрішній бенчмаркінг – проведення порівнянь усередині організації чи її підрозділів, коли організація знаходить необхідні еталонні процеси в рамках своїх організаційних кордонів, наприклад, поширює успішний досвід одного зі своїх структурних підрозділів [74].

Залежно від цілей проведення бенчмаркінг буває двох видів – стратегічний або операційний. Стратегічний бенчмаркінг – процес, що використовується для визначення стандартів світового рівня та просування нововведень, заснованих на досягненнях цього рівня, а операційний – дослідження конкретного процесу з метою пошуку шляхів його удосконалення.

Нами пропонується методологічний підхід, у межах якого слід формувати технологію бенчмаркінгу в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери регіонів, зокрема, Запорізького (див. Додаток К). Дані методичні рекомендації характеризують найзагальніші принципи здійснення бенчмаркінгу в публічному управлінні та адмініструванні в організаціях та

установах соціальної сфери окремого регіону. На базі наведених рекомендацій слід розробляти і впроваджувати конкретні методики, що враховують особливості діяльності даної організації або установи соціальної сфери в залежності від специфіки галузі, території і т. д.

Загальне уявлення про зміст запропонованих методичних рекомендацій можна одержати з рис. 3.3.

Рис. 3.3 Основні етапи впровадження технологій бенчмаркінгу в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери Запорізького регіону

Таким чином, «відпрацьовані» у виробничих галузях технології бенчмаркінгу, що отримали широке поширення у світі, поки що недостатньо активно використовуються в соціальному комплексі. Практично неможливо знайти приклади спеціальних соціальних проєктів, спрямованих на просування інновацій на основі відпрацьованих принципів бенчмаркінгу щодо публічного управління та адміністрування. Не в останню чергу це пояснюється тим, що

методичних розробок стосовно специфіки застосування технології бенчмаркінгу в управлінні соціальною сферою поки що явно недостатньо, тобто проблема потребує подальшого наукового аналізу. Як практичну пропозицію, рекомендуємо створити в кожній області «Агентство соціальної інформації», яке займалося б пошуком і розповсюдженням інформації про організаційно-економічні та управлінські нововведення в соціальному комплексі як на даній території, так і в масштабах всієї країни.

Також при просуванні будь-яких соціальних інновацій, у тому числі і інноваційних технологій публічного управління та адміністрування в соціальній сфері регіонів, доводиться повною мірою враховувати, що нововведення в цій області, як правило, зачіпають життєві інтереси дуже значної кількості населення. До того ж, розробка та впровадження перетворень у соціальній сфері мають справу з вкрай складними системами, реакція яких на будь-які нововведення може бути непередбачуваною, а в окремих випадках і деструктивною. У суспільній практиці нерідко доводиться переконуватися в тому, що просування тих чи інших перетворень безпосередньо після їхньої ретельної розробки та регламентації не слід розглядати як доцільну стратегію в інноваційній діяльності. Набагато більш продуктивним представляється попереднє випробування інновацій в рамках спеціально організованого і обмеженого соціального експерименту, з подальшим поширенням відпрацьованої технології на населення країни або окремого регіону.

Соціальний експеримент має свою специфіку, так як в ньому як об'єкт виступають окремі громадяни, об'єднані в різні форми соціальної організації, а також соціальні зв'язки, відносини і процеси, що існують у суспільстві. Так, об'єктами експерименту можуть бути сукупності установ освіти, охорони здоров'я, культури і т. п. Структура соціального експерименту включає і такий елемент, як суб'єкт, в якості якого можуть виступати органи управління, соціальні інститути, установи тощо, які організують і проводять перевірку та просування відповідних інновацій [75, с. 255].

Структура соціального експерименту в його операційному зрізі може бути представлена наступним чином:

- постановка проблеми та формулювання гіпотези;
- розробка програми проведення експерименту (визначення методики, розробка плану створення експериментальної ситуації, вибір об'єкта дослідження);
- реалізація програми експерименту;
- аналіз та інтерпретація результатів експерименту [75, с. 256].

Ключовим аспектом в даному переліку слід вважати розробку програми експерименту, в рамках якої центральне місце займають методи експерименту. На практиці зустрічаються різні методи проведення експериментальних робіт в сфері соціального публічного управління та адміністрування, серед яких можна виділити наступні:

- модельні, що вимагають розробки економіко-математичних моделей;
- експертні (на основі синтезу або аналізу думок фахівців конкретних областей науки і практики);
- натуральні (на базі діючих органів управління та організацій соціальної сфери) [76, с. 55].

Аналіз наявної на сьогодні в Україні практики показує, що найбільше розповсюдження одержало проведення експериментів останнього виду, яке укладається в дві методичні схеми, що доповнюють одна одну (див. рис. 3.4).

Також соціальний експеримент може бути паралельним або послідовним. Для проведення паралельного експерименту відбирають два однорідні об'єкти, на одному з яких (експериментальному) вводиться та чи інша інновація, а інший (контрольний) служить еталоном для порівняння. Якщо показники на експериментальному об'єкті покращилися після введення інновації, остання приймається для подальшого просування. При послідовному експерименті один і той же об'єкт спочатку виступає контрольним, а потім (після введення інновації) стає експериментальним. Результати експерименту оцінюються, виходячи з динаміки показників соціального розвитку після введення інновації.

Переваги послідовного експерименту полягають у його порівняльній дешевизні і простішій організації при збереженні наочності та доказовості його результатів [76, с. 55].

Рис. 3.4 Модель інноваційного експерименту у сфері соціального публічного управління та адміністрування Запорозького регіону

З цієї причини послідовний експеримент є практично єдиним методом, що застосовується на практиці для відпрацювання та просування інновацій у сфері соціального публічного управління та адміністрування.

Таким чином, соціальний експеримент як метод просування інновацій в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери слід розглядати як один з найефективніших і затребуваних підходів у рамках діяльності з впровадження нових принципів і способів управління соціальним комплексом

регіонів. Успішне застосування даної технології багато в чому залежить від чіткої постановки всього експериментального циклу, починаючи від простого і зрозумілого формулювання цілей експерименту і закінчуючи покроковою формалізацією процедур щодо його реалізації та оцінки результатів. В останньому випадку слід чітко представляти наявні можливості експериментальних методів для просування інновацій в управлінських механізмах регіональної соціальної сфери. Головним аспектом тут слід вважати те, що будь-які нововведення в соціальній сфері зачіпають життєві інтереси десятків тисяч громадян, і через це соціальний експеримент стає одним з найважливіших інструментів інноваційної діяльності в соціальному комплексі регіонів.

Зауважимо, що останніми роками у сфері інновацій в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери зроблено багато важливих кроків, але кардинального «прориву» поки що не намічається. З нашого погляду, нині найбільш неблагополучним напрямом слід визнати недостатній розвиток інфраструктури для просування інновацій в публічному управлінні соціальною сферою. При цьому найбільш суттєвими є два недоліки:

1. Нерозвиненість організаційних форм просування інновацій. Для подолання зазначеного недоліку слід, по-перше, створювати спеціальні структури всередині діючих органів публічного управління та адміністрування соціальної сфери, і, по-друге, створювати на базі державно-приватного партнерства незалежні інноваційні організації, основним завданням яких було б просування інновацій у межах соціального комплексу.

2. Відсутність систематизованої інформації про нововведення у технологіях та публічному управлінні соціальною сферою регіонів та організаційних механізмів їх поширення. Останній аспект у століття інформаційних технологій та Інтернету здається найбільш прикрим, і тому слід запропонувати створення спеціального інноваційного сайту під кураторством МОЗ, Міносвіти, Мінсоцполітики України (на рівні регіонів). Слід також практикувати випуск регіональних бюлетенів, спрямованих на систематизацію

інноваційних розробок в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери країни та регіонів, а також на публікацію відповідних науково-практичних праць. Перспективним рішенням також може стати організація викладання спеціальних курсів в освітніх установах, які забезпечують підготовку та підвищення кваліфікації кадрів для органів державної влади та місцевого самоврядування.

Процес просування інноваційних технологій в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери країни та регіонів буде істотно полегшений, якщо він матиме правову основу, зокрема, доцільно прийняти Закон «Про порядок проведення експериментів у соціальній сфері», де повинні бути сформульовані основні вимоги до експериментальної діяльності в соціальному комплексі.

Також зауважимо, що в умовах обмеженості регіональних бюджетних коштів, які спрямовуються на соціальну сферу, особливої значущості набувають питання забезпечення прозорості та ефективності їх використання. Підвищення ефективності використання бюджетних видатків на соціальну сферу, зокрема, з урахуванням вимог воєнного стану, є одним із головних завдань роботи всіх ланок управління на регіональному рівні. Саме тому так важливо правильно оцінити призначення та роль регіональних соціальних видатків, прагнучи організувати їх використання з найбільшим ефектом.

3.2 Забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби регіону

В умовах війни, що триває на території України, багато її регіонів, зокрема, і Запорізький, відчують складнощі з виконанням бюджету за видатками, спрямованими на соціальні потреби регіону. Власних фінансових ресурсів у більшості регіонів країни недостатньо, а міжбюджетні трансферти з державного бюджету також обмежені через складне становище економіки держави.

Отже, сьогодні регіональні бюджети перевантажені соціальними зобов'язаннями, що призводить до зростання видатків на соціальну сферу. Внаслідок цього виникає парадоксальна ситуація: чим більше коштів регіональний бюджет витрачає на соціальні програми, тим більше потрібно ресурсів, оскільки кількість соціальних утриманців постійно зростає. Це пояснюється тим, що збільшуючи витрати на соціальну сферу, регіональна влада знижує витрати на економічний розвиток. Оскільки економіка регіону не зростає, то кількість безробітних не знижується, середня заробітна плата зменшується та не покриває потреби працюючого населення, не кажучи вже про тих, хто перебуває на утриманні.

Таким чином, постає питання, як ефективно витрачати кошти регіональних бюджетів на соціальні потреби, щоб бюджет не був інструментом вибору між соціальною сферою та економікою.

Для пошуку шляхів забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби Запорізького регіону, розглянемо фактичні показники виконання видаткової частини бюджету за два останні роки (2023-2024рр.) (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Фактичне виконання бюджету Запорізького регіону за видатками за
2023-2024 рр., тис.грн.***

Найменування показника	2023		2024		Відхилення, разом % 2023/ 2022
	разом	у т.ч. за рахунок спецфонду	разом	у т.ч. за рахунок спецфонду	
Державне управління	46 858,0	-	41 792,9	-	89,05
Освіта	1 425 123,3	98 620,2	1 922 703,2	623 116,7	134,9
Охорона здоров'я	413 739,1	-	437 862,1	-	
Соціальний захист та забезпечення	237 281,9	32 873,2	272 841,3	44 343,2	115,0
Культура і мистецтво	169 777,8	2 540,5	207 579,3	3 059,2	122,3
Фізична культура і спорт	62 646,9	3,5	92 355,1	5 199,5	147,4
ЖКГ	28 278,2	-	90 000,0	-	318,3
Економічна діяльність	780 259,9	776 694,3	812 093,1	794 856,2	104,1
Інша діяльність	71 568,8	43 319,6	1 971 601,3	1 584 941	2754,9
Заходи із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій	19 379,9	-	59 237,3	-	305,7
Заходи з територіальної оборони	8 671,3	-	326 916,8	-	3770,2
Утилізація відходів	-	-	289,9	-	-
Засоби масової інформації	198,0	-	216,3		109,1

Міжбюджетні трансфери	235 104,3	235 104,3	326 726,6	326 726,6	139,0
Повернення кредитів, наданих молодим сім'ям на придбання житла	-111,2	-111,2	-88,3	-88,3	79,4
Повернення кредитів, наданих громадянам на придбання житла	-282,5	-282,5	-169,8	-169,8	60,0
ВСЬОГО ВИДАТКІВ	3 498 625,9	1 217 141,3	6 216 683,5	3 423 370,9	177,69

*Примітка. Складено автором

Структура видаткової частини бюджету області охоплює 14 розділів. У багатьох підрозділах функціональної класифікації присутні статті, що характеризують витрати як безпосередньо на оплату праці працівників бюджетної сфери (і нарахування на неї), так і на соціальне забезпечення (пенсії, допомоги та виплати з пенсійного, соціального та медичного страхування населення; допомога із соціальної допомоги населенню тощо).

Дані про фактичне виконання бюджету Запорізького регіону за видатками за період 2023-2024рр.дозволяють сформулювати наступні висновки.

1. Сума видатків регіонального бюджету має тенденцію до збільшення (майже на 78% за даний період). Це обумовлено тим, що в умовах воєнного стану кратно зростають витрати на заходи із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, заходи та роботи з територіальної оборони, утилізацію відходів, ЖКГ тощо.

2. Розглядаючи всі напрями видатків регіонального бюджету видно, що найвищими темпами зростали здебільшого саме вищевказані витрати. Також відбулося зростання витрат на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру, фізичну культуру і спорт, економічну діяльність, але в меншій ступені.

3. Питома вага коштів спеціального фонду у загальній сумі видатків також зростає (48,9% у 2023 р. та 55,1% у 2024р.).

4. Незначного скорочення зазнали тільки витрати на державне управління.

5. Соціальні витрати регіонального бюджету збільшувалися, незважаючи на погіршення економічної ситуації в країні та регіоні. Це пов'язано з кількома причинами, але головна полягає в тому, що в країні та регіоні основний акцент

робиться на вирішенні соціальних проблем. В умовах воєнного стану підвищувати добробут населення майже неможливо, але можна підтримувати його рівень життя.

6. Витрати на виконання зобов'язань з міжбюджетних трансфертів збільшувалися, що показує певну здатність регіонального бюджету надавати допомогу іншим утворенням за рахунок міжбюджетних трансфертів.

Загальна оцінка видатків регіонального бюджету є відносно позитивною, оскільки в умовах воєнного стану керівництво області намагається зберегти їх соціальну спрямованість.

Проведений аналіз видатків регіонального бюджету Запорізької області однозначно підтверджує, що керівництво регіону завжди тримає питання забезпечення витрат на соціальну сферу на порядку денному.

Фактичне співвідношення між бюджетними видатками на соціальну сферу та інші види діяльності по Запорізькій області за 2023-2024 роки наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Фактичне співвідношення між бюджетними видатками на соціальну сферу та інші види діяльності по Запорізькій області за 2023-2024 роки*

№ з/п	Найменування розділу	Витрати на управління, економічну та інші види діяльності, тис.грн		Відхилення, 2024/2023	
		2023	2024	тис.грн	%
1	Управління, економічна та інші види діяльності	1 143 001,0	3 283 146,3	2 140 142,3	287,3
2	Соціальна сфера	2 355 625,0	2 933 537,2	577 912,2	124,5
3	Усього видатків	3 498 625,9	6 216 683,5	2 718 057,6	177,7
4	Співвідношення між витратами на управління, економічну та інші види діяльності та витратами на соціальну сферу	0,485	1,120	0,635	230,9
5	Частка витрат на управління, економічну та інші види діяльності у загальних витратах бюджету, %	32,66	52,82	20,15	-
6	Частка соціальних витрат у загальних витратах бюджету, %	67,34	47,19	-20,15	-

*Примітка. Складено автором

Так, перевагу у 2023 році отримувала соціальна сфера (67,34% щодо загальних видатків), а у 2024 році – витрати на управління, економічну та інші види діяльності (52,8% щодо загальних видатків), хоча витрати на соціальну сферу також були досить значними (47,2%).

Отримані дані підтверджують, що у 2023 році обласний бюджет був орієнтований на користь соціальної сфери, що з позиції населення є правильним. Але воєнний стан диктує свої вимоги, що у 2024 році призвело до зниження частки соціальних витрат у загальних витратах обласного бюджету, незважаючи на зростання їх абсолютної величини на 24,5%.

Для оцінки соціальної спрямованості видаткової частини бюджету були обрані соціальні статті з найбільшою питомою вагою, а саме: освіта, охорона здоров'я і соціальний захист (рис. 3.5).

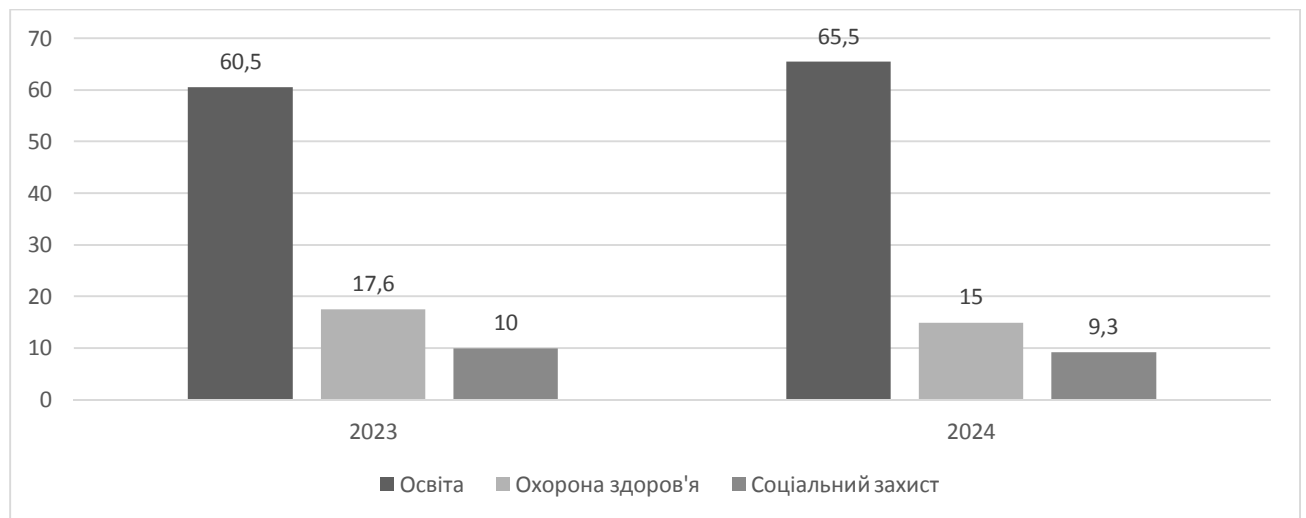

Рис.3.5 Питома вага соціальних витрат у загальних витратах на соціальну сферу Запорізького регіону за 2023-2024рр.

Структура видатків бюджету за вказаний період показує, що бюджет Запорізької області є соціальним, оскільки із 8 статей соціальних витрат обласного бюджету за 2023-2024рр. найкраще профінансовано витрати на освіту (60,5%, та 65,5%) відповідно, охорону здоров'я (17,6% та 15%), а також

на соціальний захист та соціальне забезпечення (10% та 9,3%). На їх виконання спрямовано 2 076 144 тис. грн у 2023 р. та 2 633 406,6 тис. грн у 2024р., що складає більшу частину від загальної суми видаткової частини бюджету на соціальні витрати (88,1 та 89,8%).

Таким чином, соціально-економічна ситуація в регіоні залишається контрольованою, розглянуті проблеми бюджету регіону не мають обтяжливого характеру і поточна соціальна ситуація в області поки що не критична.

Проведений аналіз також дозволяє зробити висновки про те, що в період воєнного стану у регіональних бюджетах відбуваються активні зміни структури та показників соціально - орієнтованих витрат. Найбільш значущі причини таких змін, на наш погляд, наступні:

- економія коштів за умов бюджетного дефіциту (наприклад, за розділами «державне управління», «економічна діяльність»);
- соціально-демографічні проблеми регіонів (наприклад, зменшення чисельності населення тягне за собою скорочення виплат за розділом «освіта»);
- доступність для населення та затребуваність ними пропонованих послуг (наприклад, зменшення привабливості початкової освіти порівняно із середньою професійною);
- реформування галузі (зокрема, в охороні здоров'я проводиться заміна дорогої стаціонарної медичної допомоги на менш затратну, при скороченні ліжок відбувається скорочення персоналу);
- збільшується розмір матеріальної допомоги різним верствам та групам населення (тенденції до збільшення виплат у розділі «соціальний захист та соціальне забезпечення»).

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває оцінка прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби регіону. Вважаємо, що вона не може бути виміряна будь-яким одним показником і визначається як результат складної взаємодії різних факторів: людських, соціально-економічних та ін., що впливають на прийняття та реалізацію управлінських рішень у соціальній сфері. На наш погляд, результати

ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби, як однієї з основних об'єктів публічного управління, мають оцінюватися, головним чином, за соціальними ефектами.

Соціальний ефект показує актуальність, раціональність та ефективність будь-якої діяльності, у тому числі і у сфері управління. Він можливий лише внаслідок раціональної організації діяльності суб'єктів управління, насамперед, органів державної влади та місцевого самоврядування, оптимального функціонування керованих об'єктів, правильного узгодження їх активності із соціальними потребами та інтересами суспільства.

Важлива роль при аналізі та оцінці використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби, належить критеріям конкретної соціальної ефективності діяльності кожної структури, кожного учасника управління, кожного окремого управлінського рішення тощо.

Отже, складність вимірювання об'єктивних показників ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби регіону, визначається:

- специфікою регіону як складного об'єкта публічного управління, що має ієрархічну структуру;
- труднощами формалізованого опису соціальних процесів, що мають місце на території регіону;
- складність отримання достовірної вихідної інформації, особливо під час дії воєнного стану;
- труднощами вимірювання окремих показників, що носять комплексний, узагальнений характер.

Крім того, реалізація соціальних програмних заходів здійснюється за допомогою досить великої кількості виконавців різних структурних підрозділів регіональних органів влади.

Виходячи з цього, пропонуємо наступні рекомендації щодо здійснення оцінки прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби регіону, зокрема, Запорізької області (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Рекомендації щодо удосконалення оцінки прозорості та ефективності
використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби
Запорізького регіону***

Заходи	Очікуваний результат
1	2
1. Розробка єдиної системи оцінки ефективності соціальних витрат регіонального бюджету, а саме: - затвердити конкретні методики проведення оцінки ефективності бюджетних витрат, включаючи критерії ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби; - визначити перелік показників (індикаторів) та порядок їх розрахунку	- єдина оцінка ефективності бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби, що відображає як доцільність їх використання, так й ефективність діяльності регіональної влади; - така оцінка сприятиме обґрунтуванню видаткової частини бюджету, а саме, уникненню недофінансування соціальної сфери
2. Введення персональної відповідальності посадових осіб регіонального рівня за обґрунтованість формування видатків бюджету, зокрема, на соціальні потреби; 3. Запровадження системи оплати праці за наслідками такої діяльності. 4. Підвищення мотивації місцевих органів влади щодо результативності соціальних видатків регіонального бюджету	- вироблення основ нової кадрової політики в виконавчих органах влади області з опорою на місцеві регіональні кадри; - оптимізація системи та структури органів виконавчої влади, ліквідація неефективних та реорганізація малоефективних структур; - оптимізація витрат на утримання державного апарату, а саме оптимізація розділу бюджету «державне управління», що дозволить підвищити рівень виконання витратної частини бюджету, і, як наслідок, вплине на реалізацію виконання програм у соціальній сфері
5. Залучення позабюджетних джерел фінансування соціальної сфери через державно-приватне партнерство та аутсорсинг, на основі яких можуть реалізовуватися проекти у соціальній сфері, зокрема, госпіталь відновних інноваційних технологій	- дозволить знизити обтяження на регіональний бюджет за розділами соціальної сфери, що також призведе до підвищення ефективності виконання видаткової частини бюджету
6. Встановлення органами державної влади області чіткого порядку формування бюджетної заявки на отримання асигнувань із бюджет у шляхом оцінки доцільності тих чи інших соціальних видатків на черговий рік 7. Зменшення кількості цільових програм та	- прозора структура видаткової частини бюджету; - виявлення «надлишкових» соціальних витрат (які вже не потребують великих обсягів фінансування) і, відповідно, заощадження бюджетних коштів

виплат на користь перерозподілу бюджетних ресурсів за напрямками найбільшої соціальної та значимості	
--	--

Продовження табл. 3.3

1	2
8. Проведення громадських слухань для відображення думки населення області щодо проведення тих чи інших соціальних заходів. 9. Незалежна експертиза обґрунтованості та ефективності видаткової частини бюджету, інвентаризація всіх наявних видаткових зобов'язань області, їх аналіз з метою визначення відповідності пріоритетам розвитку соціальної сфери регіону	-підтримка соціальної спрямованості бюджету регіону; -максимальна відкритість виконавчих органів влади, об'єктивний контроль із боку населення; - персональна відповідальність керівників виконавчих органів влади області за ситуацію у соціальній сфері

*Примітка. Складено автором

Щодо рекомендацій першої групи зауважимо, що згідно регіонального законодавства, яке присвячене оцінці ефективності реалізації державних програм, всі регіони України можна поділити на дві групи:

- регіони, які встановили рамкові вимоги до критеріїв ефективності та переклали необхідність їх розробки та деталізації на галузеві відомства, відповідальні за розробку кожної конкретної державної програми;
- регіони, що затвердили конкретні методики проведення оцінки ефективності, включаючи критерії ефективності державних програм, перелік показників (індикаторів) та порядок їх розрахунку.

Запорізька область входить до першої групи, тобто нині в області система оцінки ефективності бюджетних витрат, зокрема, соціальних, здебільшого носить формальний характер. Відповідно, Запорізькій ОДА необхідно наслідувати приклад регіонів, що належать до другої групи.

Складність застосування рекомендацій 2-4 груп полягає, як правило, у відсутності політичної волі та бажання у зацікавлених посадових осіб проводити роботу щодо підвищення результативності соціальних видатків регіонального бюджету.

Таким чином, реалізація даних рекомендацій дозволить забезпечити виявлення та попередження недоліків та порушень системного характеру, що дозволить підвищити ефективність використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби Запорізького регіону.

Підсумовуючи, зауважимо, що підвищення ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби регіону в умовах воєнного стану– це комплексний процес, спрямований на поліпшення якості життя громадян, підвищення рівня економічного та соціального розвитку, а також оптимізацію використання ресурсів. Основні напрями підвищення ефективності використання бюджетних коштів на соціальні потреби регіону в цих умовах узагальнимо у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Основні напрями підвищення ефективності використання
бюджетних коштів на соціальні потреби Запорізького регіону в умовах
воєнного стану***

Напрямок	Заходи
1	2
1. Посилення підзвітності та прозорості використання коштів на соціальні потреби	1. Публікація відкритих даних про діяльність органів місцевої влади, які є розпорядниками коштів, виділених на соціальні потреби 2. Розвиток електронних соціальних послуг, що підвищують їх доступність та зручність для громадян 3. Створення механізмів для громадського контролю за діяльністю органів влади, які розпоряджаються бюджетними коштами на соціальні потреби регіону
2. Оптимізація процесів та процедур надання соціальних послуг	1. Цифровізація: використання цифрових технологій для оптимізації процесів надання соціальних послуг, автоматизації завдань та підвищення ефективності 2. Децентралізація: передача повноважень та відповідальності на нижчі рівні управління 3. Реформа державного апарату: оптимізація структури та чисельності державних органів, підвищення кваліфікації працівників 4. Спрощення процедур надання соціальних послуг: скорочення бюрократичних бар'єрів, оптимізація та спрощення процедур взаємодії з державою
3. Управління ризиками та кризами, спричиненими війною	1. Розробка стратегій управління ризиками воєнного часу: виявлення, оцінка та зниження

	2. Проведення ситуаційних навчань: підвищення готовності до надзвичайних ситуацій 3. Створення резервних фондів: забезпечення фінансової стійкості у разі кризових ситуацій
--	--

Продовження табл. 3.4

1	2
4. Співпраця з бізнесом та суспільством	1. Створення партнерських відносин: розвиток діалогу та співробітництва з бізнесом та громадськими організаціями 2. Впровадження механізмів суспільно-приватного партнерства: залучення приватних інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури та державних послуг 3. Створення майданчиків для діалогу: проведення публічних консультацій та обговорень з актуальних питань соціального розвитку

Отже, воєнний стан суттєво впливає на регіональну соціальну політику, змінюючи пріоритети регіонального управління та розподіл ресурсів, виділених на соціальні потреби. У цей період державні соціальні заходи підтримки часто стають основним інструментом захисту вразливих верств населення. Соціальна політика змінюється, щоб адаптуватися до нових умов урахуванням термінових потреб громадян.

В умовах воєнного стану та пов'язаних з ним економічних труднощів акцент робиться на якості та доступності регіональних соціальних програм. Оптимізація бюджетів регіонів призводить до необхідності перегляду існуючих соціальних реформ, адже фінансові обмеження не дозволяють реалізувати колишні плани у повному обсязі.

Однак криза, спричинена війною, може і відкривати можливості для впровадження інноваційних рішень у соціальній сфері. Наприклад, у скрутні часи місцева влада починає активніше залучати до фінансування соціальних програм благодійні організації та бізнес, що позитивно позначається на бюджетних витратах.

Важливо пам'ятати, що успішне публічне управління та адміністрування соціальною сферою за умов кризи потребує чіткої стратегії та аналізу потреб суспільства. Ефективна взаємодія між державними органами та громадянським суспільством допомагає своєчасно виявляти проблеми та надавати необхідну допомогу.

Висновки до розділу 3

На основі обґрунтування напрямків удосконалення адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування Запорізького регіону в умовах війни робимо наступні висновки:

1. Встановлено, що соціальна сфера Запорізького регіону і, відповідно, органи її публічного управління, за роки війни проти України зазнала і продовжує зазнавати значних змін, пов'язаних із появою принципово нових для нашої країни викликів. Проблеми, що виникли у даній сфері, неможливо розв'язати при використанні традиційних технологій управління і тому інноваційний вектор розвитку для даної сфери є дуже важливим. Конкретизовані проблеми, які виникають при розробці та застосуванні базисних інноваційних технологій в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери. Визначено, що однією з таких інноваційних технологій є методологія форсайтів. Запропоновано методологічний підхід до розробки форсайт-проектів в публічному управлінні та адмініструванні соціальною сферою Запорізького регіону. Визначені цілі формування електронного управління у соціальній сфері регіонів як інноваційної технології, обґрунтовані ключові напрями його впровадження на рівні Запорізького регіону. Також розглянуто можливість застосування технології «бенчмаркінгу» та запропоновано методологічний підхід, у межах якого слід формувати цю технологію в публічному управлінні та адмініструванні соціальною сферою Запорізького регіону. Визначена роль і місце соціального експерименту як засобу попереднього випробування інновацій в публічному управлінні соціальною сферою.

2. В рамках визначення шляхів забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби регіону, встановлено, що в умовах війни Запорізький регіон відчуває складнощі з виконанням бюджету за видатками, спрямованими на соціальні потреби. Власних фінансових ресурсів в області недостатньо, а міжбюджетні трансферти з державного бюджету також обмежені через складне становище економіки держави. Для пошуку шляхів забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби Запорізького регіону, розглянуто фактичні показники виконання видаткової частини бюджету Запорізького регіону за два останні роки (2023-2024рр.) Констатовано, що сума видатків регіонального бюджету має тенденцію до збільшення (майже на 78% за даний період), так як в умовах воєнного стану кратно зростають витрати на заходи із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, заходи та роботи з територіальної оборони, утилізацію відходів, ЖКГ тощо. Результати аналізу підтверджують, що у 2023 році обласний бюджет був орієнтований на користь соціальної сфери, але у 2024 році частка соціальних витрат у загальних витратах бюджету скоротилась, незважаючи на зростання їх абсолютної величини на 24,5%. Загальна оцінка видатків обласного бюджету є відносно позитивною, оскільки в умовах воєнного стану керівництво області намагається зберегти їх соціальну спрямованість. Виходячи з цього, визначені рекомендації щодо здійснення оцінки прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби Запорізької області. Реалізація даних рекомендацій дозволить забезпечити виявлення та попередження недоліків та порушень системного характеру, що дозволить підвищити ефективність використання цих бюджетних коштів.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу процесу адміністрування соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування Запорізького регіону робимо наступні висновки:

1. На підставі розгляду сутності, змісту та складових соціальної політики встановлено, що остання більше не трактується виключно як сукупність заходів допомоги вразливим верствам населення, а визначається як спосіб підтримки соціального контракту та перерозподілу ресурсів за умов диференціації інтересів та ускладнення структури суспільства. Узагальнюючи сучасні наукові дослідження щодо визначення даного терміну встановлено, що в теоретичному плані під соціальною політикою зазвичай розуміється свого роду потужний механізм, що забезпечує соціальний розвиток країни, регіонів, організацій та фірм, а також кожної людини. Визначено основні функції та напрями, які виконує сучасна соціальна політика. Конкретизовані особливості моделі соціальної політики в Україні, її суб'єкти та об'єкти, а також форми участі держави у соціальній сфері. Доведено, що в умовах зміни соціально-економічних реалій, спричинених воєнними діями на території України, а також цифровізацією, зміною моделей зайнятості та наростанням нових форм уразливості населення, потрібно переосмислення цілей, інструментів та методологічних підстав соціальної політики, у першу чергу на регіональному рівні.

2. Встановлено, що соціальна політика регіону в системі публічного управління та адміністрування (регіональна соціальна політика) може

розглядатися як поєднання регіональної локалізації державної соціальної політики та сфери самостійної регіональної політики, орієнтованої на досягнення збалансованого соціального розвитку за допомогою певних заходів, що становлять компетенцію регіональних органів управління. Визначено основні функції, які виконує регіональна соціальна політика; види її регулятивних впливів в рамках регіонального соціального простору, а також основні завдання регіональної соціальної політики, у тому числі в умовах воєнного стану. Встановлено, що у загальному розумінні соціальне публічне управління та адміністрування на регіональному рівні є системою організаційних структур та управлінських взаємодій, які дозволяють здійснювати управлінський вплив на соціальні відносини та процеси у регіоні. Проаналізовані методи публічного управління та адміністрування щодо реалізації напрямів соціальної політики регіону.

3. В рамках розгляду зарубіжного досвіду реалізації соціальної політики в системі публічного управління та адміністрування регіону конкретизовані основні моделі соціальної політики у зарубіжних країнах. Визначено, що у регіональній соціальній політиці зарубіжних країн раніше панувала розподільча система, що сприяла соціальному паразитизму, а зараз основною стала неоліберальна американська модель стимулювання регіонального розвитку. Доведено, що світовий досвід реалізації соціальної політики в системі публічного управління регіонами продемонстрував дієвість соціального партнерства, що базується на конструктивній взаємодії всіх секторів суспільства (державного, комерційного, некомерційного) у рішенні соціально значимих проблем. Громадянське суспільство бере на себе рішення окремих соціально значущих проблем, тоді як держава вирішує завдання, що вимагають централізованого управління зверху.

4. Аналіз публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики регіону починається зі зіставлення загальної соціально-політичної ситуації в регіоні та в країні в цілому. На основі наявних даних проаналізовано особливості та охарактеризовано окремі напрями соціальної політики у

Запорізькій області. Зроблено висновок, що соціальний стан Запорізькій області можна вважати задовільним, так як протягом 2022-2024рр. спостерігалось зростання таких показників соціальної сфери області як середньомісячна заробітна плата, фонд оплати праці штатних працівників, середній розмір пенсії за віком, кількості створених нових робочих місць тощо. Можна вважати, що показником ефективної соціальної політики у Запорізькій області є відносна соціальна стабільність, наскільки це можливо в умовах воєнного стану. Виділені пріоритетні напрямки соціальної політики Запорізького регіону в умовах політичної, економічної та структурної кризи.

5. На основі виконаної діагностики організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону визначена її структура та основні функції, що покладаються на регіональні органи управління соціальною інфраструктурою. Конкретизовано напрямки соціальної політики, які реалізує Департамент соціального захисту населення Запорізької ОДА та наведена його структура. За допомогою SWOT-аналізу виконана діагностика рівня організаційного забезпечення публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону. Виходячи з результатів проведеного SWOT-аналізу, зроблено висновок про наявність у системі публічного управління соціальною політикою регіону певних системних недоліків, які породжують критичні соціальні загрози. Запропоновано зосередити увагу на основній проблемі, що становить ядро сучасної регіональної соціальної політики: розробці гнучких (інноваційних) регіональних систем публічного управління та адміністрування.

6. В рамках аналізу соціальних програм та послуг, що адмініструються на рівні Запорізького регіону, конкретизовані оперативні цілі та завдання соціального розвитку області на період до 2027 року. Наведений перелік галузевих та регіональних програм, які виконувалися у 2023-2024рр. і які планується фінансувати у 2025 році, а також здійснений їх узагальнений аналіз. Визначено, що у Запорізькій області протягом 2023 року реалізовувалось 27

регіональних соціальних та пов'язаних з ними програм, у 2024 році – 23 програми, з них 19 були продовжені (скорочення на 15%), а протягом 2025 року заплановано до виконання також 23 програми, у тому числі 17 програм продовжують виконуватися. Проаналізований стан фінансування даних соціальних програм та встановлено, що у 2025 р. планується основний обсяг фінансування спрямувати на виконання програми будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури (майже 43% від загального обсягу), а також програми розвитку освіти (22% від загального обсягу) і програми розвитку охорони здоров'я (8,5%) – це свідчить про пристосування соціальної сфери регіону до виконання завдань воєнного часу.

Встановлено, що головними ризиками для виконання завдань та заходів вказаних програм залишаються бойові дії та загроза подальшої ескалації війни, а також зупинка енергогенеруючих підприємств унаслідок пошкоджень обладнання у результаті ракетних обстрілів в умовах воєнного стану. Для нівелювання цієї загрози місцеві органи влади протягом обмеженого відрізка часу, в умовах недостатнього, нестабільного фінансування, за відсутності досвіду роботи в умовах війни, за непослідовної політики держави тощо повинні шукати шляхи та засоби збереження та розвитку соціальної сфери.

7. Встановлено, що соціальна сфера Запорізького регіону і, відповідно, органи її публічного управління, за роки війни проти України зазнала і продовжує зазнавати значних змін, пов'язаних із появою принципово нових для нашої країни викликів. Проблеми, що виникли у даній сфері, неможливо розв'язати при використанні традиційних технологій управління і тому інноваційний вектор розвитку для даної сфери є дуже важливим. Конкретизовані проблеми, які виникають при розробці та застосуванні базисних інноваційних технологій в публічному управлінні та адмініструванні соціальної сфери. Визначено, що однією з таких інноваційних технологій є методологія форсайтів. Запропоновано методологічний підхід до розробки форсайт-проектів в публічному управлінні та адмініструванні соціальною сферою Запорізького регіону. Визначені цілі формування електронного

управління у соціальній сфері регіонів як інноваційної технології, обґрунтовані ключові напрями його впровадження на рівні Запорізького регіону. Також розглянуто можливість застосування технології «бенчмаркінгу» та запропоновано методологічний підхід, у межах якого слід формувати цю технологію в публічному управлінні та адмініструванні соціальною сферою Запорізького регіону. Визначена роль і місце соціального експерименту як засобу попереднього випробування інновацій в публічному управлінні соціальною сферою.

8. В рамках визначення шляхів забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби регіону, встановлено, що в умовах війни Запорізький регіон відчуває складнощі з виконанням бюджету за видатками, спрямованими на соціальні потреби. Власних фінансових ресурсів в області недостатньо, а міжбюджетні трансфери з державного бюджету також обмежені через складне становище економіки держави. Для пошуку шляхів забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби Запорізького регіону, розглянуто фактичні показники виконання видаткової частини бюджету Запорізького регіону за два останні роки (2023-2024рр.) Констатовано, що сума видатків регіонального бюджету має тенденцію до збільшення (майже на 78% за даний період), так як в умовах воєнного стану кратно зростають витрати на заходи із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, заходи та роботи з територіальної оборони, утилізацію відходів, ЖКГ тощо. Результати аналізу підтверджують, що у 2023 році обласний бюджет був орієнтований на користь соціальної сфери, але у 2024 році частка соціальних витрат у загальних витратах бюджету скоротилась, незважаючи на зростання їх абсолютної величини на 24,5%. Загальна оцінка видатків обласного бюджету є відносно позитивною, оскільки в умовах воєнного стану керівництво області намагається зберегти їх соціальну спрямованість. Виходячи з цього, визначені рекомендації щодо здійснення оцінки прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на соціальні потреби Запорізької області. Реалізація даних

рекомендацій дозволить забезпечити виявлення та попередження недоліків та порушень системного характеру, що дозволить підвищити ефективність використання цих бюджетних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко С. М., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL:<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1981> (дата звернення 01.09.2025).
2. Соціальна політика / за заг. ред. В.М. Пічі та Я.Б. Турчин. Львів: Новий світ, 2018. 318 с.
3. Мних М.В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. *Український соціум*. 2015. № 3 (54). С.114-124.
4. Моторнюк У.І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. *Економіка та держава*. 2016. № 12. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2016/7.pdf (дата звернення 19.09.2025).
5. Павлова О. Особливості соціальної політики в умовах воєнного стану в Україні. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. №26(6). С.122-126.
6. Кришень О. В. Сучасні тенденції формування, реалізації та розвитку регіональної соціальної політики в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. № 1(44). С. 52-54.
7. Дрималовська Х. В., Бала Р. Д. Державна соціальна політика: сутність, моделі, напрями. *Проблеми економіки*. 2021. № 1. С. 178–184.

8. Славкова О. П. Державна соціальна політика: проблеми та перспективи. *Вісник Сумського національного аграрного університету: науковий журнал. Сер. «Економіка і менеджмент»*. №1(87). С. 48-52
9. Жеребило І. В. Соціальна політика держави як регулятор розвитку соціальної сфери: теоретико-методологічні аспекти. *Проблеми економіки*. 2020. № 1. С. 283–289.
10. Чорна Л.О., Кудлаєнко С.В. Соціальна політика України: особливості та напрями розвитку. *Агросвіт*. 2018. №18. С. 16—20.
11. Медяник В. А. Державна соціальна політика як адміністративно-правова категорія. *Правові новели: науковий юридичний журнал*. 2021. № 13. С. 67-73.
12. Бурлуцький С. В., Макуха О. М. Теоретичні підходи до формування структури механізму соціальної підтримки. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. № 3. С.224-228.
13. Шпортюк Н. Л. Пріоритетні напрями державної соціальної політики та перспективи її подальшого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 2. С. 93-98.
14. Приходько І. П., Шпортюк Н. Л. Формування та реалізація державної соціальної політики в умовах глобальних викликів. *Public Administration and Regional Development*. 2022. № 18. С. 1122-1140.
15. Вітер І. І. Соціальна політика на початку ХХ сторіччя. *Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти (частина І) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25–26 трав. 2020 р.)*. Львів. 2020. С. 5–7.
16. Кирилко Н. М., Тимошенко В. Теоретичні аспекти здійснення соціальної політики в Україні. *Становлення публічного адміністрування в Україні: матеріали XI Конференції студентів та молодих учених за міжнародною участю (м. Дніпро, 8 трав. 2020 р.)*. Дніпро. 2020. С. 171–174.
17. Чанишева Г. І. Щодо поняття та цілей соціальної політики. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.)*, 2020. Т. 2. С. 153–156.

18. Майстро С. В., Головко В. В. Теоретико-методичні засади державної політики соціального захисту. *Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління.* 2024. № 2(21). URL:<http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/23475> (дата звернення 01.09.2025).
19. Плотка Л. В. Принципи формування пріоритетів державної політики у соціальній сфері у контексті соціально-економічного розвитку України. *Публічне управління та регіональний розвиток.* 2022. № 17. С. 785–813.
20. Олександренко Д. В. Поняття публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення Вінничини. *Інформаційне, правове та управлінське забезпечення інноваційного розвитку регіону: матеріали круглого столу з міжнародною участю/ 17 червня 2021 року, м.Вінниця / Упорядники: Пилипчук В.Г., Яременко О.І., Кононенко В.В., Лазор О.Я., Лазор О.Д., Лапшин С.А. ВДПУ, НДІП НАПрН України, Вінниця, ТОВ «Друк» 2021. 225 с.*
21. Захарін А. Ключові принципи формування державної політики соціального захисту в умовах розвитку публічного управління. *Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Modern Science: Exploring Theories, Innovations and Practical Solutions»(December 30-31, 2024. Odesa, Ukraine). European Open Science Space,* 2024. 184 p.
22. Чиркін А. С. Соціальна функція в діяльності органів місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2024. № 47. С. 371-383.
23. Горбатюк С. Є. Соціальна функція держави в контексті забезпечення соціо-гуманітарної безпеки. *Вісник НАДУ при Президентові України.* 2017. № 1. С. 84—90.

24. Купрійчук В.М., Вензель В.Т. Соціальна функція держави та особливості її реалізації в умовах сучасних глобалізаційних викликів. *Ефективність державного управління*. 2019. № 3(60). С.103-115.
25. Чугунов І. Я., Качула С. В. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. *Вісник КНТЕУ*. 2020. №2. С. 87-98.
26. Beglytsia V., Antonova L., Kozlova L., Datsii O., Datsii N. System of concepts communications of state institutions and society as the basis of national security and socio-economic stability. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. №3(38). P. 549–556.
27. Пуліна Т. В. Аналіз методів внутрішнього аудиту для оцінювання системи управління якістю в органах влади. *Бізнес Інформ: науковий журнал*. 2017. № 8. С. 259–264.
28. Мацола І.В. Інституційний механізм публічного управління розвитком соціальної сфери в сучасній Україні. *Публічне урядування*. 2022. №3 (31). С. 46-52.
29. Приходько І. Зміна парадигми у формуванні сучасної соціальної політики держави. *Економіка і регіон/Economics and region*, 2022. № 4 (87). С.327-332.
30. Безтелесна Л.І., Юрчик Г.М. Сутність та складові соціальної політики: теоретичний аспект. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2023. № 2(49). Ч. 2. С. 141–147.
31. Побережний О.В. Основні моделі соціальної політики держави. *Сучасний науковий журнал*. 2023. №2 (2). С. 95-100.
32. Данкевич Є. М. Державна політика та врядування. Публічне управління та адміністрування: навч. посібник / за заг. ред.. В.П. Якобчук. Житомир: Поліський національний університет, 2024. С. 75-152.
33. Heyets V.M., Blyzniuk V.V., Nykyforuk O.I. Topical aspects of social quality policy in the post-conflict economy of Ukraine. *Economy of Ukraine*. 2022. №6. С. 3–22.

34. Бондар М. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. №34. URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-10> дата звернення 10.09.2025).
35. Kryshchanovych M., Petrovskyi P., Khomyshyn I., Bezena I., Serdechna I. Peculiarities of implementing governance in the system of social security. *Business, Management and Economics Engineering*. 2020. №18(1). С.142–156.
36. Слободян І.Ю., Судак І.М. Міжнародний досвід реалізації соціальної політики держави. *Нове українське право*. 2021. № 3.С.332-337.
37. Буга Г.С., Буга В.В. Державне регулювання системи соціального захисту населення. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2023. № 1. С.12-19.
38. Шульц С., Джаман М., Луцків О. Інноваційні підходи до реалізації державної регіональної політики. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. № 5. С. 133.
39. Дубель М. Тенденції соціальної політики України в умовах повномасштабної війни. *Літопис Волині*. 2024. № 30. С.231-237.
40. Goncharuk N., Prokopenko L., Krushelnytska T., Rubchak O., Taraban S. The capability of amalgamated territorial communities as a key factor in the socio-economic development of territories. *Studies of Applied Economics*. 2021. Vol. 39 No. 6.
41. Соціальна політика об'єднаних територіальних громад. *Економічний дискурс*. 2022. №1(1-2). С. 74–81.
42. Бровко О. В. Регіональна політика та єврорегіони. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2021. № 30. С. 90-97.
43. Васильців Т. Регіональна політика розвитку соціальної інфраструктури в контексті поліпшення якості життя населення. *Socio-economic relations in the digital society*. 2021 № 2 (41). С. 73-80.

44. Кудінов О.М. Особливості формування регіональної економічної політики в умовах євроінтеграції. *Економіка і регіон*. 2024. № 2 (93). С. 36 – 44.
45. Сторонянська І. З., Бенівська Л. Я. Нова регіональна політика України: інструментарій та напрями реагування в умовах сучасних викликів. *Регіональна економіка*. 2023. № 1. С. 5-13.
46. Урба С. Державна політика соціального захисту населення в системі економічної безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2023. № (53). URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-37> (дата звернення 10.09.2025).
47. Криштанович М. Ф., Гонтар З. Г. Особливості державного управління соціальним захистом громадян на державному та регіональному рівні держави. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2022. № 34. С.164-168.
48. Іванова І. М., Толстанов О. К. Шляхи соціально-економічного розвитку регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 19. С.102-109.
49. Пуліна Т.В., Подобний Ф.М. Особливості адміністрування соціальної політики в системі публічного управління регіону. Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: збірник XIII Міжнародній заочній науково-практичній конференції. Запоріжжя, КПУ., 2025. С. 90-93..
50. Сахман О. Реформування системи управління соціально-економічним розвитком в контексті регіональної політики підвищення якості життя громадян. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 3 (50). С. 217-222.
51. Васильєв О. В., Гур'єв В. О. Теоретичні засади державної регіональної політики в умовах реалізації антикризового управління. *Problemy Ekonomiky*. 2024. №3. С. 135-141.
52. Михненко А., Щур Н. Світові моделі соціальної політики: уроки для України. *Вісник НАДУ: соціальна і гуманітарна політика*. 2019. №2. С. 15-28.

53. Іляш О. І. Композиція порівняльних характеристик соціальної політики європейських країн. *Бізнес Інформ*. 2023. № 5. С. 24-32.
54. Бутник О. О. Аналіз моделей соціальної політики в країнах з розвинутими ринковими відносинами: досвід для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/33.pdf (дата звернення 15.12.2021).
55. Стойко О. М. Вплив війни на становлення і розвиток соціальної держави. *Актуальні проблеми політики*. 2024. № 89. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/73_2024/73_2024.pdf#page=89 (дата звернення 15.08.2025).
56. Сорокіна Л. Феноменологія та логічне дослідження сфери соціального забезпечення. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. № 1 (64). С. 32-38.
57. Зелінський І. А. Моделі впливу соціальної політики у теоретичному аспекті. *Цифровізація бізнес-процесів в умовах воєнного стану: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 26 лютого 2025 року)*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2025. 184 с.
58. Бурик З. Концепція змін та реформ системи публічного управління. *Public Management and Policy*. 2024. № 5 (9). URL: <https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.5.12> (дата звернення 25.08.2025).
59. Каніщев Г.Ю. Механізм держави в інформаційному суспільстві. *The 11th International scientific and practical conference "Integration of science as a mechanism of effective development" (November 28-December 01, 2023) Helsinki, Finland. International Science Group*. 2023. 475 p.
60. Головчук Н. І. Формування підходу до аналізу соціального інвестування. *Тези доповідей. X Всеукраїнська науково-практична конференція Форум молодих економістів-кібернетиків "Моделювання економіки: проблеми, тенденції, досвід"*. 25 листопада 2022 р. м. Львів, 2022. 151 с.

61. Мостепанюк А.В. Соціальна політика держави: формування наукових підходів та європейські реалії. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2020. №31 (70). С. 1–8.
62. Ємельянов В.М. Європейський досвід процесу децентралізації: безпековий аспект. Інститут місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації [монографія] / за заг. ред. д-ра політ. наук, проф. О.Н.Євтушенко, д. держ упр. проф. В.М. Ємельянова. Миколаїв, 2021. 206 с.
63. Васильців Т. Г., Іляш О. І., Лупак Р. Л. Проблеми та засоби конвергенції соціальної безпеки в Україні та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С.8–14.
64. Бліщук К. М. Реалізація політики соціального захисту на регіональному рівні. *Економічний простір*. 2023. № 186. С. 119-123.
65. Середня зарплата в Україні. URL: <https://www.work.ua/salary-all/>. (дата звернення 25.08.2025).
66. Мінфін. Офіційний сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення 25.08.2025).
67. Головне управління статистики у Запорізькій області. Офіційний сайт. URL: <https://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychna-informatsiia>. (дата звернення 25.08.2025).
68. Пенсійний фонд України. Офіційний сайт. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення 25.08.2025).
69. Жукова Є. Структура публічного адміністрування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 69. С.287-291.
70. Запорізька обласної державна адміністрація. Офіційний сайт. URL: <https://www.zoda.gov.ua/?page=3219>. (дата звернення 25.08.2025).
71. Шунда А. В. Сучасна реалізація організаційно-фінансового механізму публічного управління у соціо-гуманітарній сфері України: виклики, моделі, практики. *XII Міжнародна науково-практична конференція «Science in*

the Modern World: Innovations and Challenges», 7-9 серпня 2025 р., Торонто, Канада. pp. 239-248.

72. Проданова Л.В. Технології форсайту в сучасних економічних дослідження. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 202. № 60. С. 93-107.

73. Обиденнова Т., Васильєв В. Цифрові технології в управлінні підприємством: теоретичний аспект. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2023. № 15(30). URL:[https://doi.org/10.33296/2707-0654-15\(30\)-12](https://doi.org/10.33296/2707-0654-15(30)-12) (дата звернення 25.08.2025).

74. Крамарчук С., Баб'як Г., Дяків О. Аспекти застосування бенчмаркінгу як інструменту антикризового управління підприємствами України на етапі сучасних викликів. *Економіка та суспільство*. 2024. №68. URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-14> (дата звернення 25.08.2025).

75. Деліні М. Експеримент як метод дослідження в поведінковій економіці. *Моделювання та прогнозування економічних процесів*. 2024. №18. С.255-256.

76. Дорогий Я. Ю., Бердиченко І. О., Кульчій О. О. Державно-правовий експеримент в галузі інформатизації: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2022. 137 с.

77. Малиновський В. Я. Стратегічні аспекти цифрової трансформації соціальної сфери. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2021. № 1. С. 27-31.

ДОДАТКИ

Додаток А

Підходи до визначення терміну «соціальна політика»

Таблиця А.1

Різні підходи до визначення терміну «соціальна політика»*

Автор	Визначення
1	2
М.В. Мних [3, с. 115]	«Підсистема політики держави, спрямована на регулювання соціальних відносин, соціальний розвиток та забезпечення соціальної перспективи»
У.І.Моторнюк [4]	«У вузькому розумінні соціальна політика – це цілеспрямована діяльність суб'єктів з метою забезпечення соціального захисту і створення умов для формування безпечного соціального середовища людини. У широкому розумінні соціальна політика – це система цілеспрямованої діяльності суб'єктів, що сформувалися у суспільстві на певному етапі його розвитку і здійснюється на основі певних принципів і засад з метою забезпечення оптимального функціонування й розвитку соціальних відносин»
В. А. Медяник [11, с.70]	«Організована та цілеспрямована діяльність органів публічної влади, яка ґрунтується на комплексі ідеологічних, політичних, правових, економічних, фінансових, організаційних заходів, втілюється у стратегічних та інших програмних документах, спрямованих на створення умов для задоволення членами суспільства своїх життєвих потреб, соціальної стабільності та соціальної безпеки населення»
Н. Л Шпортюк [13,с.95]	«Комплекс заходів держави щодо забезпечення соціального захисту людини, підтримання певного статусу різних соціальних груп та створення умов для всебічного розвитку людини та суспільства. Це

	система заходів щодо захисту будь-якого громадянина країни від економічної бідності та соціальної деградації внаслідок втрати чи різкого скорочення доходів, безробіття, хвороби, інвалідності, старості»
І.В.Жеребило [9, с. 285]	«Сукупність заходів відповідного спрямування, за допомогою яких можна вирішити проблеми соціальної сфери, зумовлюючи тим самим оптимальне середовище для забезпечення розвитку кожного члена суспільства в умовах соціальної нерівності, недостатності ресурсів»
Х.В.Дрималовська, Р.Д.Бала [7, с. 180]	«Комплекс розроблених і реалізованих програм і заходів (фінансових, соціально-економічних, нормативно-правових, організаційних) зі сторони державного та приватного сектора з метою формування оптимального соціального середовища на основі забезпечення соціального захисту, гарантій, прав»
І.Приходько, Н. Л. Шпортюк [14, с. 1125]	«Діяльність з регулювання відносин рівності між різними індивідами та соціальними групами суспільства»
В.М. Піча, Я.Б. Турчин [2, с.125]	«Напрямок державного регулювання, спрямований на забезпечення соціальної безпеки, задоволення потреб громадян та створення умов для сталого людського розвитку»
І.І.Вітер [15, с. 6]	«Комплекс соціально-економічних заходів держави, підприємств, організацій, спрямованих на послаблення нерівності в розподілі доходів і майна, на захист населення від безробіття, підвищення цін, знецінення трудових заощаджень тощо»

Продовження Додатку А

Продовження табл. А.1

1	2
Н.М.Кирилко В.Тимошенко [16, с. 172]	«Система програм, служб і заходів, спрямованих на забезпечення матеріальних і культурних потреб та збереження соціального становища населення в цілому»
Г. І. Чанишева [17, с. 155]	«Система заходів, спрямованих на здійснення соціальної функції держави, забезпечення соціальних, культурних прав та інтересів, соціального благополуччя людини на всіх етапах її життєдіяльності»
С. В Майстро, В. В. Головка [18]	«Цілеспрямована, системна, законодавчо визначена діяльність суб'єкта державної політики по відношенню до об'єкта державної політики у зазначеній сфері, яка спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод людини, задоволення її матеріальних і духовних потреб, підтримання соціальної стабільності в суспільстві у разі потрапляння вразливих груп населення (особи, сім'ї, групи) у складні життєві обставини, що негативно впливають на їх життя, стан здоров'я та розвиток, і які вони не можуть подолати самотійно через негативний вплив несприятливих зовнішніх та внутрішніх чинників»
Л. В. Плотка [19, с. 790]	«Діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та бізнес-структур, спрямовану на підвищення рівня суспільного добробуту та всебічного розвитку особистості на основі ефективного та справедливого використання результатів економічного розвитку»
Д.В.Олександренко [20, с. 115]	«Політика держави, яка спрямована на пом'якшення наслідків індивідуальної та соціальної нерівності»

А.Захарін [21, с. 88]	«Система заходів і політик, що передбачають надання підтримки особам і сім'ям, які опинилися складних життєвих обставинах, зокрема через бідність, безробіття, інвалідність, хвороби, старість або інші соціальні ризики»
А. С. Чиркін [22, с. 375]	«Система заходів, які реалізуються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, організаціями громадянського суспільства, що спрямовані на забезпечення гідного рівня життя та задоволення соціальних потреб людини»
С. Є. Горбатюк [23, с. 85]	«Соціальна політика держави спрямована на досягнення цілей соціо-гуманітарного розвитку, досягнення соціальної злагоди в суспільстві, створення умов для задоволення соціальних, культурних, духовних потреб людини і суспільства та реалізується за активної участі інститутів громадянського суспільства на засадах соціального і державно-громадського партнерства, субсидіарності, соціальної солідарності та взаємовідповідальності влади, суспільства, людини і громадянина»»
В.М.Купрійчук, В.Т. Вензель [24, с.110]	«Головним призначенням держави, у контексті виконуваної нею соціальної функції, є забезпечення загальносуспільного блага, упередження нерівномірності розподілу національного багатства, а також формування суспільних взаємовідносин, покликаних забезпечити взаємопорозуміння, колаборацію і неконфліктне співіснування усіх соціальних, демографічних та етнічних верств населення, вирівнювання соціальних диференціацій у межах відповідних суспільних груп»

*Примітка. Складено автором

Додаток Б

Організаційна структура публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики регіону

Рис.Б.1 Організаційна структура публічного управління та адміністрування у сфері соціальної політики Запорізького регіону [70]

Додаток В

Структура середовища регіональної організації соціальної сфери

Рис.В.1 Структура середовища регіональної організації соціальної сфери
Запорізької області

Додаток Г

Специфіка регіональних соціальних програм

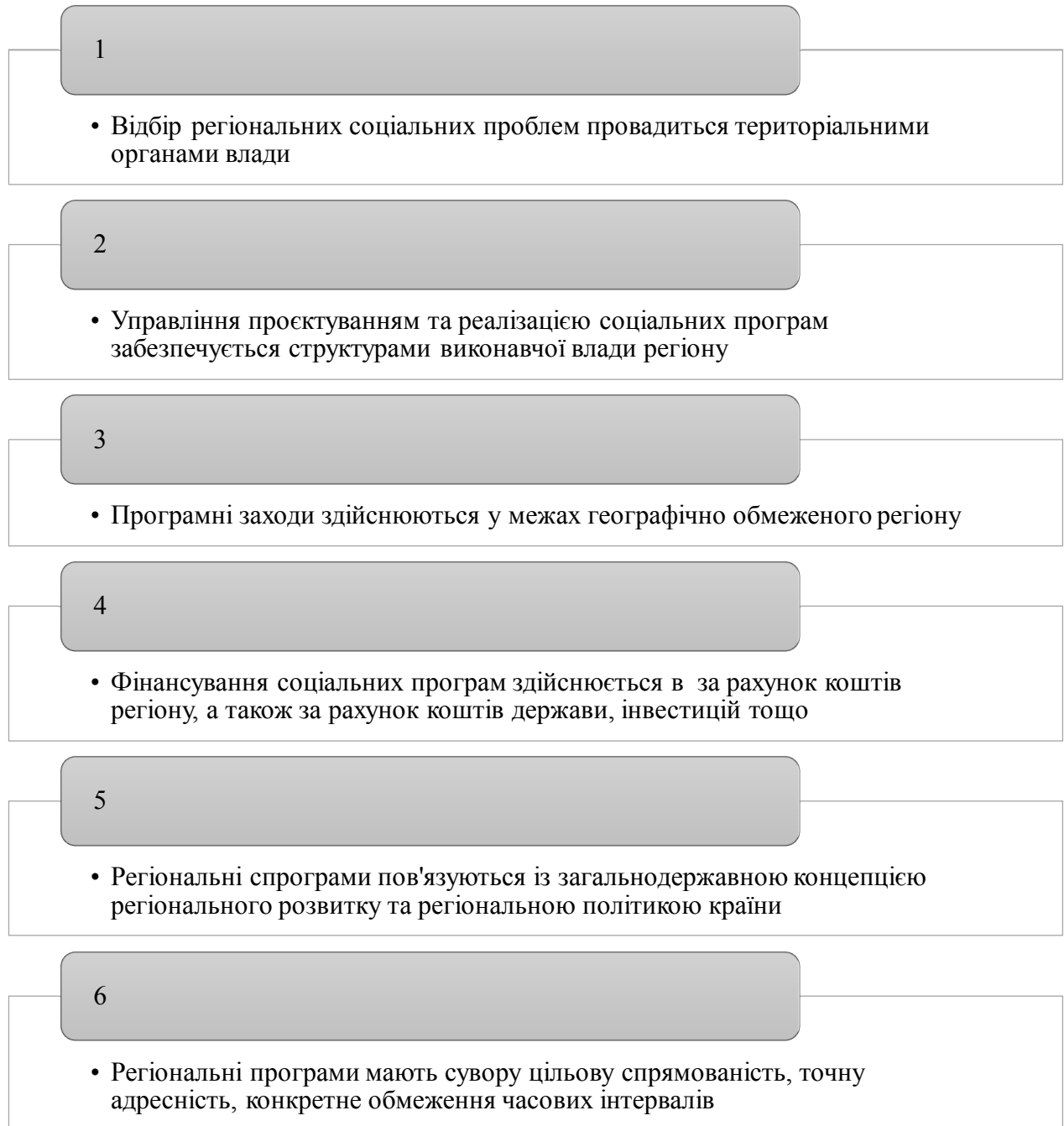

Рис.Г.1 Специфіка регіональних соціальних програм [32]

Додаток Д

Перелік регіональних соціальних цільових програм у 2023р.

Таблиця Д.1

Перелік регіональних соціальних цільових та пов'язаних з ними програм, які виконувалися у Запорізькій області у 2023 році*

Назва програми	Мета програми	Дата, номер документа про затвердження (продовження) програми	Розпорядник коштів за заходами Програми	Обсяг фінансування, тис.грн		% виконання
				Затверджено	Касові видатки	
1	2	3	4	5	6	7
1.Цільова комплексна програма оздоровлення та відпочинку дітей, сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми на 2022-2026 роки	Організація оздоровлення та відпочинку дітей, створення правових і соціальних умов для належного розвитку сім'ї, реалізація заходів, що сприяють викоріненню передумов торгівлі людьми	Рішення ОДА від 16.12.2021 № 40	Департамент соціального захисту населення ОДА, Служба у справах дітей	873,38	652,66	74,7
2.Цільова програма соціальної підтримки населення Запорізької області «Назустріч людям» на 2020-2024 роки	Забезпечення соціального захисту ветеранів війни, праці, дітей війни, осіб з інвалідністю, інших категорій громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм різних видів адресної допомоги	Рішення ОДА від 12.12.2019 № 135, зі змінами	Департамент соціального захисту населення ОДА, Департамент фінансів	18 845,36	8 945,87	47,5
3.Програма розвитку охорони здоров'я у Запорізькій області на 2018-2023 роки	Підвищення якості організації та надання медичної допомоги населенню області, яка має бути спрямована на виконання основних напрямів з медичного обслуговування населення	Рішення ОДА від 01.03.2018 № 65, зі змінами	Департамент охорони здоров'я ОДА, Управління капітального будівництва,	341 529,54	84 954,0	24,9

			Департамент фінансів			
--	--	--	-------------------------	--	--	--

Продовження Додатку Д

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7
4.Програма розвитку культури Запорізької області на 2023 рік	Примноження культурного потенціалу області, підтримка мистецьких ініціатив та розвиток культурної інфраструктури	Розпорядження голови ОДА від 21.11.2022 № 677	Департамент культури, туризму, національностей та релігій ОДА	620,83	620,83	100,0
5.Програма розвитку освіти Запорізької області на 2023- 2025 рр.	Забезпечення стабільного розвитку системи освіти регіону відповідно до потреб суспільства шляхом поєднання виховної, науково-пізнавальної, пошуково-дослідної здобувачів освіти	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 22.02.2023 № 101, зі змінами	Департамент освіти і науки ОДА, Департамент фінансів	14 841,24	1 688,90	11,4
6. Цільова програма розвитку фізичної культури і спорту в Запорізькій області на 2022-2026 роки	Розвиток фізичної культури і спорту в області, створення умов для залучення широких верств населення області до масового спорту, популяризація здорового способу життя	Рішення ОДА від 16.12.2021 № 39, зі змінами	Управління молоді, фізичної культури та спорту ОДА	10 250,00	9 806,99	95,7
7. Обласна програма «Питна вода Запорізької області» на 2021-2025 роки	Впровадження оптимальної моделі розвитку водопровідно-каналізаційного господарства області шляхом переходу від децентралізованих джерел водопостачання до централізованих	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 143, зі змінами	Департамент ЖКГ будівництва, Управління капітального будівництва, Департамент фінансів	589 043,43	268 041,87	45,5
8. Програма розвитку автомобільних доріг	Забезпечення експлуатаційного утримання і розвитку автомобільних	Розпорядження голови ОДА,	Департамент ЖКГ та будівництва	911 317,0	616 034, 98	67,6

Запорізької області на 2023 рік	доріг загального користування місцевого значення в області	начальника ОВА від 18.01.2023 № 26	ОДА			
---------------------------------	--	------------------------------------	-----	--	--	--

Продовження Додатку Д

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7
9.Регіональна програма будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури, соціально-культурного та екологічного призначення по Запорізькій області на період до 2023 року	Нарощення обсягів будівництва та введення в дію першочергових найважливіших об'єктів соціально-економічного призначення	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 141, зі змінами	Департамент ЖКГ та будівництва ОДА, Управління капітального будівництва, Департамент захисту довкілля, Департамент фінансів	58 308,78	19 704,55	33,8
10.Програма підтримки розвитку інформаційного простору Запорізької області на 2021-2025 роки	Покращення стану інформування населення області про основні напрямки реалізації реформ в Україні, зміцнення інформаційної безпеки області, забезпечення подальшого розвитку інформаційної інфраструктури	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 145, зі змінами	Департамент культури, туризму, національностей та релігій, Департамент внутрішньої політики та інформаційної діяльності	972,00	198,0	20,3
11.Програма реалізації	Удосконалення системи управління та	Розпорядження	Департамент з	26 775,97	22 774,47	85,1

заходів цивільного захисту в умовах воєнного стану та в мирний час на 2023-2027 роки	реагування у надзвичайних та кризових ситуаціях в умовах воєнного стану та в мирний час; підвищення рівня захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій; забезпечення необхідних умов щодо безпечної життєдіяльності населення	голови ОДА, начальника ОВА від 01.12.2022 № 550	питань цивільного захисту населення ОДА, Департамент фінансів			
--	--	---	---	--	--	--

Продовження Додатку Д

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7
12.Програма матеріально-технічної підтримки діяльності органів виконавчої влади в Запорізькій області на 2021-2024	Підвищення якості, надійності, захисту та комплексної підтримки функціонування діяльності органів виконавчої влади області	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 144, зі змінами	Департамент фінансів ОДА	97 620,52	97 191,44	99,6
13.Програма технічного захисту обладнання електричних підстанцій на території Запорізької області в умовах воєнного стану	Здійснення заходів з забезпечення функціонування обладнання електричних підстанцій в умовах воєнного стану	Розпорядження ОДА від 12.10.2022 № 450	Департамент ЖКГ та будівництва ОДА	129,00	60,62	47,0
14.Програма розвитку архівної справи у Запорізькій області на 2022-2024 роки	Реалізація державної політики у галузі архівної справи, створення належних умов для зберігання та використання документів	Рішення ОДА від 15.02.2022 № 67	Департамент фінансів ОДА	250, 25	245,48	97,8
15.Програма профілактики правопорушень, забезпечення громадської безпеки, розвитку матеріально-технічної бази територіальних (регіональних) підрозділів правоохоронних органів в Запорізькій області на 2022 - 2026 роки (зі змінами)	Забезпечення реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів, органів державної влади та ОМС, в тому числі шляхом вдосконаленні організації, засобів і методів розкриття кримінальних правопорушень	Рішення ОДА від 15.02.2022 № 71	Департамент фінансів ОДА	14 655,84	13 829, 25	94,4
16. Обласна цільова програма	Вирішення проблем працевлаштування,	Рішення сесії	Управління	200,00	159,25	79,6

„Молодь Запорізького краю” на 2022 -2026 роки	розвиток професійних навичок, створення безпечних просторів для ініціатив та культурного розвитку молоді	обласної ради від 15.02.2022 № 66	молоді, фізичної культури та спорту ОДА			
17. Обласна цільова програма національно-патріотичного виховання молоді на 2022-2025 роки	Створення та розвиток комплексної регіональної системи національно-патріотичного виховання молоді	Рішення сесії обласної ради від 15.02.2022 № 65	Управління молоді ОДА	100,00	20,00	20,0

Продовження Додатку Д

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7
18. Обласна програма "Молодій запорізькій родині - доступне житло" на 2018-2023 роки (зі змінами)	Забезпечення фінансування на придбання власного житла шляхом пільгових кредитів	Рішення сесії обласної ради від 01.03.2018 № 66	Департамент ЖКГ та будівництва ОДА	1 323,91	108,00	8,2
19. Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на період 2023-2024 років	Підтримка ВПО, забезпечення реалізації прав і задоволення потреб ВПО, поліпшення умов їхньої життєдіяльності, створення фінансових, організаційно-правових і технічних механізмів для забезпечення комфортного соціального клімату	Розпорядження голови ОДА від 27.06.2023 № 311	Департамент соціального захисту населення ОДА, Департамент культури, туризму, національностей та релігій, Управління капітального будівництва, Департамент фінансів	8 937,00	8 490,09	95,0

20. Програма з фінансової підтримки комунальних підприємств, що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Запорізької області на 2021-2025 роки (зі змінами та доповненнями)	Підтримка комунальних підприємств для забезпечення їх надійного та безперебійного функціонування, поліпшення їх фінансово-економічного стану	Рішенням сесії обласної ради від 29.12.2020 № 19	Департамент інфраструктури та промисливості ОДА	407,46	333, 98	82,0
--	--	--	---	--------	---------	------

Продовження Додатку Д

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7
21. Цільова регіональна програма "Сільське подвір'я" (зі змінами)	Поліпшення житлово-побутових умов жителів сіл, селищ, збільшення зайнятості сільського населення, сприяння розвитку фермерських та особистих господарств, покращення демографічної ситуації	Рішення сесії обласної ради від 27.11.1998 № 7	Департамент агропромислового розвитку ОДА	3 000,00	-	0
22.Комплексна програма розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2021-2023 роки (зі змінами)	Створення сприятливих умов для відновлення і розвитку малого та середнього підприємництва, нових форм ведення бізнесу, підтримка підприємницьких ініціатив	Рішення сесії обласної ради від 18.03.2021 № 142	Департамент економічного розвитку та торгівлі ОДА	717,70	103,61	14,4
23.Програма залучення іноземних інвестицій та розвитку міжнародного співробітництва Запорізької області на 2022-2024 роки	Підвищення якості життя населення та рівня розвитку області шляхом активізації та розвитку міжнародного та транскордонного співробітництва, використання можливостей європейської інтеграції, формування позитивного інвестиційного іміджу області	Рішення сесії обласної ради від 15.02.2022 № 69	Департамент фінансів ОДА	60,00	18,06	30,1

24.Обласна "Програма організаційного забезпечення діяльності судів Запорізької області на 2022-2026 роки"	Недопущення настання негативних наслідків для управлінь соціального захисту населення, пов'язаних із неможливістю реалізації управліннями власних та делегованих повноважень у зв'язку із стягненнями	Рішенням сесії обласної ради від 15.02.2022 № 73	Департамент фінансів ОДА	599,00	598,41	99,9
25.Програма розвитку туризму і курортів Запорізької області на 2022-2024 роки	Організація та проведення заходів, які сприятимуть розвитку туристичної галузі області, створенню сучасної інфраструктури туризму, забезпеченню умов для повноцінного функціонування суб'єктів туризму	Рішенням сесії обласної ради від 15.02.2022 № 77	Департамент культури, туризму ОДА	3 154,14	2 857,09	90,6

Продовження Додатку Д

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5	6	7
26.Програма забезпечення житлом учасників АТО Запорізької області на 2018-2023 роки	Надання можливості отримати житло або фінансову допомогу на його придбання, що є частиною соціального захисту, сприяє адаптації до мирного життя та покращує загальний стан ветеранів і членів їхніх сімей	Рішенням сесії обласної ради від 01.03.2018 № 67 (зі змінами)	Департамент ЖКГ та будівництв а ОДА	1483,31	-	0
27.Програма забезпечення придбання резервної кількості індивідуальних засобів обігріву на опалювальний період 2022/2023 років під час воєнного стану	Надання можливості отримати резервну кількість індивідуальних засобів обігріву під час воєнного стану	Розпорядження голови ОВА від 12.10.2022 №451	Департамент ЖКГ та будівництв а ОДА	1020,00	409,50	40,1
Разом				2 107 065,66	1 157 847,9	55,0

*Примітка. Складено автором

Додаток Е

Перелік регіональних соціальних цільових програм у 2024 р.

Таблиця Е.1

Перелік регіональних соціальних цільових та пов'язаних з ними програм, які виконувалися у Запорізькій області у 2023 році*

Назва програми	Мета програми	Дата, номер документа про затвердження (продовження) програми	Розпорядник коштів за заходами Програми	Обсяг фінансування, тис.грн		% виконання
				Затверджено	Касові видатки	
1	2	3	4	5	6	7
1.Цільова комплексна програма оздоровлення та відпочинку дітей, сімейної, гендерної політики та	Організація оздоровлення та відпочинку дітей, створення правових і соціальних умов для належного розвитку сім'ї, реалізація заходів, що	Рішення ОДА від 16.12.2021 № 40	Департамент соціального захисту населення ОДА,	603,81	409,43	67,9

протидії торгівлі людьми на 2022-2026 роки	сприяють викоріненню передумов торгівлі людьми		Служба у справах дітей			
2.Цільова програма соціальної підтримки населення Запорізької області «Назустріч людям» на 2020-2024 роки	Забезпечення соціального захисту ветеранів війни, праці, дітей війни, осіб з інвалідністю, інших категорій громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм різних видів адресної допомоги	Рішення ОДА від 12.12.2019 № 135, зі змінами	Департамент соціального захисту населення ОДА, Департамент фінансів	42 530, 88	32 338,91	76,0
3.Програма розвитку охорони здоров'я у Запорізькій області на 2018-2023 роки	Підвищення якості організації та надання медичної допомоги населенню області, яка має бути спрямована на виконання основних напрямів з медичного обслуговування населення	Рішення ОДА від 01.03.2018 № 65, зі змінами	Департамент охорони здоров'я ОДА, Управління капітального будівництва, Департамент фінансів	306 091,69	207 617,81	67,8

Продовження Додатку Е

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4	5	6	7
4.Програма розвитку культури Запорізької області на 2023 рік	Примноження культурного потенціалу області, підтримка мистецьких ініціатив та розвиток культурної інфраструктури	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 21.11.2022 № 677	Департамент культури, туризму, національностей та релігій ОДА	5 407,50	5 121,18	94,7
5.Програма розвитку освіти Запорізької області на 2023- 2025 рр.	Забезпечення стабільного розвитку системи освіти регіону відповідно до потреб суспільства шляхом поєднання виховної, науково-пізнавальної, пошуково-дослідної здобувачів освіти	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 22.02.2023 №	Департамент освіти і науки ОДА, Департамент фінансів	335 405,76	243 338,32	72,6

		101, зі змінами				
6. Цільова програма розвитку фізичної культури і спорту в Запорізькій області на 2022-2026 роки	Розвиток фізичної культури і спорту в області, створення умов для залучення широких верств населення області до масового спорту, популяризація здорового способу життя	Рішення ОДА від 16.12.2021 № 39, зі змінами	Управління молоді, фізичної культури та спорту ОДА	21 056,91	20 354,33	99,9
7. Обласна програма «Питна вода Запорізької області» на 2021-2025 роки	Впровадження оптимальної моделі розвитку водопровідно-каналізаційного господарства області шляхом переходу від децентралізованих джерел водопостачання до централізованих	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 143, зі змінами	Департамент ЖКГ будівництва ОДА, Управління капітального будівництва, Департамент фінансів	458 453,47	402 630,05	87,8
8. Програма розвитку автомобільних доріг Запорізької області на 2023 рік	Забезпечення експлуатаційного утримання і розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення в області	Розпорядження голови ОДА від 18.01.2023 № 26	Департамент ЖКГ та будівництва ОДА Департамент фінансів	315 282,03	277 165,54	87,9

Продовження Додатку Е

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4	5	6	7
9.Регіональна програма будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури, соціально-культурного та екологічного призначення по Запорізькій області на період до 2023 року	Нарощення обсягів будівництва та введення в дію першочергових найважливіших об'єктів соціально-економічного призначення	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 141, зі змінами	Департамент культури, туризму, національностей та релігій ОДА, Департамент ЖКГ та будівництва ОДА, Управління	815 136,19	577 360,38	70,8

			капітального будівництва, Департамент захисту довкілля, Департамент фінансів			
10.Програма підтримки розвитку інформаційного простору Запорізької області на 2021-2025 роки	Покращення стану інформування населення області про основні напрямки реалізації реформ в Україні, зміцнення інформаційної безпеки області, забезпечення подальшого розвитку інформаційної інфраструктури	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 145, зі змінами	Департамент культури, туризму, національностей та релігій, Департамент внутрішньої політики та інформаційної діяльності	900,00	216,27	24,0

Продовження Додатку Е

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4	5	6	7
11.Програма реалізації заходів цивільного захисту в умовах воєнного стану та в мирний час на 2023-2027 роки	Удосконалення системи управління та реагування у надзвичайних та кризових ситуаціях в умовах воєнного стану та в мирний час; підвищення рівня захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій; забезпечення необхідних умов щодо безпечної життєдіяльності населення	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 01.12.2022 № 550	Департамент з питань цивільного захисту населення ОДА, Департамент фінансів	13 800,00	4 989,68	36,2

12.Програма матеріально-технічної підтримки діяльності органів виконавчої влади в Запорізькій області на 2021-2024 роки	Підвищення якості, надійності, захисту та комплексної підтримки функціонування діяльності органів виконавчої влади області	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 144, зі змінами	Департамент фінансів ОДА	130 018,57	123 223,96	94,8
13.Програма технічного захисту обладнання електричних підстанцій на території Запорізької області в умовах воєнного стану	Здійснення заходів з забезпечення функціонування обладнання електричних підстанцій в умовах воєнного стану	Розпорядження ОДА від 12.10.2022 № 450	Департамент ЖКГ та будівництва ОДА	36 876,75	28 496,77	77,3
14.Програма розвитку архівної справи у Запорізькій області на 2022-2024 роки	Реалізація державної політики у галузі архівної справи, створення належних умов для зберігання та використання документів	Рішення ОДА від 15.02.2022 № 67	Департамент фінансів ОДА	2 371,68	2 302,55	97,1
15.Програма профілактики правопорушень, забезпечення громадської безпеки, розвитку матеріально-технічної бази територіальних (регіональних) підрозділів правоохоронних органів в Запорізькій області на 2022 - 2026 роки (зі змінами)	Забезпечення реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів, органів державної влади та ОМС, в тому числі шляхом вдосконалення організації, засобів і методів запобігання і розкриття кримінальних правопорушень	Рішення ОДА від 15.02.2022 № 71	Департамент фінансів ОДА	60 271,69	58 226,20	96,6

Продовження Додатку Е

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4	5	6	7
16. Обласна цільова програма „Молодь Запорізького краю” на 2022 -2026 роки	Вирішення важливих проблем, таких як працевлаштування, розвиток професійних навичок, створення безпечних просторів для ініціатив та культурного	Рішення сесії обласної ради від 15.02.2022 № 66	Управління молоді, фізичної культури та спорту ОДА	1 339,19	1 320, 72	98,6

	розвитку молоді					
17. Обласна цільова програма національно-патріотичного виховання молоді на 2022-2025 роки	Створення та розвиток комплексної регіональної системи національно-патріотичного виховання молоді	Рішення сесії обласної ради від 15.02.2022 № 65	Управління молоді, фізичної культури та спорту ОДА	900,00	900,00	100,0
18. Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на період 2023-2024 років	Підтримка ВПО, забезпечення реалізації прав і задоволення потреб ВПО, поліпшення умов їхньої життєдіяльності, створення фінансових, організаційно-правових і технічних механізмів для забезпечення комфортного соціального клімату	Розпорядження голови ОДА від 27.06.2023 № 311	Департамент соціального захисту населення ОДА, Департамент культури, туризму, національностей та релігій, Управління капітального будівництва, Департамент фінансів	1 700,00	1 410,00	82,9

Продовження Додатку Е

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4	5	6	7
19. Програма з фінансової підтримки комунальних	Підтримка комунальних підприємств для забезпечення їх надійного та	Рішенням сесії	Департамент освіти та науки	3 552,05	2 310,56	65,0

підприємств, що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Запорізької області на 2021-2025 роки (зі змінами та доповненнями)	безперебійного функціонування, поліпшення їх фінансово-економічного стану	обласної ради від 29.12.2020 № 19	ОДА, Департамент ЖКГ та будівництва ОДА			
20.Комплексна програма розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2021-2023 роки (зі змінами)	Створення сприятливих умов для відновлення і розвитку малого та середнього підприємництва, нових форм ведення бізнесу, підтримка підприємницьких ініціатив	Рішення сесії обласної ради від 18.03.2021 № 142	Департамент економічного розвитку та торгівлі ОДА	11 226,00	3 161,36	28,2
21.Програма залучення іноземних інвестицій та розвитку міжнародного співробітництва Запорізької області на 2022-2024 роки	Підвищення якості життя населення та рівня розвитку області шляхом активізації та розвитку міжнародного та транскордонного співробітництва, використання можливостей європейської інтеграції, формування позитивного інвестиційного іміджу області	Рішення сесії обласної ради від 15.02.2022 № 69	Департамент фінансів ОДА	735,00	-	0
22.Програма розвитку туризму і курортів Запорізької області на 2022-2024 роки	Організація та проведення заходів, які сприятимуть розвитку туристичної галузі області, створенню сучасної інфраструктури туризму, забезпеченню умов для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності	Рішенням сесії обласної ради від 15.02.2022 № 77 (зі змінами)	Департамент культури, туризму, національностей та релігій ОДА	3 154,14	2 857,09	90,6

Продовження Додатку Е

Продовження табл. Е.1

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

23. Програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя Запорізької області до 2027 року,	Забезпечення додержання конституційних гарантій і створення умов для всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, сприяння опануванню української мови та підвищення престижу використання, посилення її ролі в українському суспільстві як засобу зміцнення державної єдності, захисту національного мовно-культурного та мовно-інформаційного простору	Розпорядження голови ОДА від 04.09.2024 № 703 (зі змінами)	Департамент культури, туризму, національностей та релігій ОДА	150,00	132,6	88,4
Разом				2 566 963,31	1 995 883,71	77,8

*Примітка. Складено автором

Додаток Ж

Перелік регіональних соціальних цільових програм у 2025 році

Таблиця Ж.1

Перелік регіональних соціальних цільових та пов'язаних з ними програм програм, які планується реалізувати у
Запорізькій області у 2025 році*

Назва програми	Мета програми	Дата, номер документа про затвердження (продовження) програми	Розпорядник коштів за заходами Програми	Обсяг фінансування, тис.грн
1	2	3	4	7
1.Цільова програма соціальної підтримки населення Запорізької області на 2025-2029 роки	Підвищення рівня соціальної підтримки окремих пільгових категорій осіб; осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, та осіб, постраждалих внаслідок агресії російської федерації проти України, впровадження нових заходів адресної допомоги	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 20.11.2024 № 1004	Департамент соціального захисту населення ОДА	64 222,42
2.Програма розвитку освіти Запорізької області на 2023- 2025 роки	Забезпечення стабільного розвитку системи освіти регіону відповідно до потреб суспільства шляхом поєднання виховної, науково-пізнавальної, пошуково-дослідної здобувачів освіти	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 22.02.2023 № 101, зі змінами	Департамент освіти і науки ОДА	481 386,08
3. Програма розвитку та фінансової підтримки комунальних некомерційних підприємств, установ і закладів галузі охорони здоров'я у Запорізькій області на 2025- 2029 роки		Розпорядження голови обласної державної адміністрації від 27.12.2024 № 1151	Департамент охорони здоров'я ОДА	184 524,80

Продовження Додатку Ж

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	7
4.Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Запорізькій області на період 2025-2026 років		Розпорядження голови обласної державної адміністрації від 20.11.2024 № 1003		3 344,8
5.Цільова комплексна програма оздоровлення та відпочинку дітей, сімейної, тендерної політики та протидії торгівлі людьми в Запорізькій області на 2022-2026 роки		Рішення сесії обласної ради від 16.12.2021 № 40		385,65
6. Програма розвитку культури Запорізької області на 2025 рік	Примноження культурного потенціалу області, підтримка мистецьких ініціатив та розвиток культурної інфраструктури	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 19.11.2024 № 1002	Департамент соціального захисту населення ОДА, Департамент культури	8 130,00
7.Цільова програма розвитку фізичної культури і спорту в Запорізькій області на 2022-2026 роки	Розвиток фізичної культури і спорту в області, створення умов для залучення широких верств населення області до масового спорту, популяризація здорового способу життя	Рішення ОДА від 16.11.2021 № 39, зі змінами	Управління молоді, фізичної культури та спорту ОДА	1 155,20
8.Обласна цільова програма національно-патріотичного виховання молоді на 2022-2025 роки (зі змінами)		Рішення сесії обласної ради від 15.02.2022 № 65		1 000,00
9. Обласна цільова програма „Молодь Запорізького краю” на 2022 -2026 роки	Вирішення важливих проблем, таких як працевлаштування, розвиток професійних навичок, створення безпечних просторів для ініціатив та культурного розвитку молоді	Рішення сесії обласної ради від 15.02.2022 № 66	Управління молоді, фізичної культури та спорту ОДА	2 999,82

Продовження Додатку Ж

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	7
10.Програма підтримки розвитку інформаційного простору Запорізької області на 2021-2025 роки	Покращення стану інформування населення області про основні напрямки реалізації реформ в Україні, зміцнення інформаційної безпеки області, забезпечення подальшого розвитку інформаційної інфраструктури	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 145, зі змінами	Департамент внутрішньої політики та інформаційної діяльності ОДА	900,00
11.Комплексна програма розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2025-2027 роки	Створення сприятливих умов для відновлення і розвитку малого та середнього підприємництва, нових форм ведення бізнесу, підтримка підприємницьких ініціатив	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 14.11.2024 № 965	Управління оборонної роботи ОДА, Департамент економічного розвитку і торгівлі ОДА	27 260,00
12.Регіональна програма будівництва, реконструкції, модернізації об'єктів інфраструктури, соціально-культурного та екологічного призначення по Запорізькій області на період до 2025 року	Нарощення обсягів будівництва та введення в дію першочергових найважливіших об'єктів соціально-економічного призначення	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 141, зі змінами	Управління капітального будівництва ОДА, Департамент фінансів, Департамент ЖКГ та будівництва ОДА	930 672,98
13. Обласна програма «Питна вода Запорізької області» на 2021-2025 роки	Впровадження оптимальної моделі розвитку водопровідно-каналізаційного господарства області шляхом переходу від децентралізованих джерел водопостачання до централізованих	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 143, зі змінами	Департамент ЖКГ будівництва ОДА, Управління капітального будівництва, Департамент фінансів	70 394,01

Продовження Додатку Ж

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	7
14.Програма реалізації заходів цивільного захисту в умовах воєнного стану та в мирний час на 2023-2027 роки	Удосконалення системи управління та реагування у надзвичайних та кризових ситуаціях в умовах воєнного стану та в мирний час; підвищення рівня захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 01.12.2022 № 550	Департамент з питань цивільного захисту населення ОДА	41 038,17
15.Програма розвитку автомобільних доріг Запорізької області на 2023 рік	Забезпечення експлуатаційного утримання і розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення в області	Розпорядження голови ОДА, начальника ОВА від 18.01.2023 № 26	Департамент ЖКГ та будівництва ОДА Департамент фінансів	40 316,49
16.Програма з фінансової підтримки комунальних підприємств, що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Запорізької області на 2021-2025 роки (зі змінами та доповненнями)	Підтримка комунальних підприємств для забезпечення їх надійного та безперебійного функціонування, поліпшення їх фінансово-економічного стану	Рішенням сесії обласної ради від 29.12.2020 № 19	Департамент освіти та науки ОДА, Департамент ЖКГ та будівництва ОДА	25 035,02
17.Програма технічного захисту обладнання електричних підстанцій на території Запорізької області в умовах воєнного стану	Здійснення заходів з забезпечення функціонування обладнання електричних підстанцій в умовах воєнного стану	Розпорядження ОДА від 12.10.2022 № 450	Департамент ЖКГ та будівництва ОДА	16 250,00
18.Програма підтримки громадянської стійкості та згуртованості у Запорізькій області на 2025-2029 роки		Розпорядження голови ОДА від 27.12.2024 № 1154		345,00
19.Програма покращення безпеки		Розпорядження		300,00

дорожнього руху на 2025 рік		голови ОДА від 11.02.2025 № 137		
-----------------------------	--	------------------------------------	--	--

Продовження Додатку Ж

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	7
20.Програма залучення іноземних інвестицій та розвитку міжнародного співробітництва Запорізької області на 2022-2024 роки	Підвищення якості життя населення та рівня розвитку області шляхом активізації та розвитку міжнародного та транскордонного співробітництва, використання можливостей європейської інтеграції, формування позитивного інвестиційного іміджу області	Рішення сесії обласної ради від 15.02.2022 № 69	Департамент фінансів ОДА	1 135,00
21.Програма розвитку архівної справи у Запорізькій області на 2022-2024 роки	Реалізація державної політики у галузі архівної справи, створення належних умов для зберігання та використання документів	Рішення ОДА від 15.02.2022 № 67	Департамент фінансів ОДА	2 947,4
22.Програма профілактики правопорушень, забезпечення громадської безпеки, розвитку матеріально-технічної бази територіальних (регіональних) підрозділів правоохоронних органів в Запорізькій області на 2022 - 2026 роки (зі змінами)	Забезпечення реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів, органів державної влади та ОМС, в тому числі шляхом вдосконаленні організації, засобів і методів запобігання і розкриття кримінальних правопорушень	Рішення ОДА від 15.02.2022 № 71	Департамент фінансів ОДА	101 844,41
23.Програма матеріально-технічної підтримки діяльності органів виконавчої влади в Запорізькій області на 2021-2024 роки	Підвищення якості, надійності, захисту та комплексної підтримки функціонування діяльності органів виконавчої влади області	Рішення ОДА від 18.03.2021 № 144, зі змінами	Департамент фінансів ОДА	159 945,58
РАЗОМ				2 165 142,83

*Примітка. Складено автором

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПРОВЕДЕННЯ БЕНЧМАРКІНГУ В ОРГАНІЗАЦІЯХ І УСТАНОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Технологія бенчмаркінгу формується як послідовність з декількох робочих етапів.

Етап 1. Формулювання інноваційної соціальної проблеми із залученням:

- співробітників Запорізької ОДА;
- фахівців в галузі соціології та психології;
- фахівців з організацій з управлінського консалтингу;
- структур громадянського суспільства, в тому числі політичних партій;
- представників основних груп населення даної території.

Організація робіт з бенчмаркінгу в організаціях та установах соціальної сфери області здійснюється на основі наказу, який видається на цьому етапі. У наказі регламентуються:

- цілі і завдання основних робіт;
- період їх виконання;
- перелік технологічних процесів, які передбачається модернізувати за результатами бенчмаркінгу.

Етап 2. Формування робочої групи виконавців (від 3 до 7 чол.), що забезпечують проведення бенчмаркінгу.

До складу групи повинні включатися:

- а) особа, відповідальна за проєкт в цілому, яка є представником власника процесу і має від нього необхідні повноваження;
- б) консультанти, якими залучаються фахівці з цієї організації, а також обов'язково фахівці з консалтингових компаній за профілем проєкту;
- в) прес-секретар – спеціаліст, який працює в даній організації або установі, володіє навичками комунікацій та підтримує контакти з усіма співвиконавцями – фізичними та юридичними особами;
- г) співробітник, який забезпечує підбір та аналіз науково-технічної літератури, нормативних правових актів, інформації зі ЗМІ і т. п.

Склад групи, перелік учасників та функції кожного з них закріплюються в наказі.

Етап 3. Підготовка програми бенчмаркінгу. На цьому етапі мають бути підготовлені чіткі формулювання за такими напрямками:

- а) цілі та завдання роботи;

- б) ключові критерії ефективності виконання тих чи інших функцій (з урахуванням чинних нормативних актів);
- в) оцінка ефективності діяльності організації або установи соціальної сфери (у тому числі її підрозділів);
- г) систематизація потреб організації чи установи в інноваціях (зокрема, за підрозділами);
- д) експертна оцінка того, наскільки глибокими мають бути інновації;
- е) вибір типу бенчмаркінгу (зовнішній чи внутрішній).

Етап 4. Виявлення та аналіз кращих практик у даній галузі соціальної сфери. У межах внутрішнього бенчмаркінгу встановлюються еталонні процеси (функції) у межах самої організації чи установи (зокрема, за підрозділами). У рамках зовнішнього бенчмаркінгу проводиться пошук та вибір організацій чи установ цієї галузі як еталонів. Результати пошуку стають більш обґрунтованими, якщо застосувати методику рейтингування партнерів за сукупністю показників ефективності, наприклад на підставі економіко-математичної моделі:

$$R_i = \sum W_i \times R_{ij},$$

де R_i – підсумковий рейтинг i -того об'єкта, R_{ij} – частковий рейтинг i -того об'єкта за j -тому показником соціального розвитку, W_i – показник вагомості j -того показника соціального розвитку.

Для бенчмаркінгу вибираються ті об'єкти, які отримали найвищий рейтинг.

При виборі кращої практики група виконавців має встановити джерела інформації з проблеми, яка вирішується в рамках бенчмаркінгової технології. Паралельно цьому складається анкета, заповнення якої є основним змістом даного етапу. В якості джерел можуть бути рекомендовані:

- сайт служби державної статистики;
- пошукові системи в Інтернеті;
- публікації в спеціалізованих науково-практичних журналах даної галузі;
- матеріали конференцій, симпозіумів тощо;
- публікації у ЗМІ;
- контакти з керівництвом кращих у даній галузі установ.

Після збору інформації здійснюється розрахунок та аналіз статистичних показників, що характеризують дану еталонну організацію або установу (підрозділ) і цих же показників на досліджуваному об'єкті.

Статистичні табл. складаються за стандартною формою:

№	Найменування показника	Од.вим.	Значення показника		Примітки
			На досліджуваному об'єкті	На еталонному об'єкті	
1					
2					

Аналіз складених таблиць повинен прояснити наступні аспекти:

- 1) вибір критеріїв для оцінки технологій;
- 2) визначення найбільш ефективних практик і опис еталонної технології виконання процесу;
- 3) основні відмінності в технологіях виконання робочих процесів в даній організації або установі та кращими структурами в даній галузі або регіоні;
- 4) розробка рекомендацій щодо впровадження кращих практик.

Етап 5. Розробка рекомендацій щодо впровадження найкращих практик. На даному етапі здійснюється підготовка плану дій з реалізації інноваційних рішень:

- 1) формулюється стратегія нововведень у технологічний процес;
- 2) проводиться документування модернізованої технології та розробляється відповідний план заходів;
- 3) формується система моніторингу результатів інновацій.

Етичні питання бенчмаркінгу.

Під час проведення всіх операцій робочій групі слід дотримуватися положення Європейського кодексу поведінки учасників бенчмаркінгу. Крім того:

- 1) має бути укладено угоду про протокол обміну бенчмаркінгу. Бажано прописати, якою інформацією та в якому порядку сторони обмінюватимуться;
- 2) повинна бути забезпечена відсутність нелегальної інформації;
- 3) має бути збережена конфіденційність інформації. Інформація, отримана від іншої організації, не повинна поширюватися та подаватися при проведенні громадських заходів без попередньої згоди того, хто її надав.
- 4) обміном інформації можуть займатися лише призначені для цього особи.